

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΑΝ**

ΚΟΪΜΤΖΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστική & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, [Έτος, 2023]

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

**ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΑΝ**

ΚΟΪΜΤΖΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ

Αριθμός Μητρώου 21018

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Ομότιμος Καθηγητής Ιωάννης Βαβούρας

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Εκλεγείσα Επίκουρη Καθηγήτρια Χαρά Βαβούρα

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής
για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, [2023]

University of West Attica
School of Administration , Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

**PUBLIC DEFICITS AND PUBLIC DEBT IN GREECE:
INVESTIGATION OF THE CAUSES OF THEIR LONG-TERM GROWTH
AND THE EFFECTIVENESS OF THE POLICIES THAT WERE FOLLOWED**

KOIMTZI STAMATIA

R.N. 21018

Supervisors:

Professor Emeritus Ioannis Vavouras

PostDoctorial Researcher, Elected Assisant Professor Chara Vavoura

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2023

Στην Οικογένεια μου

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΑΝ

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 30/10/2023

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1.	ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΒΑΒΟΥΡΑ	ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	
2.	ΑΛΙΝΑ ΧΥΖ	ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	
3.	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗΣ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Κοϊμτζή Σταματία του Κοσμά, με αριθμό μητρώου 21018 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Ευχαριστίες

Ομολογουμένως πολλά χρόνια από την ολοκλήρωση των προπτυχιακών μου σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, στο Τμήμα Οικονομικών Σπουδών, ευτύχησα να συνεργαστώ με πολλούς αξιόλογους καθηγητές στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής στο συγκεκριμένο Μεταπτυχιακό Προγράμματος. Θέλω να ευχαριστήσω έναν προς έναν τους καθηγητές για τις πολύτιμες γνώσεις που μου μετέδωσαν και για την βοήθεια τους στην ολοκλήρωση του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στους επιβλέποντες καθηγητές μου ,στον ομότιμο καθηγητή του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Δημόσιας Οικονομικής και Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Ι. Βαβούρα καθώς και την κ. Χ. Βαβούρα, για τις συμβουλές τους και τις παρατηρήσεις τους αλλά και την ενθάρρυνσή τους κατά την περίοδο της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος δεν θα μπορούσα να μην εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου, αλλά και τους φίλους μου για την συμπαράσταση και υπομονή και την αμέριστη ψυχολογική και πρακτική στήριξη που επέδειξαν.

**ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ :
ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΑΝ**

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία που εκπονείται στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» θα γίνει ανάλυση των εννοιών του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους.

Θα εξεταστούν οι παράγοντες που επηρέασαν την εξέλιξη τους, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, θα απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με τους λόγους επιδείνωσης των δημοσιονομικών μεγεθών, την αναποτελεσματικότητα στη διαχείριση των δαπανών, καθώς καθώς και αδυναμίες κάλυψης των ελλειμμάτων που δημιουργούνται και ποιες είναι οι επιπτώσεις των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους.

Θα διερευνηθούν τα αίτια της διαχρονικής τους εξέλιξης και κατά πόσο ήταν αποτελεσματικές οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν.

Στην συνέχεια θα γίνει σύγκριση του μεγέθους των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους μεταξύ Ελλάδος και των υπολοίπων κρατών – μελών της Ευρωζώνης.

Θα αναλυθεί η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος σε συνδυασμό με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

Η διπλωματική υποστηρίζεται και από ένα εξειδικευμένο ερωτηματολόγιο που θα απευθύνεται κυρίως σε οικονομικά στελέχη από το οποίο θα θέλαμε να λάβουμε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το κατά πόσο ήταν αποτελεσματικές οι πολιτικές που χρησιμοποιήθηκαν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, ποια ήταν τα αίτια για την συνεχόμενη ύπαρξη τους και αν τελικά πιστεύουν ότι θα υπάρξει ελπίδα διεξόδου από τις πειστικές και εξοντωτικές εποπτείες από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σημαντικοί Όροι: Δημόσιο χρέος, Δημόσιο έλλειμμα, Σύμφωνο Σταθερότητας, Οικονομικές πολιτικές

**PUBLIC DEFICITS AND PUBLIC DEBT IN GREECE:
INVESTIGATION OF THE CAUSES OF THEIR LONG-TERM GROWTH AND THE
EFFECTIVENESS OF THE POLICIES THAT WERE FOLLOWED**

ABSTRACT

In this paper that you are preparing as part of the Master's Program of the University of Western Attica "Public Economics and Policy" the concepts of public deficit and public debt will be analyzed.

The factors that influenced their development will be examined, and especially in Greece, questions will be answered regarding the reasons for the deterioration of the fiscal sizes, the inefficiency in the management of expenses, the weaknesses of covering the deficits that are created and what are the effects of the public deficits and public debt.

The thesis will also be supported by a specialized questionnaire that will be addressed mainly to financial executives from which we would like to obtain useful conclusions regarding whether the policies followed by the respective governments were effective, and what are the reasons for their continued existence.

The causes of their evolution over time will be investigated as well as to what extent the policies followed were effective.

Then a comparison will be made of the size of public deficits and public debt between Greece and the rest of the Euro zone member states. The policy of the European Union regarding public deficits and public debt will be analyzed in conjunction with the Stability and Growth Pact.

The diplomatic work will also be supported by a specialized questionnaire that will be addressed mainly to financial executives from which we would like to obtain useful conclusions.

Key Words: Public Debt, Public deficit, Stability and Growth Pact, Economic Policies

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ –ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ	1
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Έννοια δημοσίου ελλείμματος.....	3
1.2.1 Καθαρές και ακαθάριστες δανειακές ανάγκες του Δημοσίου Τομέα	4
1.3 Μορφές Δημοσίου Ελλείμματος.....	5
1.3.1 Πρωτογενές έλλειμμα	5
1.3.2 Λειτουργικό Έλλειμμα	6
1.3.3 Τρέχον έλλειμμα	7
1.3.4 Διαρθρωτικό – κυκλικό έλλειμμα.....	8
1.3.5 Άλλες μορφές ελλείμματος.....	9
1.4 Οι συνέπειες του υψηλού δημοσίου ελλείμματος.....	9
1.5 Χρηματοδότηση του δημοσίου ελλείμματος	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	12
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ	12
2.1 Η έννοια του δημόσιου χρέους	13
2.2 Είδη του δημοσίου χρέους.....	14
2.2.1 Βραχυπρόθεσμο , μεσοπρόθεσμο , πάγιο δημόσιο χρέος.....	14
2.2.2 Εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος	15
2.2.3 Καθαρό και ακαθάριστο δημόσιο χρέος.....	16
2.3 Σχέση μεταξύ δημοσίου χρέους και ελλείμματος	17
2.4 Θεωρίες για το δημόσιο χρέος	18
2.4.1 Η Νεοκλασική θεωρία	18
2.4.2 Η Κεϋνσιανή θεωρία	18
2.4.3 Η Ρικαρδιανή θεωρία	18
2.5 Συνέπειες δημοσίου χρέους.....	19
2.5.1 Επιπτώσεις κατά την άσκηση του δημοσιονομικής πολιτικής.....	20
2.5.2 Επιπτώσεις στην προσέλκυση επενδύσεων.....	20
2.5.3 Επιπτώσεις σε μακροοικονομικά μεγέθη.....	21
2.6 Μέθοδοι αντιμετώπισης του δημοσίου χρέους.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	23
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974-2009	23
3.1 Πορεία δημόσιου χρέους την περίοδο 1974-2009.....	24
3.2 Πορεία δημοσίου ελλείμματος την περίοδο 1974-2009.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	32
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1910-2022	32

4.1 Το αδιέξοδο και η υπογραφή μνημονίων	32
4.2 Η πορεία του χρέους και του ελλείμματος την περίοδο 2010-2022.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	47
ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	
5.1 Εισαγωγή	47
5.2 Η περίπτωση της Ιταλίας.....	48
5.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας.....	50
5.4 Η περίπτωση της Κύπρου.....	52
5.5 Η περίπτωση της Ισπανίας.....	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	55
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	55
6.1 Εισαγωγή	55
6.2 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις – Περιγραφή ερευνητικής μεθόδου	55
6.3 Ανάλυση απαντήσεων ερωτηματολογίου.....	56
6.3.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά & Επαγγελματικά δεδομένα.....	57
6.3.2 Οικονομικές πολιτικές.....	61
6.3.3 Σκέψεις Ελληνικής Κοινωνίας.....	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΔΗΜΟΣΙΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ:ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ

1.1Εισαγωγή

Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση ξεκίνησε από την χρεοκοπία της Lehman Brothers στις ΗΠΑ το 2008 και εξαπλώθηκε τα επόμενα χρόνια και στις υπόλοιπες ηπείρους και είχε σαν αποτέλεσμα την συσσώρευση του δημοσίου χρέους σε πολλές χώρες της Ευρώπης και γενικότερα στην Ευρωζώνη. Το χρηματοοικονομικό περιβάλλον σε συνδυασμό με την αστάθεια και την χαμηλή ανάπτυξη οδήγησε σε εκτιμήσεις για την βιωσιμότητα του χρέους σε ορισμένες χώρες κυρίως του Νότου συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας.

Ο όρος δημόσιο χρέος μπήκε στην καθημερινότητα μας καθώς η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην χώρα μας σημειώνοντας ποσοστό δημοσίου χρέους 115% του ΑΕΠ κατά την διάρκεια του 2009 ενώ στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης ανέρχονταν κατά μέσο όρο στο 73% του ΑΕΠ. Την περίοδο αυτή η Ελλάδα δυσκολεύτηκε πολύ στο δανεισμό και σε συνδυασμό με την υποβάθμιση από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης και των επιτοκίων δανεισμού που έγιναν δυσβάστακτα, οδηγήθηκε η χώρα μας σε μεγάλη δυσκολία αναχρηματοδότησης του δημοσίου χρέους της. Η Ελληνική κυβέρνηση βρισκόταν μπροστά στον φόβο της χρεωκοπίας και γι' αυτό αναγκάστηκε να προσφύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και μαζί με την τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έφτιαξαν μηχανισμό στήριξης με ένα πολύ σκληρό πρόγραμμα λιτότητας και περικοπών με μεγάλες αλλαγές στην καθημερινότητα μας.

Κοινή διαπίστωση όλων είναι ότι η Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα η Ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στην χειρότερη περίοδο μετά τον πόλεμο και υπάρχει η αίσθηση ότι δύσκολα θα μπορεί να αντιστραφεί αυτή η κατάσταση. Δυστυχώς μέσα από τις ολοένα δοκιμαζόμενες οικονομικές συνθήκες δεν διαφαίνονται σημάδια για την οικονομική ανάκαμψη της χώρας και διαρκώς υπάρχει το κλίμα της ανασφάλειας και της απειλής κατάρρευσης των Δημοσίων οικονομικών .

Με την παρούσα εργασία, θα αναλυθούν οι έννοιες για τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα καθώς και η διερεύνηση των αιτίων τους, της διαχρονικής τους εξέλιξης και την αποτελεσματικότητας των πολιτικών αντιμετώπισης τους. Καθιστά αναγκαία η αποσαφήνιση των αντίστοιχων εννοιών αλλά και η

συστηματική διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας προκειμένου να οριοθετηθεί και το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας.

Θα παρουσιαστεί η δημοσιονομική κατάσταση και θέση της Ελλάδας, θα γίνει περιγραφή της εξέλιξης των φαινομένων του δημοσιονομικού ελλείμματος και χρέους, θα γίνει προσπάθεια να αναλυθούν τα αίτια που οδήγησαν την χώρα σε αυτό το αδιέξοδο.

Δεδομένου των παραπάνω στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα δοθούν οι ορισμοί και θα αναλυθούν οι έννοιες και τα είδη που αφορούν το δημόσιο έλλειμμα, οι συνέπειες του υψηλού δημοσίου ελλείμματος και η χρηματοδότηση του δημοσίου ελλείμματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθούν οι έννοιες και τα είδη που αφορούν το δημόσιο χρέος, η σχέση μεταξύ δημοσίου χρέους και ελλείμματος, καθώς θα αναλυθούν οι θεωρίες (νεοκλασική, κεννσιανή, και ρικαρδιανή) αλλά και οι συνέπειες του υψηλού δημοσίου χρέους στην άσκηση της χώρας της δημοσιονομικής πολιτικής.

Στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στα μεγέθη του δημοσίου χρέους και ελλείμματος κατά την περίοδο 1974-2009 και 2010-2022.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα γίνει σύγκριση της Ελληνικής κρίσης με τις αντίστοιχες άλλων ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες είναι η Ιταλία, η Ιρλανδία, η Κύπρος και η Ισπανία.

Στο τελευταίο έκτο κεφάλαιο αναλύεται το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας, θα γίνεται η επιλογή του δείγματος, εξειδίκευση του ερωτηματολογίου, η στατιστική του επεξεργασία και αναλύονται τα συμπεράσματα τόσο του θεωρητικού όσο και του εμπειρικού δείγματος.

1.2 Έννοια δημόσιου ελλείμματος

Η έννοια του δημοσίου ελλείμματος είναι σημαντική για τις κυβερνήσεις καθώς, το ύψος και η μορφή του δημοσίου ελλείμματος αποτελούν αφενός δείκτες άσκησης αποτελεσματικής ή μη οικονομικής πολιτικής και αφετέρου είναι βασικό μέγεθος που επηρεάζει την μελλοντική πορεία της οικονομίας. Στην ουσία το δημόσιο έλλειμμα είναι η προκύπτουσα διαφορά μεταξύ δημοσίων δαπανών και δημοσίων εσόδων κατά την περίοδο ενός έτους, υπολογίζεται ως ποσοστό επί του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και αποτελεί βασικό δείκτη οποιασδήποτε εθνικής οικονομίας (Βαβούρας, 1993).

Όλα τα κράτη είναι καταρχήν δυνατό να έχουν για οσοδήποτε μακρά και παρατεταμένα χρονικά διαστήματα δημοσιονομικό έλλειμμα στον προϋπολογισμό τους. Αρκεί να τηρούνται συγκεκριμένα ποσοτικά όρια για το έλλειμμα. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται με στη βασική μακροοικονομική ταυτότητα, η οποία δίνεται εδώ χωρίς απόδειξη σε απλοποιημένη μορφή για την περίπτωση μιας κλειστής οικονομίας (Βαβούρας, 2019)

$$S - I = G - T,$$

ή

$$S = (G - T) + I,$$

όπου S είναι η συνολική ιδιωτική αποταμίευση κατά τη διάρκεια της χρήσης, δηλαδή η καθαρή αύξηση των καταθέσεων των ατόμων στις τράπεζες από αποταμιεύσεις του ετήσιου εισοδήματος τους.

I είναι οι συνολικές επενδύσεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια της χρήσης, οι οποίες χρηματοδοτούνται με δάνεια που δίνουν οι τράπεζες στις επιχειρήσεις (μέσω της ρευστότητας που αποκτούν οι τράπεζες από τις αποταμιεύσεις των ατόμων) καθώς και με αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου.

G είναι η συνολική ετήσια κρατική δαπάνη.

T είναι τα συνολικά ετήσια φορολογικά έσοδα.

Το δεξιό μέλος, $G - T$, είναι το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού. Η χρηματοδότηση του ελλείμματος καθίσταται εφικτή με τον δανεισμό του δημοσίου από διάφορους φορείς (Ιορδάνογλου, 2012). Ο δανεισμός με τη σειρά του θα οδηγήσει σε δημόσιο χρέος (Βαβούρας, 2019).

Η αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων οφείλεται στο γεγονός ότι η αύξηση των δαπανών γίνεται με ταχύτερους ρυθμούς απ' ότι η αύξηση των εσόδων. Για να καταστεί εφικτός ο περιορισμός του δημόσιου ελλείμματος, απαιτούνται μέτρα οικονομικής

πολιτικής που θα έχουν ως στόχο την άνοδο των δημοσίων εσόδων με ταυτόχρονη μείωση του ρυθμού αύξησης των δημοσίων δαπανών.

Από την ανωτέρω ανάλυση είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό πως ο τρόπος μέτρησης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, στην χάραξη της οικονομικής πολιτικής. Υπό αυτή την έννοια, δεν υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός για το δημόσιο έλλειμμα. Στην πραγματικότητα υπάρχει μια δέσμη διαφορετικών υπολογισμών του δημόσιου ελλείμματος, ο καθένας από τους οποίους παρουσιάζει πλεονεκτήματα αλλά και αδυναμίες (Βαβούρας, 1995). Η αγνόηση της ανωτέρω κατάστασης μπορεί να οδηγήσει σε στρεβλή οπτική της οικονομικής πραγματικότητας και σε λήψη ακόμα πιο στρεβλών μέτρων αντιμετώπισης. Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής εξαρτάται από την σωστότερη θεώρηση της έννοιας του δημόσιου ελλείμματος.

Ο τρόπος ορισμού των εσόδων και δαπανών θα οδηγήσει και σε αντίστοιχες μεθόδους προσδιορισμού του δημοσίου ελλείμματος. Υπάρχουν τρεις διαφορετικοί μέθοδοι, οι οποίες βασίζονται στην συμπερίληψη ή μη των δαπανών για την εξυπηρέτηση του υφιστάμενου δανεισμού (χρεολύσια και τόκοι) στο σύνολο των δαπανών (Καραβίτης, 2008).

Η πρώτη μέθοδος περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών για την αποπληρωμή τόκων και χρεολυσίων και το ακαθάριστο αποτέλεσμα που προκύπτει, φανερώνει το σύνολο των χρηματικών αναγκών του δημοσίου για την αποπληρωμή δαπανών που δεν μπορούν να καλυφθούν από τα δημόσια έσοδα. Η δεύτερη μέθοδος δεν περιλαμβάνει τις δημόσιες δαπάνες που απαιτούνται για αποπληρωμή χρεολυσίων παλαιότερων δανείων και το αποτέλεσμα που προκύπτει σχετίζεται με τις καθαρές δημόσιες δανειακές ανάγκες. Υπάρχει και η τρίτη μέθοδος, στην οποία αφαιρούνται οι πληρωμές του κράτους για τους τόκους προηγούμενων δανειακών υποχρεώσεων του από το καθαρό αποτέλεσμα της δεύτερης μεθόδου. Το προκύπτον πρωτογενές πλεόνασμα αποτελεί έναν καλό δείκτη απορρόφησης των πραγματικών πόρων της οικονομίας από το δημόσιο.

1.2.1 Καθαρές και ακαθάριστες δανειακές ανάγκες του Δημόσιου Τομέα

Οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα PSBR_n (net Public Sector Borrowing Requirements) αποτελούν μια παραδοσιακή μέθοδο υπολογισμού του δημόσιου ελλείμματος. Υπολογίζονται ως εξής:

$$PSBR_n = (G-R) + I$$

όπου G = δημόσιες δαπάνες για κατανάλωση, επενδύσεις και μεταβιβάσεις

R = δημόσια έσοδα

I = τόκοι δημόσιου χρέους

Για τον υπολογισμό των ακαθάριστων δανειακών αναγκών PSBR_g (gross Public Sector Borrowing Requirements) ισχύει η παρακάτω σχέση:

$$PSBR_g = PSBR_n + A$$

όπου PSBR_n=Καθαρές δανειακές ανάγκες

A=χρεολύσια

Οι ακαθάριστες

Οι ακαθάριστες δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα καλούνται και ενοποιημένο έλλειμμα του δημόσιου τομέα (Τσολάκης, 2003). Οι καθαρές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα αποτελούν δείκτη μέτρησης του μεγέθους των νέων χρηματικών πόρων που χρησιμοποιεί το δημόσιο.

1.3 Μορφές Δημόσιου Ελλείμματος

Υπάρχουν διάφορες μορφές δημόσιου ελλείμματος που η καθεμία φανερώνει και μια διαφορετική πτυχή της οικονομίας. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε τις βασικές μορφές που είναι οι παρακάτω:

Πρωτογενές έλλειμμα

Λειτουργικό έλλειμμα

Τρέχον έλλειμμα

Διαρθρωτικό-κυκλικό έλλειμμα

1.3.1 Πρωτογενές έλλειμμα

Το πρωτογενές έλλειμμα (G-R) προκύπτει αν από τις καθαρές δανειακές ανάγκες αφαιρεθούν οι τόκοι του δημόσιου χρέους, πιο αναλυτικά:

$$\text{Έσοδα-Έξοδα=Ακαθάριστο Αποτέλεσμα}$$

$$\text{Ακαθάριστο αποτέλεσμα-Χρεολύσια=Καθαρό Αποτέλεσμα}$$

$$\text{Καθαρό Αποτέλεσμα- Τόκοι Δημόσιου Χρέους= Πρωτογενές Αποτέλεσμα}$$

Οι τόκοι του δημόσιου χρέους βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το μέγεθος του υπάρχοντος δημόσιου χρέους, με αποτέλεσμα το ύψος των τόκων να μην υπόκειται στον άμεσο τρέχοντα δημοσιονομικό έλεγχο της κυβέρνησης. Θεωρείται μέγεθος προκαθορισμένο και όχι βραχυπρόθεσμα επηρεαζόμενο. Συνεπώς με την αφαίρεση των τόκων, το πρωτογενές έλλειμμα αποτελεί καλύτερο δείκτη απεικόνισης της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας, σε σχέση με τον δείκτη των καθαρών δανειακών αναγκών (Καραβίτης, 2008). Επιπλέον, το μέγεθος του συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της αποτελεσματικότητας της εκάστοτε κυβέρνησης στο πεδίο του περιορισμού των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος φανερώνει πως η τρέχουσα δημοσιονομική πολιτική συντελεί στην μείωση του δανεισμού του δημόσιου τομέα. Το αντίστροφο συμβαίνει όταν αυξάνεται.

Το ύψος του πρωτογενούς ελλείμματος σχετίζεται άμεσα και με το δημόσιο χρέος. Η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος (αρνητικό πρωτογενές έλλειμμα) οδηγεί σε μείωση του χρέους ενώ η ύπαρξη πρωτογενούς ελλείμματος οδηγεί σε αύξηση του δημόσιου χρέους. Υπάρχει η σχέση που συνδέει το έλλειμμα με το χρέος και είναι η παρακάτω (Βαβούρας, 1995).

$$D/Y = (g-r)/(1+g) * B_{-1} / Y_{-1}$$

Όπου D= πρωτογενές δημόσιο έλλειμμα τρέχοντος έτους

Y = Ονομαστικό ΑΕΠ κατά το τρέχον έτος

Y-1 =Ονομαστικό ΑΕΠ προηγούμενου έτους

g = ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης

r = μέσο πραγματικό επιτόκιο δανεισμού του δημόσιου τομέα

B₋₁= Ονομαστικό δημόσιο χρέος προηγούμενου έτους

Εάν βάσει της σχέσης το επιτόκιο είναι μεγαλύτερο από τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης ($g-r < 0$), τότε η κυβέρνηση που είναι αντιμέτωπη με υψηλό δημόσιο χρέος, οφείλει να επιτυγχάνει διαρκώς πρωτογενή πλεονάσματα ώστε να βελτιωθεί ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ (B_{-1} / Y_{-1}).

Με δεδομένη την διαφορά μεταξύ επιτοκίου και ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, η επίτευξη του στόχου για την μείωση του δημόσιου χρέους, λαμβάνει χώρα μέσω της επίτευξης του στόχου για το πρωτογενές έλλειμμα. Από την ανωτέρω ανάλυση είναι φανερή η συσχέτιση μεταξύ πρωτογενούς ελλείμματος και δημόσιου χρέους.

1.3.2 Λειτουργικό έλλειμμα

Το λειτουργικό έλλειμμα είναι το αποτέλεσμα του αθροίσματος του πρωτογενούς ελλείμματος και των πραγματικών τόκων του δημόσιου χρέους ή αλλιώς είναι το αποτέλεσμα όταν αφαιρούνται από τις δανειακές ανάγκες οι τόκοι του δημόσιου χρέους που οφείλεται στον πληθωρισμό. Συνεπώς, η εθνική οικονομία παρουσιάζει λειτουργικό έλλειμμα, όταν αφαιρείται η επίδραση του πληθωρισμού, σε σημείο που θεωρείται ότι έχει εξαλειφθεί. (Καραβίτης, 2008). Διαφορετικά ειπωμένο, υπάρχει ταύτιση του λειτουργικού και δημόσιου ελλείμματος, στην περίπτωση που υπήρχε εξάλειψη του πληθωρισμού από την κυβέρνηση. Το λειτουργικό έλλειμμα εκφράζεται από τις παρακάτω σχέσεις:

Λειτουργικό έλλειμμα=Πρωτογενές έλλειμμα + Τόκοι Δημοσίου Χρέους

Λειτουργικό έλλειμμα= Δανειακές Ανάγκες- Τόκοι Δημοσίου Χρέους που οφείλονται στον πληθωρισμό.

Υπάρχουν δυο κατηγορίες του λειτουργικού ελλείμματος:

- Πραγματικό έλλειμμα Κεντρικής Κυβέρνησης.
- Πραγματικό έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης

Η Κεντρική Κυβέρνηση περιλαμβάνει την Κεντρική Διοίκηση και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, καθώς και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ελέγχονται και χρηματοδοτούνται κυρίως από την Κεντρική Διοίκηση, εκτός Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) (Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης, 2014). Η Γενική Κυβέρνηση περιλαμβάνει την Κεντρική Κυβέρνηση, τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πρώτου και δεύτερου βαθμού (ΟΤΑ) και τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), σύμφωνα με τα κριτήρια του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ΕΣΟΛ). (Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης, 2014).

Το έλλειμμα της Κεντρικής Κυβέρνησης ή της Κεντρικής Διοίκησης ή του Κράτους περιλαμβάνει το σύνολο των εσόδων και των δαπανών της Κεντρικής Κυβέρνησης και τη χρηματοδότηση της Κοινωνικής Ασφάλισης, ΟΤΑ και ΝΠΔΔ. Εάν στο έλλειμμα της Κεντρικής Διοίκησης συμπεριληφθούν τα σύνολα των εσόδων και των δαπανών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης και λοιπών ΝΠΔΔ, προκύπτει το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης. Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την περίοδο εποπτείας της Δημοσιονομικής Πολιτικής.

1.3.3 Τρέχον έλλειμμα

Το τρέχον έλλειμμα είναι η προκύπτουσα διαφορά μεταξύ των τρεχόντων εσόδων και των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου. Ο υπολογισμός του γίνεται ως εξής:

Τρέχον έλλειμμα= Μη Κεφαλαιουχικά Έσοδα του Δημοσίου- Μη Κεφαλαιουχικά Έξοδα του Δημοσίου.

Τα μη κεφαλαιουχικά έσοδα είναι τα δημόσια έσοδα στα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται τα έσοδα από πώληση πάγιων περιουσιακών στοιχείων και οι μη κεφαλαιουχικές δαπάνες είναι οι δημόσιες δαπάνες στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνονται οι επενδυτικές δαπάνες. Οι τρέχουσες δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούνται με τα τρέχοντα έσοδα που είναι κυρίως φορολογικής φύσης, ενώ οι τρέχουσες επενδυτικές δαπάνες χρηματοδοτούνται με δανεισμό του δημοσίου. Ο εν λόγω δανεισμός επιβαρύνει το δημόσιο χρέος. Κατά συνέπεια, η χρηματοδότηση των δαπανών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, καθώς η χρηματοδότηση των δημοσίων δαπανών από την φορολογία επιβαρύνει την σημερινή γενιά ενώ η χρηματοδότηση από δανεισμό τις μελλοντικές γενιές (Αργείτης, 2011). Το τρέχον έλλειμμα είναι ένας δείκτης απόκλισης της τρέχουσας δημοσιονομικής πολιτικής της εκάστοτε κυβέρνησης από την ορθή και συνετή διαχείριση των δημοσιονομικών.

1.3.4 Διαρθρωτικό-κυκλικό έλλειμμα

Το πραγματικό έλλειμμα είναι το έλλειμμα που πραγματοποιεί ο Δημόσιος Τομέας της οικονομίας κατά τη διάρκεια μίας χρονικής περιόδου και διακρίνεται σε δυο κατηγορίες:

- Διαρθρωτικό έλλειμμα: Είναι το προκύπτον έλλειμμα από τις πολιτικές που ακολουθεί η κυβέρνηση.
- Κυκλικό έλλειμμα: Είναι το έλλειμμα που οφείλεται στη φάση του οικονομικού κύκλου που βρίσκεται η οικονομία. Το κυκλικό έλλειμμα είναι το αποτέλεσμα της οικονομικής συγκυρίας.

Το διαρθρωτικό έλλειμμα είναι το αποτέλεσμα της διαφοράς των δημόσιων εσόδων και δημόσιων δαπανών όταν το συνολικό εισόδημα διαμορφωνόταν σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Συνεπώς το διαρθρωτικό έλλειμμα αντανακλά τις πολιτικές της κυβέρνησης και τα δομικά ζητήματα μιας οικονομίας και δεν αντανακλά τις διακυμάνσεις της οικονομίας κατά τη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου (άνοδος, κάμψη, ύφεση, ανάκαμψη). Διαρθρωτικό έλλειμμα βοηθά τους ιθύνοντες να διακρίνουν

εάν η βελτίωση ή η επιδείνωση της δημοσιονομικής θέσης της χώρας οφείλεται στα μέτρα της οικονομικής πολιτικής ή στις κυκλικές μεταβολές της οικονομίας.

Το κυκλικό έλλειμμα που οφείλεται στην υφεσιακή πορεία της οικονομίας, θα οδηγείται σταδιακά στην εξάλειψη καθώς θα ανακάμπτει η οικονομία. Από την άλλη πλευρά, τυχούσες βελτιώσεις στα δημοσιονομικά μεγέθη που οφείλονται σε άνθηση της οικονομικής δραστηριότητας, θα εξαλειφθούν σταδιακά με την είσοδο της οικονομίας σε περίοδο κάμψης.

1.3.5 Άλλες μορφές ελλείμματος

Υπάρχουν και ορισμένες επιπρόσθετες μέθοδοι υπολογισμού του ελλείμματος που αξίζει να αναφερθούν. Αυτές είναι το ακαθάριστο έλλειμμα, το καθαρό έλλειμμα και το έλλειμμα βάσει του δημόσιου χρέους.

Το ακαθάριστο έλλειμμα είναι η προκύπτουσα διαφορά μεταξύ συνολικών δαπανών και εσόδων. Εντός των δαπανών, υπολογίζονται και οι δαπάνες τοκοχρεολυσίων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Το καθαρό έλλειμμα είναι το αποτέλεσμα της αφαίρεσης των χρεολυσίων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους από το ακαθάριστο έλλειμμα.

Το έλλειμμα βάσει του δημόσιου χρέους είναι μια μέθοδος υπολογισμού που έχει προταθεί από οικονομολόγους. Το δημόσιο έλλειμμα στην περίπτωση αυτή, είναι η διαφορά που προκύπτει στο απόλυτο ύψος του δημόσιου χρέους δύο διαδοχικών χρονικών περιόδων.

1.4 Οι συνέπειες του υψηλού δημόσιου ελλείμματος

Όταν το δημόσιο έλλειμμα είναι υψηλό και παραμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα προκαλεί δυσμενείς επιπτώσεις σε μια σειρά από θέματα και δυσχεραίνει τη μέλλουσα κατάσταση της χώρας και των βασικών οικονομικών μεγεθών (Βαβούρας, 1995). Οι συνέπειες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

1. Αυξάνεται η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες με αποτέλεσμα να ασκούνται πληθωριστικές πιέσεις και η μονιμότητα στην αύξηση του ελλείμματος οδηγεί σε μια νομισματική επέκταση (πηγή χρηματοδότησης του ελλείμματος) η οποία αυξάνεται ταχύτερα από την αύξηση της παραγωγής και προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών.
2. Μειώνονται οι εθνικές αποταμιεύσεις. Το δημόσιο έλλειμμα αντανακλά την αρνητική αποταμίευση του δημόσιου τομέα.

3. Οι αποταμιεύσεις, οι οποίες συνήθως αποτελούν πηγή χρηματοδότησης ιδιωτικών επενδύσεων, στρέφονται στη χρηματοδότηση του δημόσιου ελλείμματος με αποτέλεσμα να υπάρξει χρηματοδοτική «εκτόπιση» του ιδιωτικού τομέα από τον δημόσιο.
4. Το δημόσιο χρέος μεγεθύνεται. Είναι ίσως η σημαντικότερη αρνητική συνέπεια που καθηλώνει τις αναπτυξιακές προσπάθειες μιας χώρας και δεσμεύει πόρους καθώς η εκάστοτε κυβέρνηση δανείζεται από εξωτερικές και εσωτερικές πηγές για να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα.
5. Τα πραγματικά επιτόκια αυξάνονται. Με δεδομένη την ανεπάρκεια του Δημοσίου να αποταμιεύσει επαρκώς, το ίδιο το Δημόσιο ασκεί αυξητικές πιέσεις στα επιτόκια στην προσπάθεια προσέλκυσης και συγκέντρωσης αποταμιευτικών πόρων.
6. Ο λόγος «δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ» αυξάνεται και η συνέχιση αυτής της αύξησης οδηγεί σταδιακά στην απώλεια εμπιστοσύνης από το εξωτερικό και το εγχώριο περιβάλλον στην ικανότητα του δημόσιου τομέα να εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος. Αυτή η έλλειψη εμπιστοσύνης, οδηγεί με την σειρά της σε δυσχέρεια δανεισμού από το εξωτερικό, σε φυγή εγχώριων κεφαλαίων και αποταμιεύσεων και ενδεχομένως σε πιστωτικό γεγονός.
7. Η καθαρή περιουσιακή θέση του Δημοσίου χειροτερεύει καθώς το δημόσιο έλλειμμα προκαλεί δανειακές ανάγκες υπέρτερες των συνολικών δημόσιων επενδυτικών δαπανών.
8. Το μεγάλο δημόσιο έλλειμμα προκαλεί και ανάγκη για μεγάλο δανεισμό από το εξωτερικό, γεγονός που προκαλεί μεγαλύτερη εξάρτηση της χώρας από διεθνείς παράγοντες όπως παγκόσμια ή διεθνή ύφεση, διακυμάνσεις τιμών και επιτοκίων.

1.5 Χρηματοδότηση του δημόσιου ελλείμματος

Για την χρηματοδότηση του δημοσίου ελλείμματος υπάρχουν διάφοροι τρόποι, ορισμένοι πιο πρακτικοί και άλλοι πιο θεωρητικοί (Λιανός, 2005) που περιγράφονται παρακάτω:

Η “νομισματοποίηση” του ελλείμματος είναι ουσιαστικά η κοπή “νέου” χρήματος από την Κεντρική Τράπεζα. Το τύπωμα χρήματος είναι εφικτό εάν μια χώρα έχει νομισματική ανεξαρτησία και η χρηματοδότηση γίνεται με την αγορά των κρατικών ομολόγων από την Κεντρική Τράπεζα. Η κοπή χρήματος οδηγεί σε αύξηση του

πληθωρισμού, συνεπώς αυτή η μέθοδος δεν συνιστάται και δεν χρησιμοποιείται από τις χώρες που είναι μέλη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Στην ουσία η κοπή νέου χρήματος απαγορεύεται στο πλαίσιο της Ευρωζώνης, δεδομένου ότι τη νομισματική πολιτική ασκεί η ΕΚΤ. Η μέθοδος αυτή είναι πιο συνηθισμένη στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο εσωτερικός δανεισμός προκύπτει από την έκδοση διάφορων τίτλων (γραμμάτια, ομόλογα) του Δημοσίου και διάθεσή τους στους ιδιώτες και την τράπεζα. Ο δανεισμός αυτός περιλαμβάνει καταβολή τόκων από το Δημόσιο. Ουσιαστικά, στον εσωτερικό δανεισμό, το δημόσιο καταβάλλει το κόστος δανεισμού στους δανειστές (Χολέβας, 2006).

Ο εξωτερικός δανεισμός προκύπτει από την σύναψη δανείων του δημοσίου με φορείς του εξωτερικού με την διάρκεια του δανείου και το επιτόκιο δανεισμού να αποτελούν αντικείμενα διαπραγμάτευσης. Αξίζει να σημειωθεί πως ο εξωτερικός δανεισμός δεν περιλαμβάνει την η διακράτηση από κατοίκους του εξωτερικού ομολόγων που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό της χώρας. Συνεπώς ο εξωτερικός δανεισμός περιλαμβάνει τον δανεισμό και τις εκδόσεις τίτλων στο εξωτερικό., καθώς και τις μεταβολές των καταθέσεων που έχει το δημόσιο σε τράπεζες του εξωτερικού.

Είτε ο δανεισμός έχει εσωτερικό χαρακτήρα είτε εξωτερικό, οδηγεί σε αύξηση του δημόσιου χρέους. Σε αυτή την περίπτωση μπορούμε βάσιμα να ισχυριστούμε πως ο δημόσιος τομέας χρηματοδοτεί τα ελλείμματα του με την δημιουργία χρέους. Επιπρόσθετοι τρόποι χρηματοδότησης είναι η επιβολή επιπρόσθετων φόρων στους καταναλωτές ή η αύξηση των ήδη υπαρχόντων φορολογικών εσόδων, η πώληση των περιουσιακών στοιχείων ή η μείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ

2.1 Έννοια δημόσιου χρέους

Για το δημόσιο χρέος υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις. Ως δημόσιο χρέος είναι το οικονομικό μέγεθος που αναφέρεται στις συνολικές οφειλές του δημοσίου στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσης (31 Δεκεμβρίου κάθε έτους) εκφρασμένες σε χρηματικές μονάδες (Βαβούρας, 2019). Οι οφειλές καλύπτονται με δανεισμό. Στην ουσία το χρέος έχει άμεση αναφορά στον δημόσιο δανεισμό, που είναι βασικό μέσο χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών.

Το δημόσιο χρέος εκφράζεται ως ποσοστό του ΑΕΠ και είναι το αποτέλεσμα της διαίρεσης του Χρέους προς το ΑΕΠ της τρέχουσας χρονιάς, πολλαπλασιαζόμενο με το 100. Δηλαδή, $(\text{ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ}/\text{ΑΕΠ}) * 100$ και ως απόλυτο μέγεθος σε δισεκ. Ευρώ. Ουσιαστικά, οι συσσωρευμένες απαιτήσεις των τρίτων έναντι του δημοσίου, απαρτίζουν το σύνολο του δημοσίου χρέους.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ποιο είναι το πραγματικό δημόσιο χρέος. Εάν δηλαδή, το δημόσιο χρέος απαρτίζεται από το χρέος της γενικής κυβέρνησης ή συμπεριλαμβάνεται σε αυτό και το χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων (Βαβούρας, 1993). Σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχτ, το δημόσιο χρέος ορίζεται ως το δημόσιο: « Χρέος της γενικής κυβέρνησης χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η έννοια της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνει την κεντρική κυβέρνηση, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού και τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης.

Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος της γενικής κυβέρνησης υπολογίζεται από τον εξής τύπο (Καράντζαλη, 2023): $\text{Ακαθάριστο δημόσιο χρέος} = \text{Χρέος κεντρικής κυβέρνησης} + \text{χρέος οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης} + \text{χρέος οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού-διαθέσιμα οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης-συμμετοχές χώρας σε διεθνείς οργανισμούς}$. Αν προστεθεί και το χρέος των δημοσίων επιχειρήσεων τότε έχουμε το χρέος του ευρύτερου δημοσίου τομέα (Βαβούρας, 1993).

Σύμφωνα με αυτή την οπτική, το δημόσιο χρέος θα είναι πιο αξιόπιστος δείκτης καθώς θα παρέχει περισσότερα δεδομένα στους ιθύνοντες, σχετικά με το ύψος του συνολικού δανεισμού του δημοσίου. Μέρος των εσόδων των δημοσίων επιχειρήσεων πηγάζει από επιχορηγήσεις του τακτικού προϋπολογισμού και του προϋπολογισμού των δημοσίων επενδύσεων. Τα εν λόγω έσοδα αποτελούν μέρος της δαπάνης της κεντρικής κυβέρνησης και συνεπώς επηρεάζουν τα ελλείμματα και το χρέος.

Το δημόσιο χρέος δύναται να εκφραστεί είτε σε εγχώριο είτε σε ξένο νόμισμα και οι υποχρεώσεις απαρτίζονται από δάνεια βραχυπρόθεσμου και μακροπρόθεσμου ορίζοντα, κρατικά ομόλογα και τίτλους βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα, καταθέσεις και λοιπές ανάγκες βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα. Η διαχείριση του δημόσιου χρέους γίνεται μέσω του Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (Ο.Δ.ΔΗ.Χ.). Ο Ο.Δ.ΔΗ.Χ. αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, το οποίο ιδρύθηκε βάσει των διατάξεων των νόμων 2628/6.7.1998 (ΦΕΚ 151 Α'), 3965/18.5.2011 (ΦΕΚ 113 Α') και 4223/31.12.2013 (ΦΕΚ 287 Α') με έδρα την Αθήνα, Ελλάδα (Ο.Δ.ΔΗ.Χ., 2023) Υπήρξε εκσυγχρονισμός του Ο.Δ.ΔΗ.Χ. βάσει του νόμου 4941/2022 (ΦΕΚ 113/Α).

Ο Ο.Δ.ΔΗ.Χ. μεριμνά ώστε να χρηματοδοτηθεί το Ελληνικό Δημόσιο, εξυπηρετεί το δημόσιο χρέος, βελτιστοποιεί το δανειακό κόστος και ενεργεί ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή διάρθρωση του δημοσίου χρέους σύμφωνα με τη σύνθεση και τη χρονική διάρκεια και ανάλογα με τις εθνικές ανάγκες και τις διεθνείς οικονομικές συνθήκες (Ο.Δ.ΔΗ.Χ., 2023). Επιπροσθέτως, διαχειρίζεται τα ταμειακά διαθέσιμα του Ελληνικού Δημοσίου.

Το δημόσιο χρέος της τρέχουσας περιόδου μπορεί να υπολογιστεί από τον εξής τύπο (Βαβούρας,2019): $\text{Δημόσιο χρέος}_t = \text{Δημόσιο χρέος}_{t-1} + \text{Δημόσιο έλλειμμα}_t - \text{Άμεση χρηματοδότηση χρέους από την Κεντρική Τράπεζα} + \text{Προσαρμογή χρέους}$.

t: Τρέχουσα περίοδος

t-1: Προηγούμενη περίοδος

Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών και Περιφερειακών Λογαριασμών (ΕΣΛ 95)

Τα κύρια στοιχεία του ΕΣΛ 95 είναι τα κάτωθι (Eurostat,1996):

α) στατιστικές μονάδες και ομαδοποίηση τους,

β) ροές και αποθέματα,

γ) το σύστημα λογαριασμών και τα μακροοικονομικά μεγέθη,

δ) το πλαίσιο εισροών-εκροών.

Βάσει του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εθνικών και Περιφερειακών Λογαριασμών (ΕΣΛ 95) το ακαθάριστο χρέος του δημοσίου είναι το άθροισμα όλων των υποχρεώσεων του δημοσίου σε τιμές αγοράς. Ο τύπος υπολογισμού είναι ο εξής (Κουτάντος, 2014): $\text{Ακαθάριστο δημόσιο χρέος} = \text{μετρητά και καταθέσεις} + \text{χρεόγραφα πλην μετοχών και χρηματοπιστωτικά παράγωγα} + \text{δάνεια} + \text{δάνεια και λοιπές συμμετοχές σε κεφάλαιο} + \text{τεχνικά ασφαλιστικά αποθεματικά} + \text{λοιποί εισπρακτέοι ή πληρωτέοι λογαριασμοί}$. Βάσει πλαισίου της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος (διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος ή/και των επιπέδων χρέους από τα κράτη

μέλη των Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) το δημόσιο χρέος περιλαμβάνει μόνο τις τρεις πρώτες κατηγορίες.

Βάσει του ΕΣΛ 95 το Ακαθάριστο Χρέος Δημόσιου Τομέα ορίζεται ως το συνολικό, ακαθάριστο, ονομαστικό (καταβλητέο Χρέος Δημοσίου Τομέα κατά την ημερομηνία λήξης του), ενοποιημένο (χωρίς την προσμέτρηση του τμήματος του Χρέους Δημοσίου Τομέα που διακρατείται από υποτομείς της Γενικής Κυβέρνησης) χρέος της Γενικής Κυβέρνησης κατά την τελευταία ημέρα του έτους σε όρους εθνικού νομίσματος, σύμφωνα με τον παρακάτω τύπο (με τη χρήση κωδικών ΕΣΛ 95):

Ενοποιημένο χρέος Γενικής Κυβέρνησης (Ονομαστικές τιμές στο τέλος κάθε έτους)= Διαθέσιμα και καταθέσεις (ΑΦ.2) + Χρεόγραφα εκτός μετοχών, μη συμπεριλαμβανομένων χρηματοπιστωτικών παραγώγων (ΑΦ.33) + Δάνεια (ΑΦ.4). Μια περαιτέρω ανάλυση των χρεογράφων και των δανείων, οδηγεί στον εξής τύπο:

Ενοποιημένο χρέος Γενικής Κυβέρνησης (Ονομαστικές τιμές στο τέλος κάθε έτους)= Διαθέσιμα και καταθέσεις (ΑΦ.2) + Βραχυπρόθεσμα Χρεόγραφα εκτός μετοχών, μη συμπεριλαμβανομένων χρηματοπιστωτικών παραγώγων (ΑΦ.331)+ Μακροπρόθεσμα Χρεόγραφα εκτός μετοχών, μη συμπεριλαμβανομένων χρηματοπιστωτικών παραγώγων (ΑΦ.332) + Βραχυπρόθεσμα Δάνεια (ΑΦ.41) + Μακροπρόθεσμα Δάνεια (ΑΦ.42).

2.2 Είδη δημόσιου χρέους

Υπάρχουν διάφορα είδη δημόσιου χρέους ανάλογα με το συστατικό στοιχείο που εξετάζεται κάθε φορά. Τα βασικότερα στοιχεία που καθορίζουν το είδος του χρέους είναι η χρονική ωριμότητα (βραχυχρόνιο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο), η αποτίμησή του (εγχώριο ή ξένο νόμισμα) και το επιτόκιο(σταθερό ή κυμαινόμενο) (Jeanne & Guscina, 2006). Συνεπώς οι κατηγοριοποιήσεις του χρέους είναι οι εξής:

1. Βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο, πάγιο δημόσιο χρέος
2. Εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος
3. Ακαθάριστο ή καθαρό δημόσιο χρέος

Δεν είναι όλα τα είδη του δημόσιου χρέους εξίσου επικίνδυνα. Μεγαλύτερο βαθμό επικινδυνότητας φέρουν το βραχυχρόνιο και εξωτερικό χρέος καθώς η αποπληρωμή και εξυπηρέτησή τους είναι πιο απαιτητική και είναι δυνητικές πηγές κρίσεων, ιδιαίτερα στις πιο αδύναμες οικονομίες (Jeanne & Guscina, 2006).

2.2.1 Βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο, πάγιο δημόσιο χρέος

Η χρονική ωριμότητα του δανείου καθορίζει και την φύση του χρέους. Το βραχυπρόθεσμο χρέος έχει ημερομηνία λήξης κάτω του έτους, το μεσοπρόθεσμο χρέος διαρκεί από 1 έως 10 έτη και το πάγιο χρέος διαρκεί άνω των 10 ετών (Βαβούρας, 2005). Η διάρκεια του χρέους είναι άμεσα εξαρτώμενη από τις συνθήκες της αγοράς και τις ανάγκες του δημοσίου.

Ο βραχυπρόθεσμος δημόσιος δανεισμός εφαρμόζεται για την κάλυψη ταμειακών δυσχερειών του δημοσίου λόγω ετεροχρονισμού των κρατικών συναλλαγών που προκύπτουν στην είσπραξη εσόδων και καταβολή δαπανών. Ο δανεισμός υλοποιείται όταν το δημόσιο εκδίδει έντοκα γραμμάτια διάρκειας τριών ή έξι μηνών.

Ο μεσοπρόθεσμος δανεισμός εφαρμόζεται για την κάλυψη επενδύσεων που παρουσιάζουν υψηλό κόστος υλοποίησης. Ο μακροπρόθεσμος δανεισμός σχετίζεται με τη σύναψη και λήψη δανείων μεγάλου ύψους εξαιτίας των κρατικών αναγκών και της αδυναμίας αποπληρωμής βραχυπρόθεσμων δανείων. Εξαιτίας του μεγάλου ύψους των δανείων, ο χρόνος είναι μεγάλης διάρκειας με σκοπό την μείωση των ετήσιων δανειακών υποχρεώσεων και την κατανομή σε βάθος χρόνου και σε περισσότερες γενιές πολιτών.

2.2.2 Εσωτερικό και εξωτερικό δημόσιο χρέος

Ο διαχωρισμός του δημοσίου χρέους σε εσωτερικό και εξωτερικό είναι ουσιώδης. Ο διαχωρισμός γίνεται βάσει του τόπου έκδοσης και του νομίσματος. Το εσωτερικό δημόσιο χρέος αφορά στα δάνεια που λαμβάνει το δημόσιο εντός της χώρας, ενώ το εξωτερικό δημόσιο χρέος αφορά στα δημόσια δάνεια που λαμβάνει το δημόσιο από το εξωτερικό. Μεταξύ των δυο χρεών υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές.

Το εσωτερικό χρέος είναι εκφρασμένο σε όρους εθνικού εισοδήματος. Ο δανεισμός εντός του εσωτερικού με σκοπό την αποπληρωμή του χρέους, συντελεί στην μεταβίβαση πόρων από κατοίκους της χώρας προς άλλους κατοίκους της χώρας. Ουσιαστικά γίνεται αξιοποίηση των πόρων από το δημόσιο αντί να χρησιμοποιηθούν στον ιδιωτικό τομέα. Το εσωτερικό χρέος αποτελείται γενικά από υποχρεώσεις, ομόλογα και λογαριασμούς που ανήκουν στους πολίτες ή τις εταιρείες μιας χώρας.

Το εσωτερικό χρέος παρουσιάζει ορισμένα πλεονεκτήματα. Για το δημόσιο είναι ευκολότερο να διαχειρίζεται το χρέος χωρίς να χρειάζεται να αντιμετωπίσει τις διακυμάνσεις του ξένου νομίσματος. Επιπλέον, η αποπληρωμή ξένων δανειστών επιφέρει πρόσθετο κόστος λόγω μεταφορών ποσών και διαχείρισης συναλλαγματικών

ισοτιμιών. Τέλος, ο εσωτερικός δανεισμός χαρακτηρίζεται από την ευκολία και τα μεγαλύτερα περιθώρια διαπραγμάτευσης με τους εσωτερικούς δανειστές.

Η άλλη μορφή δημόσιου χρέους είναι το εξωτερικό χρέος όπου οι εξωτερικοί δανειστές είναι κράτη, τράπεζες και διεθνείς οργανισμοί, όπως το ΔΝΤ. Το εξωτερικό χρέος έχει διαφορετικό βαθμό επικινδυνότητας ανάλογα με τους σκοπούς που χρησιμοποιείται και την ισχύ της οικονομίας.

Εάν ο εξωτερικός δανεισμός χρησιμοποιείται για επενδυτικούς σκοπούς, τότε η αύξηση του εθνικού εισοδήματος θα οδηγήσει την εθνική οικονομία σε επίπεδα που δεν θα πετύχαινε χωρίς δανεισμό. Παράλληλα η αύξηση του εισοδήματος, θα οδηγήσει την χώρα σε ταχύτερη και ευκολότερη αποπληρωμή των δανείων. Ο εξωτερικός δανεισμός που γίνεται για ικανοποίηση των καταναλωτικών αναγκών της χώρας, δεν θα είναι αποτελεσματικός, αντιθέτως θα οδηγήσει σε αρνητικά αποτελέσματα για την μελλοντική κατανάλωση, η οποία θα μειωθεί εξαιτίας της ανάγκης για αποπληρωμή του χρέους (Γεωργακόπουλος, 2005).

Η χώρα που παρουσιάζει ισχυρή παραγωγική βάση και είναι εξωτερικά προσανατολισμένη δεν ανησυχεί για το ύψος του εξωτερικού χρέους, διότι διαθέτει τους παραγωγικούς πόρους να καλύψει το χρέος. Η οικονομία με αδυναμίες δυσκολεύεται να αντιμετωπίσει το εξωτερικό χρέος. Η αδυναμία αποπληρωμής κάποιας δόσης εξωτερικού δανείου, οδηγεί την αδύναμη χώρα σε μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας και φήμης της, σε αδυναμία κάλυψης του εξωτερικού χρέους μέσω των εξαγωγών και πολύ πιθανό σε πιστωτικό γεγονός, όπως είναι η πτώχευση.

Συνοψίζοντας, οι βασικές διαφορές μεταξύ του εσωτερικού και εξωτερικού δανεισμού είναι οι εξής (Rosen et al., 2009):

- Οι συνολικοί πόροι της οικονομίας αυξάνονται με τον εξωτερικό δανεισμό, κάτι που δεν επιτυγχάνει ο εσωτερικός δανεισμός
- Η ενεργός ζήτηση μειώνεται με τον εσωτερικό δανεισμό εξαιτίας της μείωσης της αγοραστικής δύναμης ενώ παραμένει ανεπηρέαστη από τον εξωτερικό
- Ο εξωτερικός δανεισμός επηρεάζει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες μιας χώρας σε αντίθεση με τον εσωτερικό που δεν ασκεί καμία επίδραση
- Η καταβολή των τόκων γίνεται στους κατοίκους της χώρας στον εσωτερικό δανεισμό, ενώ στον εξωτερικό καταβάλλονται σε κατοίκους διαφόρων χωρών

2.2.3 Καθαρό και ακαθάριστο δημόσιο χρέος

Ο διαχωρισμός του χρέους σε καθαρό και ακαθάριστο σχετίζεται με τον υπολογισμό των συνολικών υποχρεώσεων του δημοσίου. Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος είναι το σύνολο των υποχρεώσεων του δημοσίου τομέα. Το καθαρό χρέος προκύπτει όταν αφαιρούμε τις υποχρεώσεις από τρίτους από τις συνολικές υποχρεώσεις. (Mankiw,2002).

Το καθαρό δημόσιο χρέος αποδίδει καλύτερα την εικόνα του δημοσίου χρέους και της διαχρονικής μεταβολής του. Η κατηγοριοποίηση του χρέους σε ακαθάριστο και ακαθάριστο σχετίζεται και με τη διαφοροποίηση στην προσδοκία πληρωμής (Argitis, 2011). Εάν δυο χώρες παρουσιάζουν ίδιο ύψος δημοσίου χρέους αλλά διαφορετικά στοιχεία ενεργητικού, η χώρα που έχει υψηλότερα επίπεδα στοιχείων ενεργητικού διατηρεί το χρέος σε πιο βιώσιμα επίπεδα που είναι πιο εύκολα στην αποπληρωμή.

2.3 Σχέση μεταξύ δημοσίου χρέους και ελλείμματος

Η συσχέτιση μεταξύ δημοσίου χρέους και ελλειμμάτων προκύπτει από την χρηματοδότηση των ετήσιων δημιουργηθέντων δημοσίων ελλειμμάτων από τα χρήματα που δανείστηκε το κράτος και δημιουργούν το δημόσιο χρέος (Mankiw ,2002). Αναλυτικότερα, το δημόσιο χρέος σ' ένα έτος βάσης απαρτίζεται από τα συνολικά δημόσια ελλείμματα προηγούμενων ετών. Στην ουσία ο νέος δανεισμός στον οποίο προβαίνει η κυβέρνηση είναι η διαφορά μεταξύ δημοσίων δαπανών και εσόδων, το οποίο αποτελεί και το μέγεθος του νέου δανεισμού. Συνεπώς, το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα είναι ίσο με με τη μεταβολή του χρέους σε αυτό το έτος (Abel et al , 2010).

Σημαντική είναι και η ανάλυση του Rosen (2000) που διακρίνει το χρέος και το έλλειμμα σε μεταβλητές αποθέματος και ροής. Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση η μέτρηση του χρέους γίνεται σε με δεδομένη στιγμή που το καθιστά «μεταβλητή αποθέματος» ενώ η μέτρηση του δημοσίου ελλείμματος γίνεται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο που το καθιστά «μεταβλητή ροής».

Το δημόσιο έλλειμμα δεν είναι δύσκολο στον υπολογισμό του, όμως σημειώνονται προβλήματα μέτρησής του εξαιτίας της συσχέτισής του με το δημόσιο χρέος (Mankiw, 2002). Τα προβλήματα στην μέτρηση προκύπτουν από την ύπαρξη πληθωρισμού, στη φάση του οικονομικού κύκλου που βρίσκεται η οικονομία, στα στοιχεία του ενεργητικού και στις υποχρεώσεις που δεν υπολογίζονται. Υπάρχει μη προσαρμογή της μέτρησης του δημοσίου ελλείμματος με τον πληθωρισμό καθώς ο υπολογισμός του

γίνεται σε ονομαστικές τιμές και όχι στις πραγματικές όπως προκύπτουν με τον πληθωρισμό.

Το δημόσιο χρέος επηρεάζεται από ορισμένους παράγοντες που δεν επηρεάζουν το έλλειμμα (Καραβίτης, 2008):

- 1) Η αγοραπωλησία περιουσιακών στοιχείων χρηματοπιστωτικής φύσης, όπως τα διαθέσιμα και ταμειακά ισοδύναμα και συμμετοχικοί τίτλοι, δηλαδή στοιχεία της καθαρής θέσης μίας άλλης επιχείρησης (μετοχές, εταιρικά μερίδια κ.λπ.)
- 2) Συναλλαγές χρηματοοικονομικών παραγόντων και λοιπές υποχρεώσεις που δεν εντάσσονται στο χρέος όπως το ορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση
- 3) Αποτελέσματα αποτίμησης, όπως μεταβολές στην αξία του χρέους σε ονομαστικές τιμές υπέρ ή υπό το άρτιο
- 4) Ανατιμητικά αποτελέσματα που προκαλούνται από την μεταβολή της αξίας εξαιτίας μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας (αύξηση ή μείωση)
- 5) Ονομαστικά κέρδη και ζημίες διακράτησης επί περιουσιακού στοιχείου
- 6) Στατιστικές διαφορές, προκύπτουσες από την ποιότητα και την ποσότητα των δεδομένων στατιστικής φύσης

2.4 Θεωρίες για το δημόσιο χρέος

Θα εξετάσουμε τρία διαφορετικά θεωρητικά ρεύματα που σχετίζονται με το δημόσιο χρέος. Τα ρεύματα είναι το νεοκλασικό, το κευνσιανό και το ρικαρδιανό.

2.4.1 Νεοκλασική θεωρία

Στη νεοκλασική σκέψη ο δανεισμός του κράτους για κάλυψη του δημόσιου χρέους οδηγεί σε μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων. Αυτή η σκέψη ονομάζεται και ως υπόθεση εκτόπισης. Το κράτος μέσω δανεισμού απορροφά διαθέσιμους πόρους που θα διατίθετο σε επενδύσεις, προκαλώντας με αυτό τον τρόπο, εκτόπιση των επενδύσεων. Στο υπόδειγμα των νεοκλασικών οι μεταβολές στο επιτόκιο προκαλούν την εκτόπιση. Καθώς αυξάνεται η κρατική ζήτηση για πιστώσεις, το επιτόκιο αυξάνεται με αποτέλεσμα να καθίστανται ακριβότερες οι επενδύσεις και να μειώνονται.

Τα κρατικά ελλείματα σε συνδυασμό με το υψηλό δημόσιο χρέος δυσχεραίνουν την οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας, σύμφωνα με τους νεοκλασικούς. Η ανάλυση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής της, οδηγεί στο συμπέρασμα πως η τρέχουσα κατανάλωση αυξάνεται όταν οι κυβερνήσεις εμφανίζουν δημόσια ελλείματα, γεγονός που οδηγεί στην μετακύλιση του φορολογικού βάρους στις επόμενες γενεές.

Με τη σειρά της η χαμηλότερη οικονομική μεγέθυνση οδηγεί σε χαμηλότερο ύψος δημοσίων εσόδων και υψηλότερο ύψος δημοσίων δαπανών για την άσκηση κοινωνικής και επιδοματικής πολιτικής, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο το δημόσιο χρέος.

2.4.2 Κευνσιανή θεωρία

Οι Κευνσιανοί οικονομολόγοι είχαν διαφορετική θεώρηση για τον ρόλο των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Θεωρούν ότι τα ελλείμματα στον κρατικό προϋπολογισμό αυξάνουν την οικονομική δραστηριότητα της χώρας μέσω του πολλαπλασιαστική των κρατικών δαπανών. Οι δημόσιες δαπάνες προκαλούν ένα σωρευτικό αποτέλεσμα το οποίο ενισχύεται από τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος που είναι αποτελέσματα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Η ύπαρξη δημοσίων ελλειμμάτων και χρέους είναι παράγοντες ενίσχυσης της εθνικής παραγωγής και οδηγούν τους επενδυτές των ιδιωτικού τομέα σε αύξηση των επενδύσεων λόγω της ενίσχυσης του επενδυτικού κλίματος.

2.4.3 Ρικαρδιανή θεωρία

Στο Ρικαρδιανό υπόδειγμα που διατύπωσε ο Barro (1974) (Κουτεντάκης, 2023) προχωρά σε ένα ενδιαφέρον συμπέρασμα. Σύμφωνα με το υπόδειγμα ο δανεισμός του κράτους για κάλυψη του χρέους οδηγεί τη γενιά των ηλικιωμένων πολιτών στο συμπέρασμα ότι θα επιδεινωθεί η θέση των μελλοντικών γενεών. Με την υπόθεση ότι η ηλικιωμένοι αποστρέφονται το ενδεχόμενο επιδείνωσης του βιοτικού επιπέδου των επόμενων, οδηγούνται σε αύξηση του ποσού που θα κληροδοτήσουν στους επόμενους ώστε οι νέες γενιές να έχουν τη δυνατότητα εξόφλησης των μελλοντικών επιπρόσθετων φόρων. Η τακτική αυτή οδηγεί σε μια αμετάβλητη κατάσταση αφού η κάθε γενιά καταναλώνει τις ίδιες ποσότητες πριν και μετά τον δανεισμό. Οι ιδιώτες οδηγούν σε ακύρωση των επιπτώσεων της δανειακής πολιτικής του κράτους, με αποτέλεσμα οι χρηματοδοτήσεις με φόρους και με χρέος να είναι ουσιαστικά ισοδύναμες.

Το Θεώρημα της Ρικαρντιανής Ισοδυναμίας καταλήγει πως τόσο το έλλειμμα του προϋπολογισμού όσο και το δημόσιο χρέος είναι ουδέτερα για την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης. Ένα τυχόν έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό που προκαλείται από μείωση της φορολογίας, θα αποπληρωθεί μελλοντικά μέσω αύξησης της φορολογίας, με αποτέλεσμα να παραμένουν αμετάβλητες οι ιδιωτικές επενδύσεις και τα επιτόκια (Saleh, 2003).

2.5 Συνέπειες δημόσιου χρέους

Η ύπαρξη υψηλού δημόσιου χρέους οδηγεί σε διάφορες δυσμενείς επιπτώσεις που κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- Επιπτώσεις κατά την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής.
- Επιπτώσεις στην προσέλκυση επενδύσεων.
- Επιπτώσεις σε μακροοικονομικά μεγέθη.

2.5.1 Επιπτώσεις κατά την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής

Το υψηλό δημόσιο χρέος προκαλεί άμεσες επιπτώσεις στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής μιας χώρας, καθώς περιορίζει την δυνατότητα δημοσιονομικών χειρισμών. Μια βασική επίπτωση (Sinha et al, 2011) είναι πως το υψηλό χρέος καθιστά λιγότερο αποτελεσματική την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής ως εργαλείο αντισταθμιστικό. Μια έρευνα (Nickel et al, 2010) κατέδειξε πως οι χώρες που αντιμετώπιζαν υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους κατά τη διάρκεια της δημοσιονομικής κρίσης, παρουσίασαν χαμηλότερα επίπεδα ανταπόκρισης στις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης της περιόδου 2008-2009.

Η ύπαρξη υψηλού δημόσιου χρέους οδηγεί στην δέσμευση σημαντικού ποσοστού των δημοσίων εσόδων, κυρίως των φορολογικών. Αυτή η δέσμευση οδηγεί σε περιορισμό εκπόνησης δημοσίων επενδύσεων βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τόνωση της οικονομίας σε υφεσιακές περιόδους. Το υψηλό δημόσιο χρέος περιορίζει τα κράτη-μέλη νομισματικών ενώσεων στο να ασκήσουν την επιθυμητή δημοσιονομική πολιτική ως μέσο αντιμετώπισης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων λόγω μείωσης της εγχώριας ζήτησης.

2.5.2 Επιπτώσεις στην προσέλκυση επενδύσεων

Το υψηλό δημόσιο χρέος προκαλεί επιζήμιες επιπτώσεις τόσο σε επίπεδο δημόσιας όσο και ιδιωτικής επένδυσης. Η δημόσια επένδυση υποσκελίζεται από την μη εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και η αυτή η πτώση της δημόσιας επένδυσης επιδρά αρνητικά στην παραγωγικότητα και τους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας (Blavy, 2006). Η αύξηση του δημόσιου χρέους οδηγεί σε απορρόφηση των δημοσίων πόρων και ως εκ τούτου σε μείωση των δημοσίων δαπανών που αποτελούν παράγοντα ενίσχυσης και τόνωσης της εθνικής οικονομίας.

Το υψηλό δημόσιο χρέος επηρεάζει αρνητικά και την ιδιωτική επένδυση. Υπάρχει έρευνα (Nickel et al, 2010) που κατέδειξε την εκτόπιση του ιδιωτικού τομέα λόγω μεγαλύτερης παρουσίας του δημόσιου και χαμηλότερων επιπέδων ρευστότητας εξαιτίας

του δημόσιου δανεισμού. Στην ίδια έρευνα καταγράφηκε και η μη γραμμικότητα στη σχέση δημόσιων οικονομικών και ιδιωτικών επενδύσεων. Υπάρχει τάση για αύξηση αποταμίευσης των νοικοκυριών όταν η αναλογία δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ προσεγγίσει το 100%. Η αύξηση αυτή οδηγεί σε στέρηση κεφαλαίων που είναι απαραίτητα για την πραγματοποίηση των επενδύσεων, με αποτέλεσμα την μείωση του επιπέδου των ιδιωτικών επενδύσεων και της ανάπτυξης.

2.5.3 Επιπτώσεις σε μακροοικονομικά μεγέθη

Το υψηλό δημόσιο χρέος επηρεάζει και μακροοικονομικά μεγέθη όπως επιτόκια, ανεργία και πληθωρισμό. Οι χώρες που έχουν υψηλό δημόσιο χρέος παρουσιάζουν και αύξηση των επιτοκίων. Το ύψος των επιτοκίων καθορίζεται από τις κινήσεις των αγορών που επιθυμούν την διασφάλιση των κεφαλαίων τους. Η αύξηση του δημοσίου χρέους οδηγεί σε αύξηση επιτοκίων που με τη σειρά τους δυσχεραίνουν την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων.

Βάσει έρευνας (Sundaram & Chowdhury, 2013) σημειώνεται συσχέτιση υψηλής ανεργίας και υψηλού επιπέδου δημόσιου χρέους. Υπάρχει η θεώρηση (Cecchetti et al ,2011) πως όταν επικρατούν σε μια οικονομία οι συνθήκες συσσώρευσης δημόσιου χρέους, δυσχεραίνουν οι προοπτικές της μελλοντικής ανάπτυξης με αποτέλεσμα να αυξάνεται μελλοντικά η ανεργία. Σημειώνεται υψηλή συσχέτιση μεταξύ δημοσίου χρέους και πληθωριστικών τάσεων. Η αύξηση του δημόσιου χρέους οδηγεί ένα κράτος, με ανεξαρτησία Κεντρικής Τράπεζας, στην αύξηση της προσφοράς χρήματος.

2.6 Μέθοδοι αντιμετώπισης του δημόσιου χρέους

Από την ως τώρα ανάλυση, είναι σαφές πως υπάρχει ανάγκη ελαχιστοποίησης του υψηλού δημόσιου χρέους διότι η ύπαρξη υψηλού δημόσιου χρέους προκαλεί επιπτώσεις σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Υπάρχουν τρεις εναλλακτικές μέθοδοι αντιμετώπισης του υψηλού δημόσιου χρέους (Αλογοσκούφης, 2022). Η πρώτη μέθοδος σχετίζεται με την σημαντική αύξηση του επιπέδου φορολογίας και μείωση των πρωτογενών δαπανών του δημοσίου (λιτότητα). Η δεύτερη μέθοδος σχετίζεται με την αναδιάρθρωση ή/ και μερική διαγραφή του χρέους. Η Τρίτη μέθοδος είναι η λεγόμενη «ήπια προσαρμογή». Το χρέος συρρικνώνεται διαρκώς σε σχέση με το ΑΕΠ εξαιτίας της οικονομικής ανάπτυξης και του πληθωρισμού.

Η πρώτη μέθοδος προκαλεί σοκ στην οικονομία καθώς επιδιώκει μια γρήγορη μείωση του δημόσιου χρέους αλλά η μακρόχρονη παρουσία της προκαλεί υφεσιακά

αποτελέσματα στην οικονομία. Στην δεύτερη μέθοδο, πληρώνουν το κόστος οι κάτοχοι ομολόγων του δημοσίου και οι μέτοχοι των τραπεζών. Σε αυτή την περίπτωση, σημειώνεται μια ανακοπή, έστω προσωρινή, στην άνοδο του χρέους και μείωση του κόστους εξυπηρέτησης του χρέους, λόγω της μείωσης των επιτοκίων και της μετατροπής του σε χρέος μακροχρόνιου ορίζοντα.

Στην τρίτη μέθοδο, το «κλειδί» είναι η διατήρηση σχετικά υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων για μεγάλο χρονικό ορίζοντα και η επιτάχυνση των ρυθμών μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Η διαφορά των επιτοκίων από το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ καθορίζει και το ύψος των πρωτογενών πλεονασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974-2009

3.1 Πορεία δημόσιου χρέους την περίοδο 1974-2009

Η περίοδος της Μεταπολίτευσης ξεκινούσε τον Ιούλιο του 1974 με την επάνοδο στην χώρα του Κωνσταντίνου Καραμανλή και τον σχηματισμό Κυβέρνησης. Αναλαμβάνοντας ο Καραμανλής ανέλαβε μια σειρά μέτρων λιτότητας με σκοπό να αποκατασταθεί το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών και να περιοριστεί ο πληθωρισμός. Παράλληλα την περίοδο 1974-1981 συνήφθησαν 24 εξωτερικά δάνεια και ταυτόχρονα αύξηση του εσωτερικού δανεισμού. Παράλληλα, η Ελλάδα αιτήθηκε την ένταξη στην ΕΟΚ κατά το 1975 (Αλογοσκούφης, 2012).

Το χρέος άρχισε να αυξάνει σε απόλυτους όρους και ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ξεκίνησε η χώρα να χρωστά 400 εκατ. ευρώ το 1974 και ως τον Οκτώβριο του 1981 που σηματοδότησε την αλλαγή κυβέρνησης και την άνοδο στην εξουσία του σοσιαλιστικού ΠΑΣΟΚ υπό την αρχηγία του Ανδρέα Παπανδρέου, το χρέος είχε φτάσει στο ύψος των 2,2 δις ευρώ (Βάμβουκας, 1997). Σε ποσοστιαίους όρους το χρέος αυξήθηκε από το 24% του ΑΕΠ το 1977, στο 30% του ΑΕΠ το 1978 και στο 39% του ΑΕΠ το 1981. Παρόμοια εικόνα παρουσίασε και η αύξηση του ελλείμματος Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους, η οποία παρουσίασε διπλασιασμό την περίοδο 1970-1980 και εντυπωσιακό διπλασιασμό σ' έναν χρόνο με εκτίναξη του ελλείμματος από 5,9% του ΑΕΠ το 1980 σε 12,7% το 1981 (Βάμβουκας, 1997).

Προφανώς για αυτή την αύξηση συνετέλεσαν πολλοί παράγοντες ρόλο με κυριότερο την ανεξέλεγκτη αύξηση δαπανών που σχετίζονταν με την κρατική κατανάλωση, τις υπαλληλικές αμοιβές, τις επενδύσεις και τις δαπάνες κοινωνικού χαρακτήρα. Σημειώνεται μια αλλαγή στη δημοσιονομική νοοτροπία με τα έξοδα του προϋπολογισμού να υπερβαίνουν τα έσοδα.

Κατά την περίοδο 1981-1989 η ελληνική οικονομία παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: Υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού, πολύ μικρούς ως αναιμικούς ρυθμούς ανάπτυξης, ανισορροπία σε δημοσιονομικό επίπεδο και ισοζύγιο πληρωμών. Υπήρξε εκτόξευση του δημοσίου χρέους από το 39% του ΑΕΠ το 1981 σε 54,7% το 1985 (λήξη πρώτης τετραετίας ΠΑΣΟΚ) και σε 93% το 1988 (λήξη δεύτερης τετραετίας ΠΑΣΟΚ). Παρατηρείται ένας υπερδιπλασιασμός του δημόσιου χρέους ενώ και το

σταθεροποιητικό πρόγραμμα 1985-1987 που μείωσε το δημόσιο έλλειμμα, εγκαταλείφθηκε από το 1988 και έπειτα λόγω των επικείμενων εκλογών.

Η εκτίναξη του δημόσιου χρέους είναι ορατή και σε απόλυτους αριθμούς αφού από το επίπεδο 2,2 δις το 1981, η χώρα έφτασε να χρωστά 23 δις ευρώ το 1989. Η τεράστια αύξηση του χρέους οφείλεται στην διόγκωση των δαπανών στον δημόσιο τομέα με τις υπερβολικές αυξήσεις των μισθών του δημόσιου τομέα, την αύξηση των κοινωνικών δαπανών και των τόκων δανεισμού. Το 1981 οι τόκοι δανεισμού έφταναν στο 2% του ΑΕΠ και ήταν ύψους 44 εκατ. ευρώ. Το 1989 οι τόκοι είχαν φτάσει στο 7,5% του ΑΕΠ και αντιστοιχούσαν σε 1,75 δις. ευρώ. Είναι εντυπωσιακό ότι η αύξηση των τόκων την περίοδο 1987-1988 ήταν της τάξης του 2,3% του ΑΕΠ, όσο δηλαδή ήταν η αύξησή τους κατά την περίοδο 1974-1984. Τα βασικά οικονομικά μεγέθη της περιόδου 1974-1989 περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα, με στατιστικά στοιχεία από την Eurostat.

Πίνακας 1: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 1974-1989

Βασικά Μεγέθη(δισ €)	1974	1981	1989
Έσοδα Προϋπολογισμού	0,5	2,12	11,5
Έξοδα Προϋπολογισμού	0,56	2.82	16,5
Κρατική κατανάλωση	0,071	0,384	1,38
Αμοιβές Δημοσίων Υπαλλήλων	0,173	0,794	4,39
Κοινωνικές Δαπάνες	0,169	0,868	5,34
Τόκοι	0,015	0,163	2,72
Επενδύσεις	0,052	0,205	1,05
Λοιπές δαπάνες	0,085	0,409	1,63

(Πηγή Eurostat)

Η περίοδος 1989-1990 χαρακτηρίζεται από τρεις εκλογικές αναμετρήσεις σ' έντονο κλίμα και δυο κυβερνήσεις συνεργασίας βραχέως ορίζοντα και με δυσκολίες στη χάραξη και υλοποίηση πολιτικών. Βάσει αυτών των δεδομένων ήταν αναμενόμενο ότι δεν θα υπήρχε βελτίωση των οικονομικών δεικτών, αντιθέτως παρουσιάστηκε με επιπλέον αύξηση του ελλείμματος από 14,4% του ΑΕΠ το 1989 και σε 16,1% το 1990

Την περίοδο 1990-1993 βρίσκεται στη διακυβέρνηση ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης με το συντηρητικό κόμμα της ΝΔ και με έμφαση στην προώθηση φιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών. Το β' εξάμηνο του 1990, η κυβέρνηση επικεντρώθηκε στην προετοιμασία της χώρας για την είσοδο στην ευρωζώνη. Το 1992 με την ψήφιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η χώρα ήταν υποχρεωμένη να διατηρεί το δημόσιο έλλειμμα κάτω από 3% και το δημόσιο χρέος κάτω από το 60% του ΑΕΠ. Για να γίνει η εκκαθάριση των εθνικών υποχρεώσεων ως το 1992, η Τράπεζα της Ελλάδας προέβη σε ρύθμιση των χρεών της. Σύμφωνα με την εν λόγω ρύθμιση, τα τυπωμένα χρήματα στο παρελθόν από την Τράπεζα της Ελλάδας θεωρούνταν χρέος, με αποτέλεσμα την έκδοση ομολόγων του Δημοσίου προς την Τράπεζα της Ελλάδας για εκκαθάριση των υποχρεώσεων της. Επιπρόσθετα, το διετές πρόγραμμα προσαρμογής που ενέκρινε η κυβέρνηση απαιτούσε την μείωση του δημοσίου ελλείμματος από 13% σε 3%, την ιδιωτικοποίηση είκοσι οκτώ κρατικών επιχειρήσεων και τη μείωση του μισθολογικού κόστους.

Στην περίοδο 1990-1993 υπήρξε μια συνολική αύξηση του χρέους κατά 27,2 % του ΑΕΠ, με ένα μέσο ετήσιο ρυθμό ανόδου κατά 6,8%. Εκ των πραγμάτων η εξυγίανση του δημοσιονομικού χρέους μέσω του χρηματοπιστωτικού τομέα της Γενικής Κυβέρνησης και ο υπερδιπλασιασμός των ήδη υψηλών τόκων εξυπηρέτησης του χρέους οδήγησαν το χρέος στο 110% του ΑΕΠ παρά τη μείωση του δημοσίου ελλείμματος κατά 9%. Τα βασικά οικονομικά μεγέθη της περιόδου 1990-1993 περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα, με στατιστικά στοιχεία από την Eurostat.

Πίνακας 2: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 1990-1993

Βασικά Μεγέθη(δισ €)	1990	1993
Έσοδα Προϋπολογισμού	15,1	27,2
Έξοδα Προϋπολογισμού	22	36,6
Κρατική κατανάλωση	1,53	3,24
Αμοιβές Δημοσίων Υπαλλήλων	5,48	7,68
Κοινωνικές Δαπάνες	6,4	10,28
Τόκοι	4,38	8,88

Επενδύσεις	1,18	2,18
Λοιπές δαπάνες	3,02	4,37

(Πηγή Eurostat)

Την περίοδο 1994-2004 το σοσιαλιστικό ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στην διακυβέρνηση της χώρας, αρχικά υπό την πρωθυπουργία του Ανδρέα Παπανδρέου (10/1993-1/1996) και έπειτα του Κώστα Σημίτη. Κατά την διάρκεια των δυο κυβερνήσεων και έχοντας και οι δυο τον στόχο της ένταξης της χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), προχώρησαν σε άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής εξυγίανσης με όχημα το πρόγραμμα σύγκλισης της χώρας για ένταξη στην ΟΝΕ.

Η δημοσιονομική εξυγίανση αποσκοπούσε στην αύξηση των δημοσίων εσόδων με παράλληλη μείωση των δαπανών ώστε να επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα. Επιπρόσθετα με την δημοσιονομική εξυγίανση, οδηγήθηκε η χώρα σε πτώση των επιτοκίων και μείωση των δαπανών για τόκους.

Το πρόγραμμα της δημοσιονομικής εξυγίανσης σε συνδυασμό με τους ρυθμούς της οικονομικής ανάπτυξης που έφταναν το 4% και τον τριπλασιασμό των επενδύσεων (ενόψει και των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004) οδήγησε σε σταδιακή μείωση του χρέους. Το χρέος από 110% του ΑΕΠ το 1993, φτάνει στα επίπεδα του 102,2 το 2000 και το 98% του ΑΕΠ το 2003.

Την περίοδο 1994-2004 υπήρξε μείωση των τόκων για δαπάνες ως 6,2% του ΑΕΠ και φτάνουν από τα επίπεδα των 9,8 δισ. ευρώ το 1994 σε 8,6 δισ το 2003. Σημειώθηκε υπερδιπλασιασμός του ΑΕΠ από τα 80 δισ του 1993 στα 185 δισ ευρώ το 2004. Σε αντιστάθμιση αυτών των θετικών δεικτών, υπήρξε τριπλασιασμός της κρατικής κατανάλωσης, υπερδιπλασιασμός του μισθολογικού κόστους και πολύ μεγάλη αύξηση των κοινωνικών δαπανών από τα 10 δισ. ευρώ του 1993, στα 27,5 δισ. το 2003. Τα βασικά οικονομικά μεγέθη της περιόδου 1990-1993 περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα, με στατιστικά στοιχεία από την Eurostat.

Πίνακας 3: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 1993-2003

Βασικά Μεγέθη(δισ €)	1993	2003
Έσοδα Προϋπολογισμού	27,2	67,2
Έξοδα Προϋπολογισμού	36,6	77,9

Κρατική κατανάλωση	3,24	10,3
Αμοιβές Δημοσίων Υπαλλήλων	7,68	18,6
Κοινωνικές Δαπάνες	10,28	27,4
Τόκοι	8,88	8,6
Επενδύσεις	2,18	6
Λοιπές δαπάνες	4,37	7

(Πηγή Eurostat)

Την περίοδο 2004-2009 ανέρχεται στην εξουσία ο Κώστας Καραμανλής με τη συντηρητική ΝΔ και προχωρά σε μια σειρά από κινήσεις, οι οποίες οδηγούν σταδιακά σε αύξηση του δημόσιου χρέους. Η οικονομική απογραφή του 2005 με την αλλαγή καταγραφής των αμυντικών δαπανών, αύξησε το χρέος κατά 8% και το επίπεδο χρέους στο 100% του ΑΕΠ. Την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης Καραμανλή (2005-2007) καταγράφηκε μείωση του δημόσιου χρέους που έφτασε στο ύψος του 95,6%.

Το 2008-2009 το χρέος παρουσιάζει αύξηση και φτάνει στο ύψος του 126,8% του ΑΕΠ το 2009, αφού πρώτα ήταν στο 110,3% του ΑΕΠ το 2008. Τα έσοδα προϋπολογισμού κατά την περίοδο 2003-2009 σημείωσαν αύξηση 30% ή 20 δις ενώ οι δαπάνες σημείωσαν αύξηση 55% ή 40 δις ευρώ. Στο ίδιο διάστημα παρουσιάστηκε αύξηση της κρατικής κατανάλωσης και των δαπανών για τόκους κατά 50%.

Στην πραγματικότητα υπήρξαν δυο περίοδοι. Κατά την περίοδο 2005-2007 παρουσιάστηκε μείωση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ και αυτή η μείωση συνοδεύτηκε και από αύξηση του εθνικού εισοδήματος κατά 12-15 δις. τον χρόνο που υπερέβαιναν τα 10 10 δις. κατά μέσο όρο που απαιτούνταν για τόκους.

Στην περίοδο 2008-2009 προστίθεται στο χρέος της Ελλάδας ένα ποσό ύψους 35 δις ευρώ που ήταν το διπλάσιο από το συνηθισμένο χρέος των προηγούμενων ετών. Το χρέος ανήλθε στο 110,3% του ΑΕΠ το 2008 και σε 126,8% το 2009. Στην αύξηση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ συντέλεσε και η συρρίκνωση του ΑΕΠ λόγω της εμφάνισης της οικονομικής ύφεσης σε παγκόσμιο επίπεδο, με στατιστικά στοιχεία από την Eurostat.

Πίνακας 4: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 2003-2009

Βασικά Μεγέθη(δισ €)	2003	2009
Έσοδα Προϋπολογισμού	67,2	87,63
Έξοδα Προϋπολογισμού	77,9	120,4
Κρατική κατανάλωση	10,3	14,5
Αμοιβές Δημοσίων Υπαλλήλων	18,6	29,4
Κοινωνικές Δαπάνες	27,4	48,9
Τόκοι	8,6	11,9
Επενδύσεις	2,18	6,90
Λοιπές δαπάνες	4,37	8,80

(Πηγή Eurostat)

Εξετάζοντας στο σύνολο της, την περίοδο 1974-2009, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ετησίως τα έξοδα παρουσίαζαν μεγαλύτερες αυξητικές τάσεις από τα έσοδα με αποτέλεσμα να διογκώνονται οι συνολικές υποχρεώσεις της Ελλάδας προς τους τρίτους. Η πορεία του χρέους εκτινάχθηκε καθώς από το 24,7% του ΑΕΠ το 1975, πήγε στο 28,6% το 1980, στο 80,7% του 1990, να ξεπεράσει το 100% το 1993 και να φτάσει στο 126,8% το 2009. Η μόνη σοβαρή αποκλιμάκωση υπήρξε από το 1997-2000 εξαιτίας της ενταξιακής προσπάθειας της χώρας να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Υπήρξε επίσης μια μικρή αποκλιμάκωση το 2005-2007 για να εκτιναχθεί την περίοδο 2008-2009.

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται η πορεία του χρέους και η ραγδαία πορεία του τα 35 χρόνια της εξεταζόμενης περιόδου.

Πηγή: Offline Post, 7/9/2022

3.2 Πορεία δημοσίου ελλείμματος την περίοδο 1974-2009

Τα δημόσια ελλείμματα παρουσίασαν διακυμάνσεις κατά την περίοδο 1974-2009. Αρχικά σημειώθηκε μια μικρή άνοδος την δεκαετία του 1970 αφού στα μέσα της δεκαετίας τα δημόσια ελλείμματα ήταν χαμηλότερα από 5% του ΑΕΠ και έφτασαν το 10% το 1981. Γενικώς την δεκαετία του 1970 το έλλειμμα κυμαινόταν γύρω στο 2,3% με μια σταθερή αύξηση των καθαρών πληρωμών για τόκους, οι οποίες θα φθάσουν στο 1,7% το 1980 (Νικηφόρου, Carvalho, Schoder, 2014). Η μεγάλη αύξηση του ελλείμματος παρουσιάστηκε το 1981, που ήταν έτος εκλογών. Εκείνη την χρονιά το έλλειμμα αυξάνεται κατά 5,5%, με μεγάλο μερίδιο ευθύνης να φέρει η αύξηση του πρωτογενούς ελλείμματος. Την δεκαετία του 1980 παρουσιάζονταν σταθερή άνοδος του δημοσίου ελλείμματος καθώς από 10% έφτασε το 13% το 1990 (Σαββόπουλος, 2021). Αυτή η αύξηση οφείλονταν κυρίως στις πληρωμές που πραγματοποιούσε το κράτος για την αποπληρωμή των τόκων ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα κινείτο στην περιοχή του 4,5% (Νικηφόρου, Carvalho, Schoder, 2014).

Στην δεκαετία του 1990 παρουσιάζεται μια καθοδική πορεία του δημοσιονομικού ελλείμματος ενώ την δεκαετία του 2000 αρχίζει και αυξάνεται σταδιακά, φτάνοντας τελικά τα επίπεδα των αρχών του 1990 (Αργείτης και Νικολαΐδη, 2011). Η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε την περίοδο 1993-1999 και υπήρξε αποτέλεσμα της συσταλτικής δημοσιονομικής πολιτικής ώστε να επιτύχει η χώρα την ένταξη στην ΟΝΕ, βάσει της

Συνθήκης του Μάαστριχτ. Εφαρμόστηκαν προγράμματα σύγκλισης που είχαν ως κύρια χαρακτηριστικά την περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, την διεύρυνση της φορολογικής βάσης και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της φορολογικής βάσης και οδήγησαν στην μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος.

Καθώς η Ελλάδα γίνεται δεκτή στους κόλπους της ΟΝΕ, το δημοσιονομικό έλλειμμα αρχίζει και αυξάνεται. Η χώρα ούσα μέλος της ευρωζώνης αποκτά εύκολη και φθηνή πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές χρήματος (Αργείτης και Νικολαΐδη, 2011). Η πρόσβαση σε συνδυασμό με την επίτευξη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης εξαιτίας των έργων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 οδήγησαν τις κυβερνήσεις να προχωρήσουν σε αύξηση του κρατικού δανεισμού και ν' αυξάνουν το δημοσιονομικό έλλειμμα.

Αξίζει να σημειωθεί η πάγια τακτική των κυβερνήσεων ν' αυξάνουν υπερβολικά το έλλειμμα κατά το έτος διεξαγωγής εκλογών. Μοναδική εξαίρεση υπήρξε το 1996. Τα έτη 1989, 1990, 2004 και 2009 παρουσίασαν ιδιαίτερα αυξημένα δημοσιονομικά ελλείμματα. Χαρακτηριστικά το 2009 το έλλειμμα αυξήθηκε από 9,8% σε 15,8%.

Εξετάζοντας το πρωτογενές έλλειμμα (το συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα πλην τους τόκους) θα παρατηρήσουμε πως η εικόνα δεν αλλάζει σημαντικά. Είναι αναγκαία η μελέτη της πορείας του πρωτογενούς ελλείμματος διότι δίνει την δυνατότητα αξιολόγησης της αύξησης των ελλειμμάτων και των αιτιών που τις προκαλούν. Είναι διαφορετικής φύσης η αύξηση του ελλείμματος λόγω της αύξησης των δημοσιονομικών δαπανών από την αύξηση του ελλείμματος λόγω ανάγκης αποπληρωμής των τόκων. Στην δεύτερη περίπτωση η δημοσιονομική μεταβολή δεν οφείλεται και δεν σχετίζεται με την δημοσιονομική πολιτική της κυβέρνησης, αφού η αποπληρωμή τόκων συνδέεται με το συσσωρευμένο χρέος που προκύπτει από τη δημοσιονομική πολιτική που ασκούσαν παρελθούσες κυβερνήσεις.

Πρωτογενή πλεονάσματα παρουσίασε η χώρα μόνο την περίοδο 1994-2002 με αποτέλεσμα να μπορούν τα δημόσια έσοδα να καλύπτουν τις δημόσιες δαπάνες χωρίς να προσφεύγει η εκάστοτε κυβέρνηση στην λύση του δανεισμού. Αξίζει να σημειωθεί το είδος της σχέσης του πραγματοποιηθέντος ελλείμματος της κεντρικής κυβέρνησης με το προβλεπόμενο έλλειμμα από τον προϋπολογισμό.

Στις εκλογικές χρονιές, με την εξαίρεση του 1990 και του 2000, παρουσιάστηκαν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ προϋπολογισθέντων και πραγματοποιηθέντων ελλειμμάτων (Αργείτης και Νικολαΐδη, 2011). Αυτές οι αποκλίσεις είναι απόδειξη της ασυνέπειας των κυβερνήσεων να εκτελέσουν τον προϋπολογισμό κατά την διάρκεια

εκλογικής περιόδου. Επιπροσθέτως χρονιές όπως το 1989 ή το 2004, κυβερνήσεις που έχουν μόλις εκλεγεί δεν ελάμβαναν υπόψη τους προϋπολογισμούς των προηγούμενων κυβερνήσεων.

Αξιοσημείωτο είναι και το μέγεθος των δημοσιονομικών αποκλίσεων πριν και μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ. Την περίοδο προ ΟΝΕ οι αποκλίσεις μεταξύ προϋπολογισθέντων και πραγματοποιηθέντων ελλειμμάτων είναι πολύ μικρές, ενώ υπάρχουν και χρονιές που τα πραγματοποιηθέντα ελλείμματα είναι μικρότερα από τα προβλεπόμενα. Την περίοδο μετά από την ένταξη στην ΟΝΕ υπάρχει η ακριβώς αντίστροφη εικόνα που καταδεικνύει και την χαλαρότητα. Οι δυο μεγαλύτερες αποκλίσεις σημειώθηκαν τις χρονιές 2004 και 2009.

Η εικόνα του δημόσιου ελλείμματος παρουσιάζεται καθαρά στο παρακάτω διάγραμμα. Το δημοσιονομικό αποτέλεσμα είναι σταθερά αρνητικό και απεικονίζεται με την μαύρη γραμμή. Στο ενδιάμεσο παρουσιάζεται το πρωτογενές αποτέλεσμα και είναι συνήθως πρωτογενές έλλειμμα πλην την περιόδου 1994-2002. Στο πάνω μέρος απεικονίζονται οι πληρωμές για τόκους και είναι φανερό πως την περίοδο 1980-1995 παρουσίασαν σημαντική αύξηση, συμβάλλοντας στην διόγκωση του ελλείμματος.

Πηγή: Νικηφόρου, Carvalho, Schoder, 2014

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2010-2022

4.1 Το αδιέξοδο και η υπογραφή μνημονίων

Έχοντας εξετάσει την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας πριν τον ξέσπασμα της κρίσης, έγινε κατανοητό πως έπασχε από χρόνιες παθολογίες. Αρχικά υπήρξε πολύ μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα καθώς τα δημόσια έσοδα υπολείπονταν σημαντικά των δημοσίων δαπανών. Επιπροσθέτως, αυξήθηκαν σημαντικά τα τοκοχρεολύσια και οι δαπάνες για να αναχρηματοδοτηθούν τα χρέη παρελθόντων χρεών.

Εξαιτίας της αλματώδους ανόδου των δημοσίων ελλειμμάτων παρουσιάστηκε και η κατακόρυφη άνοδος του δημοσίου χρέους. Το εγχώριο τραπεζικό σύστημα αδυνατούσε να καλύψει χρηματοδοτικά τις δανειακές ανάγκες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Στο εξωτερικό χρέος, υπήρξε μεγάλο μερίδιο των εγχώριων τραπεζών με αποτέλεσμα να μεταβληθούν σε οικονομικούς φορείς άμεσα εξαρτώμενους από το διεθνές κεφάλαιο.

Οι ελληνικές τράπεζες αντιμετώπισαν μεγάλη στασιμότητα εγχώριων αποταμιευτικών πόρων με αποτέλεσμα να αυξηθεί το εξωτερικό τους χρέος. Η αύξηση του χρέους οδήγησε σε αντικειμενική δυσκολία χρηματοδότησης των δανειακών αναγκών του Ελληνικού Δημοσίου από τις τράπεζες. Η δυσκολία εύκολου δανεισμού οδήγησε τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης να μειώσουν τον βαθμό πιστοληπτικής φερεγγυότητας της χώρας.

Αξίζει να σημειωθεί πως την περίοδο 2008-2009, σημειώθηκε μείωση του συνόλου των ιδιωτικών καταθέσεων στις ελληνικές τράπεζες. Τα 280,2 δις ευρώ μειώθηκαν σε 275,5, αποτέλεσμα της πτώσης της οριακής ροπής προς αποταμίευση στο πεδίο των νοικοκυριών. Η μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών εξαιτίας της στασιμότητας των ονομαστικών μισθών και της φορολογικής πολιτικής οδήγησε σε μείωση της ιδιωτικής αποταμίευσης στις τράπεζες, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε μείωση της αναγκαίας ρευστότητας. Η Ελληνική οικονομία βρισκόταν πια στο κρισιμότερο σημείο της μεταπολιτευτικής πορείας της.

Η πορεία αυτή έγινε αντίστροφη έπειτα από την κατάρρευση της Lehman Brothers το 2008. Σημειώθηκε απότομη αύξηση του λόγου δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες χώρες. Η αύξηση αυτή σημειώθηκε επειδή ο παρανομαστής (το ΑΕΠ) μειώθηκε ραγδαία. Στην χώρα εμφανίστηκε η κατάσταση των «διδύμων ελλειμμάτων». Η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα το έλλειμμα στο

δημοσιονομικό ισοζύγιο και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (Αναγνωστόπουλος, 2021). Η παρουσία των δίδυμων ελλειμμάτων πήγαζε από την χρόνια οικονομική κακοδιαχείριση και την έλλειψη του ανταγωνισμού. Έχει ήδη επισημανθεί πως η Ελλάδα το 2009 παρουσίαζε δημόσιο χρέος 126,8% του ΑΕΠ, δημοσιονομικό έλλειμμα ίσο με 15,4% του ΑΕΠ, με διαρκή αύξηση του ιδιωτικού χρέους και αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης που σήμαινε ότι η χώρα είχε μπει σε υφεσιακό κύκλο.

Είναι φανερό πως τα μεγέθη αυτά απείχαν πολύ από τα απαιτούμενα στο Σύμφωνο Ανάπτυξης και Σταθερότητας (ΣΣΑ). Αξίζει να αναφερθούν τα σημαντικότερα στοιχεία του εν λόγω Συμφώνου πριν προχωρήσουμε στην πορεία της Ελληνικής οικονομίας προς τα Μνημόνια. Η ψήφιση του έλαβε χώρα το 1997 και το ΣΣΑ έχει διττό χαρακτήρα. Αφενός είναι ένας μηχανισμός επιτήρησης της δημοσιονομικής πολιτικής των χωρών μελών της Ε.Ε και αφετέρου είναι ένα συντονιστικό εργαλείο των οικονομικών πολιτικών τους. Τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα βάσει του ΣΣΑ να τηρούν τουλάχιστον ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς και να διατηρούν το δημόσιο χρέος σε επίπεδο χαμηλότερο του ορίου του 3% και του ελλείμματος χαμηλότερο από το 60% (Χατζηγιάνης, 2018).

Το ΣΣΑ απαρτίζεται από δυο σκέλη, το προληπτικό όπως περιγράφεται στον Κανονισμό 1466/1997 και το διορθωτικό όπως περιγράφεται στον Κανονισμό (Ε.Κ) 1467/1997. Βάσει του Ε.Κ 1466/1997 είναι υποχρέωση των κρατών-μελών η ετήσια υποβολή Προγράμματος Σταθερότητας (οι χώρες της ευρωζώνης) ή ή Σύγκλισης (τα άλλα κράτη μέλη), μαζί με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων. Με τον Ε.Κ. 1466/1997 ενισχύεται η εποπτεία της δημοσιονομικής πολιτικής και ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών.

Ο δεύτερος Κανονισμός (Ε.Κ) 1467/1997 είναι άμεσα σχετιζόμενος με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος. Σύμφωνα με την εν λόγω διαδικασία, αν το δημοσιονομικό έλλειμμα ενός κράτους μέλους υπερβεί το όριο του 3% που προβλέπει η Συνθήκη, το Συμβούλιο θα εκδώσει συστάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Τα κράτη-μέλη που δεν συμμορφώνονται με τις εν λόγω συστάσεις μπορούν να υποστούν κυρώσεις.

Η ελληνική κυβέρνηση του Κώστα Καραμανλή είχε υποβάλλει το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ) για την περίοδο 2008-2011 με συγκεκριμένους στόχους. Στόχευε να μηδενίσει το έλλειμμα ως το 2010 μέσω της αύξησης των φορολογικών εσόδων κατά 2,3% του ΑΕΠ ή 16,6 δισ. Ευρώ και να μειώσει τις δαπάνες κατά 0,3% του ΑΕΠ. Προφανώς αυτοί οι στόχοι δεν εκπληρώθηκαν δεδομένου

ότι η παγκόσμια οικονομία είχε εισέλθει σε υφεσιακή πορεία και η χώρα είχε αδιόρθωτες δομικές στρεβλώσεις στην οικονομία της. Στο συγκεκριμένο ΠΣΑ υπήρχε και ένα εναλλακτικό σενάριο με δυσμενέστερες προβλέψεις σχετικά με την τριετή αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Στο σενάριο αυτό το έλλειμμα θα υποχωρούσε στο 0,4% του ΑΕΠ στο τέλος του 2010.

Τον Ιανουάριο του 2009 ήταν φανερό πως το κατατεθειμένο ΠΣΑ ήταν ανεδαφικό και βάσει των εξελίξεων και των νέων δεδομένων, η χώρα οδηγήθηκε στο να καταθέσει νέο επικαιροποιημένο πρόγραμμα για την περίοδο 2008-2010 (Μπάρμπας, 2022). Το τροποποιημένο ΠΣΑ περιλάμβανε αλλαγές στους προβλεπόμενους μεσοπρόθεσμους στόχους και για τις εν λόγω αλλαγές δόθηκε η αιτιολογία της δύσκολης συγκυρίας στην οποία βρέθηκε η χώρα (Μπάρμπας, 2022).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέτασε το τροποποιημένο ΠΣΑ και προχώρησε στην κατάθεση έκθεσης τον Φεβρουάριο του 2009. Στην έκθεση υπήρχε ρητή αναφορά της υπέρβασης από την χώρα μας των ορίων του 3% δημόσιου χρέους και του 60% του ελλείμματος, τα έτη 2007 και 2008. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς και τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η Ελλάδα θα συνέχιζε την υπέρβαση του 3% του δημοσιονομικού ελλείμματος το 2009 και μάλιστα το 2010 θα έφτανε η υπέρβαση άνω του 4%.

Αναπόφευκτα, υπήρξε ενεργοποίηση της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος για την χώρα μας. Η ενεργοποίηση έλαβε χώρα στις 24 Μαρτίου 2009. Στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής γίνεται λόγος για την παρουσία υπερβολικού ελλείμματος για την Ελλάδα και υπάρχει η πρόταση στο Συμβούλιο ECOFIN να υιοθετήσει τη σύσταση αναφορικά με τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009). Στις 27 Απριλίου 2009, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ εξέδωσε νομική απόφαση. Η έκδοση της συγκριμένης απόφασης έλαβε χώρα δυνάμει του άρθρου 104 παρ. 6 της Συνθήκης έχει άμεση σχέση με την ύπαρξη υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος στην Ελλάδα. Μαζί με την απόφαση εξεδόθη σύσταση, δυνάμει του άρθρου 104 παρ. 7 της Συνθήκης, η οποία σχετίζεται με τα διαρθρωτικά μέτρα που είναι υποχρεωμένη να λάβει η Ελλάδα (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009).

Στις προβλέψεις που δημοσίευσε η Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2009, θα υπήρχε αύξηση του ΑΕΠ της χώρας κατά 0,2% το 2009 και κατά 0,7% το 2010. Βάσει αυτών των προβλέψεων το Συμβούλιο κάλεσε την χώρα να λάβει μέτρα ώστε το δημοσιονομικό έλλειμμα να μειωθεί κάτω του ορίου του 3% έως το 2010. Για την εν λόγω μείωση, είχε δεσμευτεί εξάλλου και η ελληνική κυβέρνηση. Το Συμβούλιο

οδηγήθηκε σε σύσταση προς την ελληνική κυβέρνηση να λάβει μέτρα μόνιμου χαρακτήρα για την μείωση των δαπανών, που θα ενίσχυαν την δημοσιονομική προσαρμογή για το 2009. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση όφειλε να προσδιορίσει μέτρα μόνιμου χαρακτήρα που θα διασφάλιζαν την διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος ως το 2010. Ο χρονικός ορίζοντας λήψης αυτών των μέτρων ήταν ως τις 27/10/2009.

Υπήρξε δήλωση της ελληνικής κυβέρνησης στην οποία γινόταν σαφής λόγος για αίτημα παράτασης της προθεσμίας προσαρμογής για ένα έτος, ως το τέλος του 2011 (Μπάρμπας, 2022). Οι λόγοι που προβλήθηκαν για το αίτημα της παράτασης είχαν σχέση με τον απρόβλεπτο και αντίξοο χαρακτήρα γεγονότων, όπως οι πυρκαγιές του 2009 που οδήγησαν την οικονομία σε περαιτέρω μη υπολογιζόμενη επιδείνωση, Η εμφάνιση τέτοιων γεγονότων οδηγούσαν την κυβέρνηση σε αδυναμία μηδενισμού του ελλείμματος εντός του 2010. Η επιδείνωση της οικονομίας σε συνδυασμό με την αλλαγή πολιτικής που απαιτούσαν οι συστάσεις της ΕΕ, οδήγησαν τον τότε πρωθυπουργό Κώστα Καραμανλή να προκηρύξει εκλογές για τις 4/10/2009, δυο μόλις χρόνια από την επανεκλογή του.

Σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου. Η νέα κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις και δυσχέρειες. Αρχικά, η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος συνέχιζε κανονικά αφού δεν προβλέπεται από το Κοινοτικό Δίκαιο αναστολή της λόγω προκήρυξης και διενέργειας εκλογών (Μπάρμπας, 2022). Επιπροσθέτως το διεθνές κλίμα ήταν δυσμενές και εχθρικό αφού η αξιοπιστία της χώρας είχε μειωθεί στους κόλπους της ΕΕ λόγω του επανυπολογισμού του χρέους και του ελλείμματος (η υπόθεση με τα λεγόμενα «greek statistics») και αφετέρου σημειώθηκε ραγδαία μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Η εν λόγω μείωση οφειλόταν στην προεξόφληση της χρεοκοπίας της χώρας από τις διεθνείς αγορές. Απέφευγαν οι διεθνείς αγορές να προβούν σε κίνηση αγοράς τίτλων ελληνικού δημοσίου παρά μόνο αν συνοδευόταν αυτή η αγορά με πολύ υψηλά επιτόκια δανεισμού και εγγυήσεις τρίτων.

Στις 23/12/2009 έλαβε χώρα η ψήφιση του προϋπολογισμού του 2010 από την Βουλή. Βάσει προβλέψεων και στόχων, υπήρχε μια αναμενόμενη μείωση του ΑΕΠ κατά 0,3% και το ύψος της ανεργίας θα έφτανε στο 9,7%, αγγίζοντας τα όρια του διψήφιου (Ναυτεμπορική, 2009). Θα υπήρχε μια αύξηση των καθαρών εσόδων από το 21,5% του ΑΕΠ το 2009, στο 23,6% του ΑΕΠ για το 2010. Αντίστοιχα, θα υπήρχε μια

μείωση των συνολικών δαπανών (πριν τα χρεολύσια) αφού από το 33,7% του 2009, θα έπεφταν στο 32,8%.

Η αύξηση των εσόδων και η μείωση των δαπανών θα οδηγούσαν σε μείωση του ελλείμματος σε επίπεδο Κεντρικής Κυβέρνησης από το 12,2% του 2009 σε 9,2% . Αντίστοιχα θα υπήρχε μια μείωση του ελλείμματος σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης από το 12,7% σε 9,1%. Υπήρχε πρόβλεψη για περαιτέρω αύξηση του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης κατά 8,3% και αυτό θα το οδηγούσε στα 133,6% για το 2010. Αντίστοιχα υπήρχε πρόβλεψη για αύξηση του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης κατά 7,4% που θα το οδηγούσε στο 120,8%. Ο κύριος όγκος του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης ήταν τα ομόλογα του ελληνικού Δημοσίου καθώς σχημάτιζαν το 82,6% του συνολικού χρέους.

Η είσοδος του 2010 είναι απογοητευτική για την χώρα καθώς πρακτικά έχει αποκλειστεί από τις αγορές δανεισμού και αδυνατεί πια να καλύψει τα δίδυμα ελλείμματα. Χρησιμοποιείται πια ο όρος «Ελληνική κρίση». Η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας φανερώνει πια όλα τα διαρθρωτικά προβλήματα που επιμελώς οι ελληνικές κυβερνήσεις έκρυβαν «κάτω από το χαλί» αλλά και μια δομική αδυναμία της Ευρωζώνης. Ως τότε δεν είχαν προβλέψει οι εταίροι τον σχηματισμό ενός μηχανισμού που θα είχε τη δυνατότητα να διαχειριστεί δημοσιονομικές κρίσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα (Παπαμιχαλοπούλου, 2018).

Το 2010 υπήρξε ένα έτος πυκνό σε πολιτικά και οικονομικά γεγονότα που προηγήθηκαν της ένταξης της Ελλάδας στην εποχή των Μνημονίων. Ακολουθεί ένας χρονολογικός πίνακας με τα σημαντικότερα γεγονότα. Στις 15/1/2010 υποβάλλεται από την χώρα επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας (ΠΣΤ). Στο εν λόγω πρόγραμμα προβλέπεται σημαντική μείωση του δημοσίου ελλείμματος κατά 4%, ώστε να φτάσει το 8,7% με τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος να συντελείται ως το 2012. Το χρέος προβλέφθηκε να φτάσει στο 121%. Στις 2/2/2010 εξαγγέλεται από την ελληνική κυβέρνηση μια επιπρόσθετη δεσμίδα μέτρων, πέρα από αυτών που προέβλεπε το ΠΣΤ. Τα μέτρα αυτά προκαλούν το πρώτο σοκ στην ελληνική κοινωνία καθώς περιλάμβαναν αφενός το πάγωμα των μισθών και αφετέρου την αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλωσης με στόχο τη μείωση του δημοσίου ελλείμματος

Στις 3/3/2010 η Επιτροπή εγκρίνει τα κάτωθι:

- Την πρόταση απόφασης του Συμβουλίου που σχετίζεται με τη διαδικασία της διόρθωσης του υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα έως το 2012,.

- Το σχέδιο σύστασης του Συμβουλίου για τον τερματισμό της ασυνέπειας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των γενικών προσανατολισμών της οικονομικής πολιτικής
- Το σχέδιο γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το επικαιροποιημένο ΠΣΤ.

Στις 11/2/2010 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί το Συμβούλιο ECOFIN να εγκρίνει τα ανωτέρω έγγραφα και όντως αυτό συμβαίνει στις 16/2/2010. Στις 3/3/2010 η ελληνική κοινωνία βιώνει δεύτερο σοκ καθώς εξαγγέλλονται νέα δραστικά μέτρα που θα οδηγήσουν σε περαιτέρω μείωση του ελλείμματος κατά 2%. Η μισθοδοσία των δημοσίων υπαλλήλων γνωρίζει για πρώτη φορά δραστικές μειώσεις καθώς μειώνονται τα επιδόματα, καταργούνται μερικώς τα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα και αδείας. Επιπλέον αυξάνονται οι έμμεσοι φόροι και οι συντελεστές ΦΠΑ. Οι διεθνείς φορείς όπως η Επιτροπή, η ΕΚΤ και το ΔΝΤ αντιδρούν θετικά σε αυτές τις εξαγγελίες.

Στις 8/3/2010 υποβάλλεται από την Ελλάδα έκθεση προόδου που σχετίζεται με την εφαρμογή του επικαιροποιημένου ΠΣΤ και την λήψη πρόσθετων μέτρων που εξαγγέθηκαν στις 3/3. Η εν λόγω έκθεση γίνεται δεκτή από την Επιτροπή που καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η εφαρμογή του ΠΣΤ και των επιπρόσθετων μέτρων θα οδηγήσουν την Ελλάδα στην επίτευξη των στόχων δημοσιονομικής πολιτικής που τέθηκαν για το 2010. Τα επιπρόσθετα μέτρα και η αλλαγή πλεύσης της Ελλάδας στο δημοσιονομικό κομμάτι γίνονται δεκτά από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των χωρών της ζώνης του ευρώ, έπειτα από τη σύσκεψη της 25^{ης} Μαρτίου 2010.

Παρά τις προσπάθειες η χώρα αντιμετωπίζει οικονομική ασφυξία που οδηγεί την κυβέρνηση να ζητήσει από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ να συνδράμουν χρηματοδοτικά. Ενδεικτικό της ασφυξίας είναι το ιστορικό υψηλό που σημειώνεται στη διαφορά επιτοκίου (spread). Στις 27/4/2010 η διαφορά επιτοκίου (spread) των διετών ομολόγων έφθασε τις 1552 μονάδες βάσης ενώ η διαφορά επιτοκίου των δεκαετών ομολόγων έφθασε τις 755 μονάδες βάσης. Πρακτικά, η Ελλάδα είναι εκτός αγορών. Τον Απρίλιο του 2010 υπέβαλλε η Ελλάδα αίτημα χρηματοδοτικής στήριξης από τις Χώρες της Ζώνης του Ευρώ (ΖτΕ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Στις 2/5/2010 λαμβάνει χώρα η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας, Επιτροπής, ΕΚΤ και ΔΝΤ σχετικά με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός τριετούς προγράμματος οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Ακολουθεί η ομόφωνη συμφωνία της Ευρωομάδας για την ενεργοποίηση της στήριξης του προγράμματος οικονομικής

σταθερότητας στην Ελλάδα. Αυτή η στήριξη θα λάμβανε χώρα μέσω της σύναψης διμερών δανείων που θα συγκέντρωνε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στις 6/5/2010 ψηφίζονται δραστικά μέτρα από την Ελληνική Βουλή που περιλαμβάνουν την αύξηση του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, καθώς και επιπρόσθετες μειώσεις στους μισθούς και τις συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων. Το διήμερο 9 και 10 Μαΐου 2010 λαμβάνουν χώρα η έγκριση της συμφωνίας stand-by (SBA) από το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ και η έγκριση μηχανισμού χρηματοπιστωτικής σταθεροποίησης από το Συμβούλιο και τα κράτη μέλη της ΕΕ. Αποτέλεσμα της αίτησης χρηματοδοτικής στήριξης του Απριλίου ήταν να χρηματοδοτηθεί η χώρα με 110 δις ευρώ. Στις 18/5/2010 λαμβάνει χώρα η εκταμίευση της πρώτης δόσης (14,5 δις. ευρώ) από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ.

Η συνολική χρηματοδότηση των 110 δις επήλθε αφού η Ελλάδα συμφώνησε στην τήρηση αυστηρών όρων για την υλοποίηση του τριετούς προγράμματος σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας. Υπήρξε μια σειρά συμφωνιών που είναι γνωστά ως Μνημόνια. Υπεγράφησαν κατά σειρά το 1ο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής που κυρώθηκε με το Ν. 3845/2010), η 2η Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης που κυρώθηκε με το Ν. 4046/2012) και η 3η Σύμβαση Οικονομικής Ενίσχυσης που κυρώθηκε με το Ν. 4336/2015). Με τα συγκεκριμένα προγράμματα η Ελλάδα απέκτησε τη δυνατότητα πρόσβασης σε δανεισμό με ευνοϊκούς όρους. Οι όροι αυτοί ήταν απείρως ευνοϊκότεροι από τους αντίστοιχους στην ελεύθερη αγορά. Η χώρα ήταν υποχρεωμένη, ως αντάλλαγμα, να υιοθετήσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και να εφαρμόσει μια πειθαρχημένη δημοσιονομική πολιτική.

4.2 Η πορεία του χρέους και του ελλείμματος την περίοδο 2010-2022

Η περίοδος 2010-2022 ήταν ιδιαίτερη για την ελληνική οικονομία καθώς είχε να αντιμετωπίσει τις συνέπειες, θετικές και αρνητικές, από την εφαρμογή των Μνημονίων, καθώς και την εμφάνιση της πανδημίας Covid-19 και τον μεγάλο περιφερειακό πόλεμο μεταξύ Ρωσίας-Ουκρανίας και τις συνέπειες του στην ευρύτερη περιοχή. Πριν παρουσιαστεί η πορεία της ελληνικής οικονομίας σε όρους χρέους και ελλείμματος είναι σημαντικό να καταγραφούν οι θεσμικές και πολιτικές εξελίξεις στην χώρα αυτή την περίοδο που σχετίζονται με την οικονομική πολιτική.

Αναφορικά με τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις, αξίζει να σημειωθεί η εισαγωγή και η εφαρμογή του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Στρατηγικής

(ΜΠΔΣ). Το ΜΠΔΣ εισήχθη στην ελληνική δημοσιονομική νομοθεσία με το Ν. 3871/2010 και ειδικότερα με το άρθρο 9 στο οποίο προστέθηκαν τα άρθρα 6Α, 6Β, 6Γ και 6Δ του προηγούμενου Κώδικα Δημοσιονομικού Λογιστικού (ΚΔΛ) όπως ίσχυε με τον Ν. 2362/95 (Μπάρμπας 2022). Η σημερινή μορφή του ΜΠΔΣ με τις όποιες τροποποιήσεις είναι αποτέλεσμα του Ν.4270/2014 και ιδιαίτερα των άρθρων 42-48 αυτού. Η ισχύς του εν λόγω Νόμου άρχισε από 1/1/2015. Ο Ν.4270/2014 ενσωμάτωσε στην ουσία τις διατάξεις της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ του Συμβουλίου “Απαιτήσεις για τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών”.

Βάσει του άρθρου 43 περιλαμβάνονται ορισμένα βασικά στοιχεία στο ΜΠΔΣ, τα οποία είναι τα κάτωθι:

α. Ο μεσοπρόθεσμος δημοσιονομικός στόχος και η πορεία προσαρμογής προς αυτόν, για τα επόμενα τέσσερα (4) χρόνια.

β. Οι ενδεικτικοί ετήσιοι στόχοι του ελλείμματος ή του πλεονάσματος της Γενικής Κυβέρνησης, καθώς και του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης για τα επόμενα τέσσερα (4) χρόνια.

γ. Οι ποσοτικές επιπτώσεις των προβλεπόμενων δημοσιονομικών και άλλων μέτρων οικονομικής πολιτικής επί του ισοζυγίου της Γενικής Κυβέρνησης για τα επόμενα τέσσερα (4) χρόνια.

Στην περίοδο που εξετάζεται, η Βουλή ψήφισε πέντε ΜΠΔΣ. Με το Ν. 4093/2012 (ΦΕΚ Α΄222/12.12.0212) κυρώθηκε το ΜΠΔΣ 2013-2016, με το Ν. 4263/2014 (ΦΕΚ 117/Α/14-5-2014) κυρώθηκε το ΜΠΔΣ 2015-2018, με το Ν. 4472/2017 (ΦΕΚ Α΄ 74/19.05.2017) κυρώθηκε το ΜΠΔΣ 2018-2021, με το Ν. 4549/2018 (ΦΕΚ Α΄ 105/14.6.2018) κυρώθηκε το ΜΠΔΣ 2019-2022 και τέλος με το Ν. 4813/2021 (ΦΕΚ 111/Α/2-7-2021) κυρώθηκε το ΜΠΔΣ 2022-2025.

Οι θεσμικές αλλαγές διαμόρφωσαν και μια διαφορετική δημοσιονομική λογική. Σημαντική αλλαγή υπήρξε η εισαγωγή του προϋπολογισμού εκ των άνω προς τα κάτω. Πλέον η κυβέρνηση λαμβάνει την απόφαση τόσο για το συνολικό επίπεδο δαπανών όσο και την κατανομή αυτών στα υπουργεία βάσει των προτεραιοτήτων και των αναγκών (Καπλάνογλου-Ράπανος). Η εισαγωγή του μητρώου δεσμεύσεων στους φορείς της Γενικής Κυβέρνησης (Άρθρο 7 του Π.Δ. 113/2010 και εγκύκλιος Νο. 2/91118/0026/29-12-2010 του ΓΛΚ) βοήθησε στην συγκέντρωση των καταγεγραμμένων υποχρεώσεων και τον έλεγχο τους.

Επιπροσθέτως η έμφαση στον προϋπολογισμό μετατοπίστηκε από το επίπεδο της Κεντρικής Κυβέρνησης σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης. Η μετατόπιση αυτή έδωσε μια

σαφέστερη εικόνα της ελληνικής οικονομίας καθώς καταγράφονταν τα δημοσιονομικά μεγέθη των ΟΤΑ και ΟΚΑ (Μοδιάτη 2022). Σημειώθηκαν αλλαγές σε φορείς και αρμοδιότητες, με ενίσχυση του ρόλου του Υπουργείου Οικονομικών και ειδικά του Γενικού Λογιστήριου του Κράτους (ΓΛΚ) στην κατάρτιση και την υλοποίηση του ΜΠΔΣ. Το ΓΛΚ ανέλαβε την ευθύνη να καταρτίζει τον ετήσιο προϋπολογισμό και το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό προγραμματισμό. Στην υλοποίηση του ΜΠΔΣ συνδράμουν σημαντικά οι Γενικές Διευθύνσεις Οικονομικών Υπηρεσιών (ΓΔΟΥ).

Βάσει των άρθρων 1-13 του Ν.4270/2014, συστάθηκε το Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο (ΕΔΣ). Έχει ως σκοπό την αξιολόγηση των μακροοικονομικών προβλέψεων του ΜΠΔΣ, του προσχεδίου και του σχεδίου για τον ετήσιο Κρατικό Προϋπολογισμό. Επιπροσθέτως, αξιολογεί την εφαρμογή των δημοσιονομικών κανόνων και αν αυτή η εφαρμογή οδηγεί σε αποκλίσεις από τον μεσοπρόθεσμο στόχο και αν χρειάζεται ενεργοποίηση διορθωτικού μηχανισμού. Τέλος, συστάθηκε το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή (ΓΚΠΒ) το οποίο είναι επιφορτισμένο με την παρακολούθηση της εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού και της εφαρμογής της δημοσιονομικής πολιτικής.

Η περίοδος 2010-2014 βρίσκει την χώρα να αντιμετωπίζει πυκνές πολιτικές εξελίξεις. Στις 31/10/2011 ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου ανακοινώνει την πρόθεση του για την διεξαγωγή δημοψηφίσματος που αφορούσε σε μια νέα δανειακή σύμβαση. Η πρόθεση αυτή προκαλεί σοκ σε διεθνείς αγορές και στις χώρες της ΕΕ και οδηγούν την Γερμανίδα Καγκελάρια Μέρκελ και τον Γάλλο Πρόεδρο Σαρκοζί να δηλώσουν στον Παπανδρέου, κατά τη διάρκεια της Συνόδου G-20 στις Κάννες, πως το δημοψήφισμα αφορά πια στην παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και τη μη εκταμίευση της έκτης δόσης του πρώτου πακέτου διάσωσης (Αναγνωστόπουλος, 2021).

Τα γεγονότα αυτά οδηγούν στην παραίτηση του Παπανδρέου και τον σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας από ΠΑΣΟΚ, ΝΔ και ΛΑΟΣ στις 11/11/2011 με Πρωθυπουργό τον τραπεζίτη και τέως Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Λουκά Παπαδήμο. Στις διπλές εκλογές του 2012, πρώτο κόμμα αναδείχθηκε η ΝΔ και τον Ιούνιο του 2012, ο Αντώνης Σαμαράς γίνεται Πρωθυπουργός με μια τρικομματική κυβέρνηση απαρτιζόμενη από τη ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ και τη ΔΗΜΑΡ (Αναγνωστόπουλος, 2021). Η πορεία του χρέους και του ελλείμματος σημειώνεται στον παρακάτω πίνακα και τα στοιχεία έχουν ληφθεί από τους στατιστικές εκθέσεις της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 5: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 2010-2014

Βασικά μεγέθη	οικονομικά	2010	2011	2012	2013	2014
Χρέος (% ΑΕΠ)		144,9	165,3	159,6	177,7	180,1
Έλλειμμα (% ΑΕΠ)		-10,7	-9,4	-8,8	-13,0	-3,6
Ιδιωτική κατανάλωση (μεταβολή)		-	-8,7	-7,6	-3,4	-0,1
Δημόσια κατανάλωση (μεταβολή)		-	-7	-4,9	-6,4	-1,2
Σύνολο εσόδων κυβέρνησης (% ΑΕΠ)		40,6	42,3	46,4	49,1	47
Σύνολο δαπανών κυβέρνησης (% ΑΕΠ)		51,5	51,8	55,3	62,1	50,7
ΑΕΠ σε τιμές έτους αναφοράς 2015		-	-10,1	-7,1	-2,5	0,5

(Πηγή Eurostat - ΕΛΣΤΑΤ)

Από την παράθεση των στοιχείων είναι φανερή η αύξηση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ καθώς και η σταδιακή μείωση του ελλείμματος. Οι ελληνικές κυβερνήσεις επιδόθηκαν σε μια προσπάθεια περιορισμού των δημοσίων δαπανών και αύξησης των δημοσίων εσόδων. Αυτή η προσπάθεια απέδωσε καρπούς καθώς τα δημόσια έσοδα από το 40,6% του 2010 ανήλθαν στο 47%, ενώ και οι δαπάνες παρουσίασαν αρχικά μείωση του ρυθμού αύξησης τους και το 2014 μειώθηκαν καθώς από το 51,5% του 2010 κατήλθαν στο 50,7%. Αυτές οι προσπάθειες οδήγησαν σε σημαντική μείωση του ελλείμματος από το 10,7% του 2010 στο 3,6% το 2014.

Από την άλλη πλευρά το χρέος αύξανε διαρκώς. Από το 144,9% του 2011, ανήλθε στο 180,1% του 2014. Η αύξηση αυτή έχει εξήγηση. Ο ονομαστής που ήταν οι δανειακές υποχρεώσεις αύξανε διαρκώς ενώ αντιθέτως ο παρονομαστής που είναι το

ΑΕΠ, μειώθηκε. Είναι χαρακτηριστικό πως την περίοδο 2011-2014, μόνο την τελευταία χρονιά σημειώθηκε μια ανεπαίσθητη άνοδος της τάξης του 0,5% ενώ η μείωση έφθασε μέχρι και το 10,1%.

Η δεύτερη περίοδος των Μνημονίων ήταν το 2015-2018 και σε αυτή την περίοδο Πρωθυπουργός ήταν ο Αλέξης Τσίπρας, επικεφαλής συγκυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ με τους Ανεξάρτητους Έλληνες. Το πρώτο εξάμηνο του 2015, σταδιακά τελμάτωσαν οι συνομιλίες μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των δανειστών, με αποκορύφωμα την εξαγγελία για τη διενέργεια δημοψηφίσματος από τον Αλέξη Τσίπρα, το βράδυ της Παρασκευής 26 Ιουνίου 2015 (Αναγνωστόπουλος, 2021).

Η εξαγγελία του δημοψηφίσματος έφερε έντονες αντιδράσεις στους κόλπους της ΕΕ, με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ, την Καγκελάριο της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ και τον πρόεδρο της Γαλλίας Φρανσουά Ολάντ να προχωρούν σε κοινή δήλωση με την οποία ξεκαθάρισαν ότι το δημοψήφισμα θα αφορούσε στην παραμονή της χώρας ή όχι στο ευρώ. Στο εσωτερικό της χώρας έγιναν μαζικές αναλήψεις μετρητών ύψους 1 δις ευρώ με αποτέλεσμα η ελληνική κυβέρνηση να προχωρήσει σε Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου με την οποία επιβάλλονταν περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, γνωστοί ως capital controls.

Έπειτα από την επικράτηση του ΟΧΙ στο δημοψήφισμα, η κυβέρνηση προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με τους δανειστές και συμφωνία για τρίτη δανειακή σύμβαση, η οποία εγκρίθηκε από την Βουλή στις 14 /8/2015 και αφού είχε προηγηθεί μια επεισοδιακή ψηφοφορία που επέφερε τη ρήξη στο εσωτερικό του ΣΥΡΙΖΑ. Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, νικητής αναδείχθηκε και πάλι ο ΣΥΡΙΖΑ, σχηματίστηκε συγκυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ με Ανεξάρτητους Έλληνες και πρωθυπουργός ήταν πάλι ο Αλέξης Τσίπρας. Η νέα κυβέρνηση εφάρμοσε τους όρους του Τρίτου Μνημονίου ως το 2018. Στις 21-8-2018 ο Τσίπρας σε διάγγελμα από την Ιθάκη, ανακοίνωσε την έξοδο της χώρας από τα Μνημόνια. Η πορεία του χρέους και του ελλείμματος σημειώνεται στον παρακάτω πίνακα και τα στοιχεία έχουν ληφθεί από τους στατιστικές εκθέσεις της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 6: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 2015-2018

Βασικά οικονομικά μεγέθη	2015	2016	2017	2018
Χρέος (% ΑΕΠ)	176,9	178,5	176,2	184,2
Έλλειμμα - Πλεόνασμα(% ΑΕΠ)	-7,2	0,5	0,7	1,0
Ιδιωτική κατανάλωση (μεταβολή)	-0,3	-0,6	2,5	1,7
Δημόσια κατανάλωση (μεταβολή)	2,7	-0,1	-1,1	-3,5
Σύνολο εσόδων κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	48,1	49,5	48,2	47,9
Σύνολο δαπανών κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	55,3	49,0	47,4	46,9
ΑΕΠ σε τιμές έτους αναφοράς 2015	-0,2	-0,5	1,1	1,7

(Πηγή Eurostat - ΕΛΣΤΑΤ)

Με εξαίρεση το έτος 2015, στο οποίο υπήρξε φυσιολογική επιδείνωση δεικτών εξαιτίας της πολιτικής αβεβαιότητας και των μακρόχρονων διαπραγματεύσεων μεταξύ της Ελλάδας και των δανειστών, η περίοδος 2016-2018 επιδεικνύει μια εντυπωσιακή δημοσιονομική σταθερότητα. Για πρώτη φορά σημειώνονται πλεονάσματα για τρία χρόνια στην σειρά, τα οποία σταδιακά αυξάνονταν. Αυτό οφείλεται κυρίως στην συνεπή μείωση των δημοσίων δαπανών και στη σχετική σταθερότητα στην επίτευξη δημοσίων εσόδων. Από το 2017, σημειώνεται άνοδος του ΑΕΠ για πρώτη φορά έπειτα από μια δεκαετία. Μοναδικό «μελανό» σημείο η άνοδος του χρέους, η οποία όμως ήταν

αναμενομένη εξαιτίας των υψηλών δανειακών υποχρεώσεων της χώρας. Σε κάθε περίπτωση, η οικονομία έμπαινε σε τροχιά ανόδου, γεγονός που αποδεικνύεται από την αύξηση του ΑΕΠ και της ιδιωτικής κατανάλωσης, ενώ επέδειξε συνέπεια και αποτελεσματικότητα στην τήρηση της δημοσιονομικής ισορροπίας.

Η περίοδος 2019-2022 σημαδεύεται πρωτίστως από τον υγειονομικό, κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο της εμφάνισης και εξάπλωσης της πανδημίας Covid-19 και δευτερευόντως από τον πόλεμο Ρωσίας-Ουκρανίας που επηρέασε την ευρύτερη περιοχή. Η προσφάτως σταθεροποιημένη ελληνική οικονομία είχε να αντιμετωπίσει τις βαρύτερες επιπτώσεις μιας πανδημικής κρίσης που δοκίμασε σκληρά σε υγειονομικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο όλες τις χώρες της οικουμένης.

Στο εγχώριο πολιτικό σύστημα υπήρξε μια ομαλή μετάβαση τον Ιούλιο του 2019, από την πρωθυπουργία του Αλέξη Τσίπρα σε αυτή του Κυριάκου Μητσοτάκη που κέρδισε τις εκλογές με τη ΝΔ και σχημάτισε μονοκομματική κυβέρνηση. Η ομαλότητα φαίνεται και στην πορεία της οικονομίας που συνέχισε να εμφανίζει αύξηση του ΑΕΠ, του πλεονάσματος και της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Η εμφάνιση του covid-19 αρχικά στην Κίνα και έπειτα σε όλο τον πλανήτη δοκίμασε σκληρά όλες τις χώρες. Η εξάπλωση ήταν ταχύτερη με αποτέλεσμα να γεμίσουν τα νοσοκομεία και οι Μονάδες Εντατικής Θεραπείας, εκατομμύρια κόσμος να πεθαίνει και οι κυβερνήσεις να προβαίνουν σε κλείσιμο των συνόρων και συνεχόμενες απαγορεύσεις κυκλοφορίας (lockdown) για να αντιμετωπίσουν την θανατηφόρα επιδημία. Το 2020 κατά κύριο λόγο και το 2021 ήταν οι χρονιές που ο πλανήτης ανέστειλε ή περιόρισε δραματικά κάθε είδους δραστηριότητα, μεταξύ αυτών και την οικονομική.

Οι επιδράσεις της πανδημίας ήταν φανερές τόσο στην πραγματική οικονομία όσο και στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Οι υπουργοί Οικονομικών των κρατών μελών της ΕΕ συμφώνησαν με την αξιολόγηση της Επιτροπής, όπως περιλαμβάνεται στην ανακοίνωσή της 20ής Μαρτίου 2020, ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χρήση της γενικής ρήτρας διαφυγής του δημοσιονομικού πλαισίου της ΕΕ: σοβαρή οικονομική ύφεση στη ζώνη του ευρώ ή στην Ένωση συνολικά. Η χρήση της ρήτρας θα διασφάλιζε την απαιτούμενη ευελιξία ώστε να ληφθούν από τις κυβερνήσεις όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη στήριξη των συστημάτων υγείας και πολιτικής προστασίας.

Υπό το πρίσμα αυτών των εξελίξεων δεν πρέπει να μας παραξενεύουν οι εξελίξεις στα δημοσιονομικά στοιχεία της χώρας. Το 2020 σημαδεύτηκε από μια πτώση του ΑΕΠ κατά 9%, εκτίναξη του ελλείμματος κατά 9,7% και των δημοσίων δαπανών κατά

12% με αξιοσημείωτη πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 7,7%. Στην πραγματικότητα η ελληνική οικονομία υπολειπουργούσε και χρειάστηκε η κρατική οικονομική ενίσχυση για να μην μειωθεί και άλλο το οικονομικό επίπεδο των Ελλήνων. Το 2021 βρίσκει την χώρα να συνεχίζει την ίδια δημοσιονομική πολιτική, με τους δείκτες να σημειώνουν ελαφριά βελτίωση και την οικονομία να επανεκκινά, γεγονός που φανερώνεται από την αύξηση του ΑΕΠ κατά 8,4% και της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 5,8%.

Πίνακας 7: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών περιόδου 2019-2022

Βασικά οικονομικά μεγέθη	2019	2020	2021	2022
Χρέος (% ΑΕΠ)	180,6	206,3	194,6	-171,3
Έλλειμμα - Πλεόνασμα(% ΑΕΠ)	0,9	-9,7	-7,1	-2,3
Ιδιωτική κατανάλωση (μεταβολή)	1,9	-7,7	5,8	7,8
Δημόσια κατανάλωση (μεταβολή)	2,1	2,6	2,2	-1,6
Σύνολο εσόδων κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	49	50,4	50,6	50,2
Σύνολο δαπανών κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	48,1	60,1	57,7	52,5
ΑΕΠ σε τιμές έτους αναφοράς 2015	1,9	-9,0	8,4	5,9

(Πηγή ΕΛΣΤΑΤ)

Το 2022 η ελληνική οικονομία άρχισε να βρίσκει ξανά τις ισορροπίες της αλλά στις 24/2/2022 ξεσπά ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας που εκτινάσσει τον πληθωρισμό σε διψήφια νούμερα σε Ελλάδα και Ευρώπη καθώς η Ρωσία ήταν ενεργειακός πάροχος και η Ουκρανία ο σιτοβολώνας της Ευρώπης. Ο υψηλός πληθωρισμός δημιούργησε το εξής παράδοξο : Μείωσε σημαντικά το ποσοστό του χρέους καθώς αυξήθηκε ιδιαίτερα το ονομαστικό ΑΕΠ, απόρροια του υψηλού πληθωρισμού. Κατά συνέπεια παρατηρήθηκε αυτή η εντυπωσιακή μείωση από το 194,6% στο 171,3%.

Η δημοσιονομική πολιτική επανήλθε στα πρότερα επίπεδα, με το έλλειμμα να είναι στο 2,3% από το 9,7% του 2020. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην σημαντική μείωση των δημοσίων δαπανών. Το ΑΕΠ και η ιδιωτική ζήτηση συνέχισαν την ανοδική τους πορεία.

Συμπερασματικά η δημοσιονομική πολιτική της περιόδου 2010-2022 χωρίζεται σε τρεις φάσεις. Την περίοδο 2010-2014 οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να αλλάξουν ριζικά τον δημοσιονομικό τρόπο σκέψης και τους μηχανισμούς. Το αποτέλεσμα ήταν να βελτιωθούν τα δημοσιονομικά μεγέθη αλλά να συντελεί αυτή η βελτίωση στο υφεσιακό σπирαλ που είχε εισέλθει η Ελληνική οικονομία. Την περίοδο 2015-2018, σταδιακά επήλθε η σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας με καλές δημοσιονομικές επιδόσεις. Τέλος, την περίοδο 2019-2022 η ελληνική οικονομία έχει δυο χρονιές (2019 και 2022) με καλές οικονομικές και δημοσιονομικές επιδόσεις και δυο χρονιές (2020 και 2021) που δοκιμάστηκε σκληρά λόγω πανδημίας και χρειάστηκε υπέρβαση στις δημοσιονομικές δαπάνες για να κρατηθεί η ελληνική κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΑΛΛΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

5.1 Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε εκτενή αναφορά για το Ελληνικό δημόσιο χρέος αλλά τα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας και την πορεία τους σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει σύγκριση του ελληνικού χρέους με τα δημόσια χρέη και ελλείμματα με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Κυρίως θα γίνει σύγκριση με τις χώρες της Νότιας Ευρώπης που παρουσίασαν παρόμοιες οικονομικές καταστάσεις στην ίδια περίοδο με την Ελλάδα . Οι χώρες που θα ασχοληθούμε είναι η Ιταλία , η Ισπανία , η Κύπρος , και η Ιρλανδία .

Συγκεκριμένα στις κάτωθι υποενότητες θα αναπτυχθούν οι οικονομικές καταστάσεις των :

5.2 Ιταλίας

5.3 Ιρλανδίας

5.4 Κύπρου

5.5 Ισπανίας

5.2 Η περίπτωση της Ιταλίας

Η Ελλάδα και η Ιταλία ήταν οι δύο χώρες στα Νότια της Ευρώπης, οι οποίες εδώ και χρόνια βρίσκονταν στο στόχαστρο των ευρωπαίων καθώς και οι δύο χώρες παρουσίαζαν παρόμοια προβλήματα. Τεράστια χρέη, μεγάλη ανεργία, περιορισμένη ανάπτυξη. Υπάρχουν όμως και διαφορές. Η Ιταλία αποτελεί μια μεγάλη χώρα που είναι πολύ δύσκολο να καταρρεύσει, καθώς υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις να ακολουθήσει και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Το ίδιο δεν ισχύει για την Ελλάδα.

Η Ιταλία αποτέλεσε μία από τις χώρες που επλήγησαν περισσότερο από τη Ύφεση του 2008-2009. Παρατηρήθηκε ότι τον Νοέμβριο του 2011 τα ιταλικά ομόλογα είχαν απόδοση 6,74% για τα ομόλογα δεκαετής διάρκειας και πολλοί θεώρησαν ότι σε λίγο θα έχανε την πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές αγορές (Sanderson, Rachel, 2011). Με τα στοιχεία από την Eurostat, το 2015 το δημόσιο χρέος στην Ιταλία διαμορφώθηκε στο 128% του ΑΕΠ, και ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο χρέος σε ποσοστό μετά την Ελλάδα (175%). (Auret, Lisa, 2020). Ο Μάριο Μόντι για να αποφύγει την κρίση χρέους και να καταφέρει να επιτύχει ανάπτυξη, η κυβέρνηση του άρχισε ένα πρόγραμμα μαζικών μέτρων λιτότητας, που να μειώσε το έλλειμμα αλλά οδήγησε τη χώρα σε διπλάσια ύφεση το 2012 και το 2013, και για αυτό δέχθηκε έντονη κριτική από αρκετούς οικονομολόγους (Krugman, Paul, 2013).

Κατά την διάρκεια από το 2014 έως το 2019, η οικονομία παρουσίασε ανάκαμψη κατά ένα μεγάλο μέρος από τις καταστροφικές απώλειες κατά τη διάρκεια της περιόδου της ύφεσης και αυτό χάρη στις μεγάλες εξαγωγές. Όταν φάνηκαν τα πρώτα κρούσματα στην Κίνα, η Ιταλία ήταν από τις πρώτες χώρες που επλήγησαν από την πανδημία COVID-19. Η οικονομία της υπέστη σοβαρό πρόβλημα καθώς αποκλείστηκε το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής της δραστηριότητας. Μετά το πέρας τριών μηνών περίπου στο τέλος του Μαΐου 2020, η πανδημία ήταν υπό έλεγχο και η οικονομία της παρουσίασε ανάκαμψη. (Orsi, Roberto 2019). Η ιταλική κυβέρνηση στην προσπάθεια της για χρηματοδότηση των αναγκών από την Πανδημία COVID-19, εξέδωσε γραμμάτια του δημοσίου και παράλληλα περίμενε την χρηματοδότηση της από την ΕΕ. Τελικά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Ιούλιο του 2020, ενέκρινε το ταμείο ανάκαμψης ύψους 750 δισεκατομμυρίων ευρώ, από τα οποία τα 209 δισεκατομμύρια ευρώ διατέθηκαν στην Ιταλία (Special European Council, 2020).

Η οικονομία της Ιταλίας βρίσκεται σε στασιμότητα στο πέρασμα των τελευταίων δύο δεκαετιών και αυτό έχει μεγάλες επιδράσεις στο διαθέσιμο εισόδημα των Ιταλών και γενικότερα στην ευημερία της κοινωνίας. Το πραγματικό ΑΕΠ στην Ιταλία το 2021 αυξήθηκε κατά 11,9% σε σύγκριση με αυτό του 1995, στην Ελλάδα κατά 19,2% και στην Ευρωζώνη κατά 48,3%. (Στοιχεία Eurostat).

5.3 Η περίπτωση της Ιρλανδίας

Κατά την διάρκεια της κρίσης η Ιρλανδία παρουσίασε χρέος προς ΑΕΠ το οποίο ήταν το πιο χαμηλό στην Ευρώπη, και κυμαίνονταν στο 25% του ΑΕΠ. Ήταν η μόνη χώρα που είχε το περιθώριο χωρίς να αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα από την άνοδο του χρέους της. Η Ελλάδα δυστυχώς δεν είχε κανένα τέτοιο περιθώριο. Όταν ξεκίνησε η κρίση η Ελλάδα είχε χρέος 100% προς ΑΕΠ.

Η Ιρλανδία μπήκε σε καθεστώς Μνημονίου τον Νοέμβριο του 2010. Η Ιρλανδική κρίση δεν είχε καμία σχέση με την Ελληνική. Οι Ιρλανδικές τράπεζες δανείζονταν από την διατραπεζική αγορά και υπήρχε άφθονο φθινό χρήμα μέχρι το 2007, που οδήγησε στη μεγάλη «φούσκα» στην αγορά ακινήτων. Το δημόσιο χρέος της Ιρλανδίας ήταν 24,9% το 2007 και γενικά τα δημοσιονομικά της ήταν σε πάρα πολύ καλή κατάσταση (Callan et al, 2014).

Δυστυχώς μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers οι ιρλανδικές τράπεζες να αντιμετωπίσαν μεγάλη κρίση ρευστότητας και η κυβέρνηση της Ιρλανδίας ανακοίνωσε ότι εγγυάται μόνο για δύο χρόνια το σύνολο των διατραπεζικών και των ομολογιακών δανείων των έξι πιστωτικών ιδρυμάτων και των καταθέσεων αυτών. Υπολογίζονταν ότι η εγγύηση αυτή ήταν περίπου 400 δις σε ευρώ δηλαδή περίπου δύο φορές του Ιρλανδικού ΑΕΠ.

Προς το τέλος του 2010, η Ιρλανδία βρισκόταν σε ύφεση τουλάχιστον δύο χρόνια. Τα έσοδα της χώρας είχαν καταρρεύσει μετά την μεγάλη πτώση της αγοράς των ακινήτων αλλά και λόγω των χρεών των τραπεζών της. Το δημόσιο χρέος είχε φτάσει στο 94,2% του ΑΕΠ.

Δόθηκαν 85 δις ευρώ μέσω του προγράμματος στην Ιρλανδία, από αυτά τα 17,5 δις θα έπρεπε να προέρχονται από τους ιρλανδικούς πόρους. Οι χώρες της Ε.Ε. έδωσαν 45 δις μέσω των διμερών δανείων και των ταμείων διάσωσης αλλά είχαν επιτόκιο 5,8% κατά πολύ μεγαλύτερο από αυτό της Ελλάδας (European Commission, 2013)

Η κυβέρνηση της Ιρλανδίας είχε ήδη από το 2008 επιβάλει πολύ σκληρά μέτρα λιτότητα που δυστυχώς έπρεπε να γίνουν σκληρότερα εξαιτίας της συμφωνίας για την δημοσιονομικής εξυγίανση ύψους 15 δις. Ευρώ μέσα σε χρονικό πλαίσιο τεσσάρων ετών. Τέθηκε σαν στόχος την μείωση του δημοσιονομικού της ελλείμματος από το 31% στο 3% μέχρι το τέλος του 2015.

Το ευτύχημα για την Ιρλανδία ήταν ότι του πρώτου εννέα μήνες του 2011, η Ιρλανδία είχε εξασφαλίσει πολύ μεγάλες ξένες επενδύσεις καθώς αποτέλεσε

φορολογικό παράδεισο δεδομένου ότι ο φόρος της Ιρλανδίας ήταν 12,5% επί των κερδών ενώ στην Ελλάδα διπλάσιος. (Fitzerald, 2014).

Με αυτό τον τρόπο η Ιρλανδία σήμερα κατάφερε να επιστρέψει στην ανάπτυξη, και σε συνδυασμό με τον δυναμικό της εξαγωγικό τομέα, την αναδιάρθρωση του δημοσίου με τους άμεσους περιορισμούς των μισθών και των κοινωνικών παροχών πέτυχε μερικώς την επάνοδο στις αγορές ομολόγων.

Η απόφαση της Twitter να εγκατασταθεί στην Ιρλανδία, δείχνει ότι η Ιρλανδία είναι ακόμα μαγνήτης για τις πολυεθνικές εταιρείες, κάτι που δεν είναι η Ελλάδα. Κάτι παραπάνω από τα μισά έσοδα της δηλαδή περίπου 15,3 δισ. ευρώ προήλθαν από εταιρικούς φόρους από μεγάλους ομίλους όπως η Google, η Meta, η Apple, η Intel, και η Amazon. Οι εξαγωγές από τα αγαθά και τις υπηρεσίες της Ιρλανδίας έφτασαν σε επίπεδα του 2021. Επιπλέον οι εξαγωγές της σε τρόφιμα ανήλθαν σε μεγάλα επίπεδα, 8,9 δισ. ευρώ για το έτος 2021 καθώς και το εισόδημα από την γεωργία αυξήθηκε κατά 5% το 2021. (Eurostat 2021). Ο τουρισμός παίζει μεγάλο ρόλο επίσης καθώς το τουριστικό εισόδημα έφτασε στα επίπεδα του 2008. Τα φορολογικά έσοδα ξεπέρασαν το στόχο που είχε τεθεί για το 2022 και η Ιρλανδία παρουσίασε το δημοσιονομικό πλεόνασμα των 4,2 δισ.ευρώ στο πρώτο εξάμηνο του 2023 και αυτό σε μεγάλο βαθμό επιτεύχθηκε λόγω στην αύξηση των εταιρικών φορολογικών εσόδων (Bloomberg, 2023).

5.4 Η περίπτωση της Κύπρου

Η Κύπρος είναι μία χώρα που βασίζεται στην ανοιχτή οικονομία, στην παροχή υπηρεσιών και στην ελεύθερη αγορά με όχι ιδιαίτερη παραγωγή. Η Κύπρος έχει ιδιαίτερα προνομιακή θέση γεωγραφικά καθώς βρίσκεται μεταξύ Ανατολής και Δύσης, και απαρτίζεται από ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου μόρφωσης αγγλόφωνο πληθυσμό, με μεγάλες αεροπορικές συνδέσεις και τηλεπικοινωνίες.

Το δημόσιο χρέος της Κύπρου κατά το έτος του 2008 ήταν 44,7% του ΑΕΠ ενώ στο τέλος του 2012 ήταν 79,3%. Μετά την ένταξη της στα Μνημόνια με την επίβλεψη της Τρόικα το 2013, το δημόσιο χρέος έφτασε σε ιδιαίτερα μεγάλο ύψος, στο 102,2%. Το 2016 ανέβηκε στο 107,8% του ΑΕΠ ενώ αργότερα έπεσε σε χαμηλότερο του 100% του ΑΕΠ. (Eurostat, 2016).

Η Κύπρος προχώρησε σε κούρεμα καταθέσεων και η κίνηση αυτή δεν μπορεί να ληφθεί ως μέρος του δημοσίου χρέους της αφού δεν θεωρείται δημόσιος δανεισμός, καθώς με αυτό τον τρόπο κατάφερε μόνο να πετύχει την εξυγίανση των τραπεζών της. Το ποσό του κουρέματος δεν αποτέλεσε δημόσιο δανεισμό, επειδή με δημόσιο χρέος που έφτανε στο 80%, το έλλειμμα χρημάτων, ανέβαζε το δημόσιο χρέος σε επίπεδα μη βιώσιμα. Γι' αυτό αναγκάστηκε και αυτή δυστυχώς να βρει διαφυγή μέσω μνημονίων, για να πετύχει ένα διαχειρίσιμο δημόσιο χρέος ενώ τα υπόλοιπα τα βρήκε από τη συνεισφορά καταθετών, ιδιωτών δανειστών προς τις τράπεζες και τους μετόχους.

Μετά το 2015 και η Κύπρος ανάκαμψε (E.S.M Report, 2016).. Βγήκε από τα Μνημόνια και παράλληλα επέβαλε ριζικές μεταρρυθμίσεις, έβαλε σε τάξη τα δημοσιονομικά, μάλιστα έφτασε σε σημείο σήμερα να έχει πλεονάσματα και να αποπληρώνει και το δημόσιο χρέος, δεν αύξησε καθόλου την φορολογία αλλά αντίθετα μειώθηκε, αλλά το σημαντικότερο μείωσε την ανεργία σχεδόν κάτω του 10% και συνεχίζει να είναι πτωτική, επανήλθε στις διεθνείς αγορές δανεισμού, αναβάθμισε την οικονομία, φθάνοντας λίγο πριν από την επενδυτική βαθμίδα και έτρεχε με ρυθμούς ανάπτυξης πάνω από το 3,5%. Τα επιτόκια ιδιωτικού δανεισμού είναι στα χαμηλότερα επίπεδα στην ιστορία τους. Ο τουρισμός ξεπέρασε κάθε προσδοκία και ο κατασκευαστικός τομέας έχει ανακάμψει συνεισφέροντας έτσι στην οικονομία τα μέγιστα μέσα από τις αγοραπωλησίες ακινήτων.

5.5 Η περίπτωση της Ισπανίας

Η Ισπανία έχει μια ιδιαίτερα ανεπτυγμένη οικονομία. Στις αρχές του 2010, η μεγάλη ανησυχία υπήρχε για τα υπερβολικά επίπεδα χρέους στις χώρες της ΕΕ καθώς εξαπλώθηκε από την Ιρλανδία και την Ελλάδα, και σε ένα βαθμό και στην Ισπανία (Ibrahimov, 2021).

Στην οικονομική κρίση του 2007–2008, η ισπανική οικονομία βυθίστηκε σε ύφεση, αλλά σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ και των ΗΠΑ, η ισπανική οικονομία εισήλθε σε ύφεση λίγο αργότερα καθώς η οικονομία της αναπτύσσονταν μέχρι το 2008. Το ισπανικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 9% κατά την περίοδο 2009–2013. Το 2012, η ισπανική κυβέρνηση ζήτησε πίστωση από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας καθώς ήταν αναγκαία η αναδιάρθρωση του τραπεζικού της τομέα ενόψει της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ο ΕSM ενέκρινε βοήθεια έως και 100 δισεκατομμύρια ευρώ, αν και, τελικά, η Ισπανία πήρε μόνο 41,3 δισεκατομμύρια ευρώ.

Η οικονομική κατάσταση παρουσίασε βελτίωση το 2013-2014. Πέτυχε σημαντικό εμπορικό πλεόνασμα το 2013, μετά από σχεδόν τρεις δεκαετίες εμπορικού ελλείμματος και συνέχισε να ενισχύεται κατά το 2014 και το 2015 (Bolaños, Alejandro, 2016).

Το 2015, το ισπανικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά ποσοστό 3,2%, και αυτός ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν ο υψηλότερος μεταξύ των οικονομιών της ΕΕ. Στο διάστημα των ετών 2014-2015, η ισπανική οικονομία ανέκαμψε το 85% του ΑΕΠ. Ισχυρή αύξηση του ΑΕΠ καταγράφηκε και μέσα στο 2016, με τη χώρα να αναπτύσσεται δύο φορές ταχύτερα από τον μέσο όρο της ευρωζώνης. Η ισπανική οικονομία το δεύτερο τρίμηνο του 2017 είχε ανακτήσει όλο το ΑΕΠ που έχασε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ξεπερνώντας για πρώτη φορά το επίπεδο παραγωγής του 2008 (Antonio Maqueda, 2017).

Η αγορά ακινήτων κατά την διάρκεια του 2017, που είχε πληγεί ιδιαίτερα στην περίοδο της κρίσης αρχίζει να ανακάμπτει και οι ιδιοκτήτες επαναφέρουν τα ακίνητά τους στην αγορά πωλήσεων. Ιδιαίτερα υψηλές είναι και οι ενοικιάσεις ακινήτων ιδίως στην Βαρκελώνη και στην καθώς εν μέρει τροφοδοτούνται από τις βραχυπρόθεσμες ενοικιάσεις σε τουρίστες (Maria Tadeo, Sharon R, Smyth, 2017).

Η Ισπανία επλήγη και αυτή την περίοδο της πανδημίας του COVID-19. Τα εισοδήματα των πολιτών της μειώθηκαν δραστικά και η Ισπανία ήταν μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών με τη χαμηλότερη χρηματοπιστωτική αρωγή σε πολίτες και

επιχειρήσεις καθώς η οικονομική της ανάπτυξη ήταν το κύριο μέλημα της για το 2021. Τον δεύτερο μήνα του 2021, η Τράπεζα της Ισπανίας δημοσίευσε τα στατιστικά της στοιχεία για το δημόσιο χρέος της χώρας, τα δυστυχώς καταδεικνύουν ότι οι κρατικές υποχρεώσεις έφτασαν στο τέλος του 2020 το 117,08% του ΑΕΠ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Μεθοδολογία της έρευνας

6.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας που διενεργήθηκε με βάση το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε και απευθύνθηκε κυρίως σε άτομα με γνώσεις και σπουδές ανάλογες των απαιτήσεων του ερωτηματολογίου

6.2 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις – Περιγραφή ερευνητικής μεθόδου

Σε αυτό το κεφάλαιο αναπτύσσεται το ερευνητικό κομμάτι της διπλωματικής εργασίας . Η συγκεκριμένη εργασία έχει πραγματοποιηθεί με μεθοδολογικά στοιχεία της ποιοτικής έρευνας και θα ακολουθηθεί η μέθοδος Η έρευνα κυρίως εστιάζει τα γεγονότα μετά το 2008, με την υπογραφή των μνημονίων, με τις κυρώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των γεγονότων που ακολούθησαν.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει συνολικά είκοσι πέντε (25) ερωτήσεις κλειστού τύπου, με τις πρώτες έξι (6) ερωτήσεις κυρίως με δημογραφικό χαρακτήρα όπως φύλο, ηλικία, επίπεδο μόρφωσης, και με το είδος της απασχόλησης τους, ενώ οι υπόλοιπες είκοσι ένα (21) ερωτήσεις οι ερωτώμενοι θα καλούνται να απαντήσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν όπως καθόλου, λίγο, αρκετά, πολύ, πάρα πολύ. Θα υπάρχει ακόμα και η δυνατότητα της απάντησης δεν ξέρω, δεν απαντώ.

Με την μέθοδο αυτή η συλλογή δεδομένων είναι ευκολότερη και γρηγορότερη και ο σχεδιασμός των ερωτήσεων θα γίνει με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να μην κουράζει τον ερωτώμενο και τελικά δεν απαντήσει στις ερωτήσεις και να είναι το περιεχόμενο των ερωτήσεων απλό και σύντομο και ουσιαστικό.

Η μέθοδος αυτή θα είναι πολύ εξυπηρετική γιατί πιστεύεται ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα θα εξασφαλιστεί η σαφήνεια στις ερωτήσεις αλλά και θα μπορούν οι ερωτούμενοι να απαντήσουν γρήγορα και με ανωνυμία.

Η δημιουργία του ερωτηματολογίου έχει γίνει με την εφαρμογή της Microsoft Forms και θα διανεμηθεί στο μεγαλύτερο ποσοστό του ηλεκτρονικά κυρίως σε άτομα που είναι σχετικά με το αντικείμενο δηλαδή συνάδελφοι του μεταπτυχιακού , στο χώρο εργασίας μου καθώς εργάζομαι σε ελεγκτική υπηρεσία της Α.Α.Δ.Ε με τους

περισσότερους συναδέλφους μου με γνώσεις και μεταπτυχιακά συναφή με την παρούσα εργασία.

Το ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί να απαντηθεί μέσα σε πέντε με επτά λεπτά που θεωρείται ικανοποιητικό για την διεξαγωγή της έρευνας.

Μετά την ολοκλήρωση και συλλογή των δεδομένων και το πέρας της έρευνας, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναλύθηκαν και παρουσιάζονται με γραφήματα.

Το ερωτηματολόγιο έχει τις εξής ενότητες:

Στην πρώτη ενότητα , ερωτήσεις από 1-6 περιλαμβάνει δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων σχετικά με το φύλο, την ηλικία, την μόρφωση , οικογενειακή κατάσταση επαγγελματική θέση και την φορέα απασχόλησης.

Στην δεύτερη ενότητα , ερωτήσεις από 7- 16 οι οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν από την Ελληνική Κυβέρνηση και οι πολιτικές που επιβλήθηκαν από τους Θεσμούς (ΕΚΤ ,ΔΝΤ) ήταν αποτελεσματικές και βοήθησαν στην μείωση ή έστω στην διαχείριση του Ελληνικού χρέους και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων;

Στην τελευταία ενότητα, ερωτήσεις από 17 έως 25 αποτελούν τις σκέψεις και τις αντιδράσεις για το πόσο ικανοποιημένοι είναι οι πολίτες από την αντιμετώπιση της κρίσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους από τα δημοσιονομικά μέτρα που ακολουθήθηκαν, πόσο αντιληπτές ήταν σε αυτούς και πόσο επηρέασαν ή θα επηρεάσουν την ζωή τους.

Οι απαντήσεις συλλέχθηκαν μεταξύ 30/06/2023 και 27/07/2023 και συγκεντρώθηκαν 104 ερωτηματολόγια και θεωρούμε ότι αυτό αποτελεί ικανοποιητικό δείγμα για τις ανάγκες της έρευνας.

Η στατιστική ανάλυση έγινε με την χρήση υπολογιστικών φύλλων excel , αλλά και με την βοήθεια από τα διαγράμματα που είναι στην εφαρμογή Microsoft forms.office.com

6.3 Ανάλυση απαντήσεων ερωτηματολογίου

Αρχικά παρατίθενται τα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας . Στη συνέχεια αναλύονται οι οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και κυρίως κατά την περίοδο των

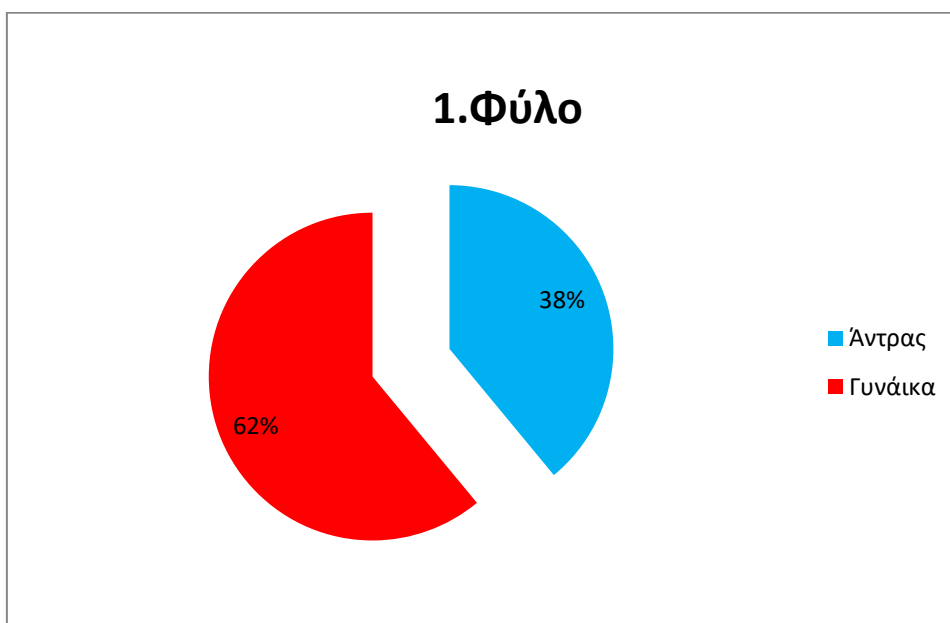
μνημονίων αλλά και οι σκέψεις της ελληνικής κοινωνίας για τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν και επίδραση τους στην ζωή των πολιτών της Ελληνικής κοινωνίας.

6.3.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά & Επαγγελματικά δεδομένα

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει τα δημογραφικά και επαγγελματικά δεδομένα των ερωτηθέντων .

Ερώτηση 1

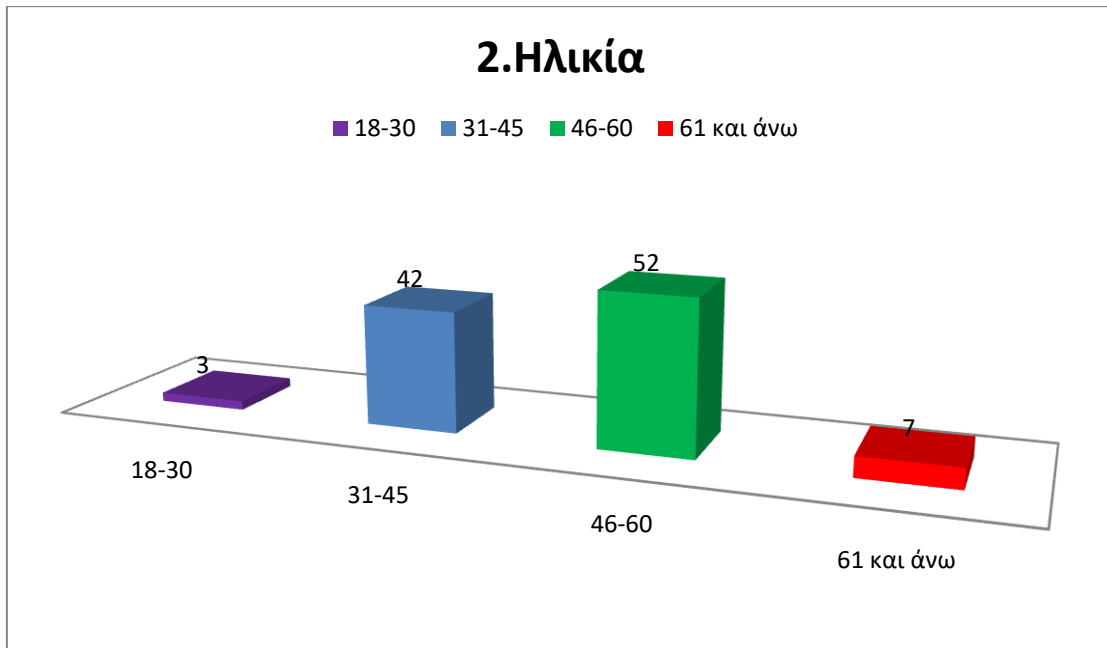
Η πρώτη ερώτηση αφορά το φύλο και των συμμετεχόντων και από τους εκατόν τέσσερις (104) ερωτηθέντες οι 40 (38%) ήταν άντρες και οι 64 (62%) γυναίκες όπως απεικονίζονται και στο κατώτερο διάγραμμα.

Διάγραμμα 1 :Φύλο συμμετεχόντων

Ερώτηση 2 : Ηλικία

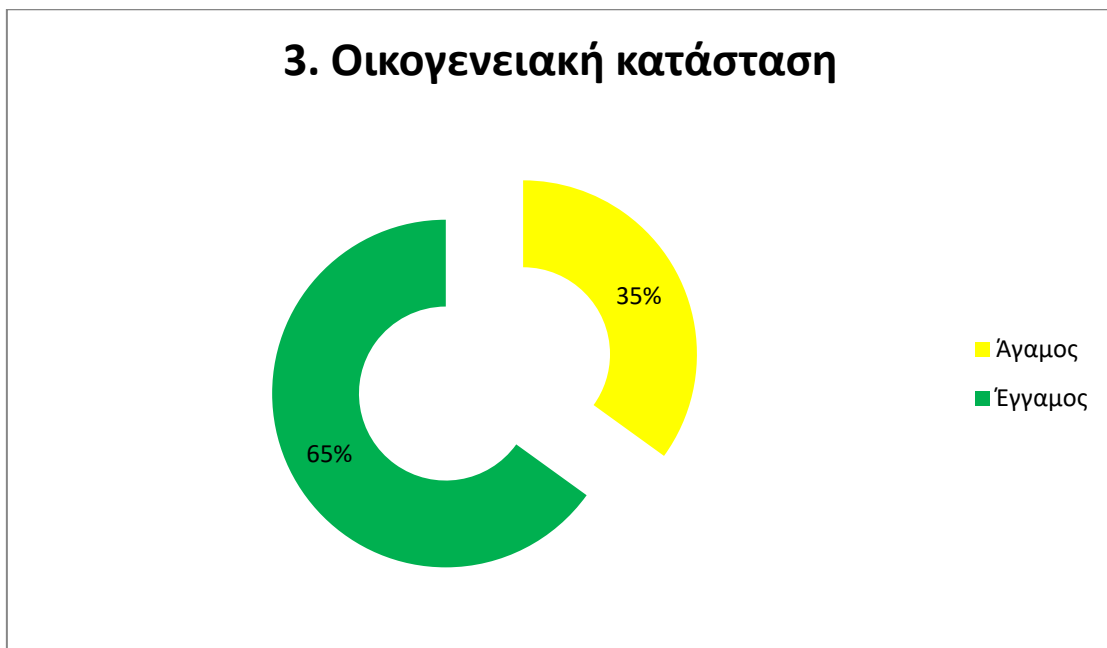
Οι ηλικιακές κατηγορίες παραθέτονται στο παρακάτω διάγραμμα. Η κύρια ηλικιακή κατηγορία από τους συμμετέχοντες στην έρευνα είναι οι ηλικίες μεταξύ 46-60 ετών με 52 άτομα και ποσοστό 50%. Ακολουθούν η ηλικιακή κατηγορία των 31-45 ετών με 42 άτομα και ποσοστό 40%, των 61 και άνω με 7 άτομα (7%) και μόλις 3 άτομα μεταξύ 18-30 ετών (3%).

Διάγραμμα 2 : Ηλικία συμμετεχόντων

Ερώτηση 3: Οικογενειακή κατάσταση

Από του ερωτηθέντες οι 37 ήταν άγαμοι (ποσοστό 35%) και οι έγγαμοι ήταν 67 άτομα (ποσοστό 65%) .

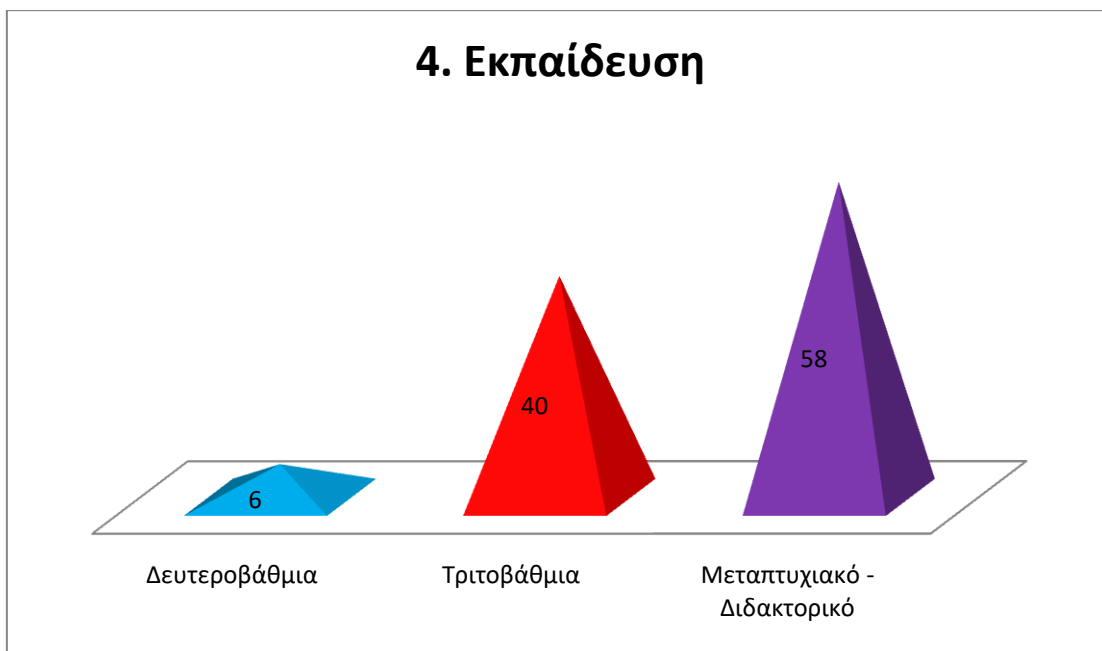

Διάγραμμα 3 : Οικογενειακή κατάσταση

Ερώτηση 4: Επίπεδο εκπαίδευσης

Στην ερώτηση που αφορούσε το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων το μεγαλύτερο ποσοστό που απάντησε ήταν άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο καθόσον 58 άτομα από τους 104 κατείχαν μεταπτυχιακό τίτλο (ποσοστό 56%) , στην τριτοβάθμια

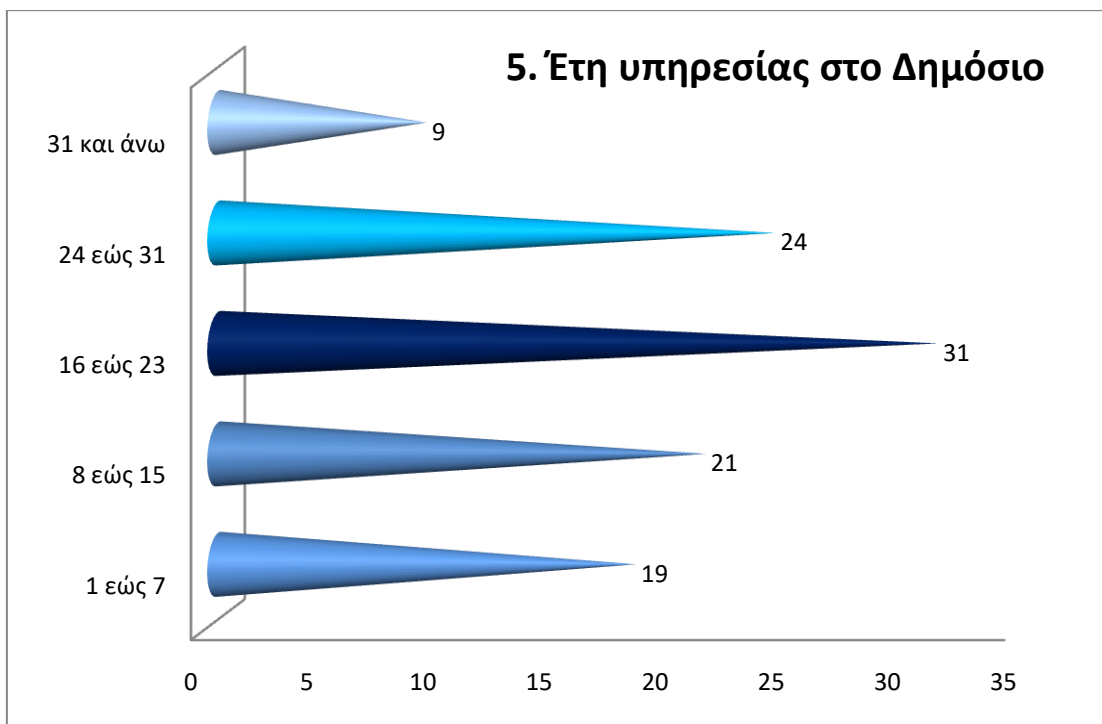
εκπαίδευση απόφοιτοι ήταν 40 άτομα (ποσοστό 39%) και μόλις 6 άτομα ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό 6%). Το υψηλό επίπεδο των ερωτηθέντων μπορεί να εξηγηθεί καθώς τα τελευταία χρόνια δίνεται έμφαση σε προσλήψεις στην ΑΑΔΕ αλλά και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα ατόμων με υψηλά προσόντα κάτοχοι μεταπτυχιακών με ειδίκευση κυρίως σε οικονομικές σπουδές , αλλά και στην αποχώρηση λόγω συνταξιοδότησης πολλών συναδέλφων με μεγάλη εμπειρία αλλά με κυρίως δευτεροβάθμιων σπουδών.

Διάγραμμα 4 : Κατηγορία Εκπαίδευσης

Ερώτηση 5: Έτη προϋπηρεσίας στο Δημόσιο

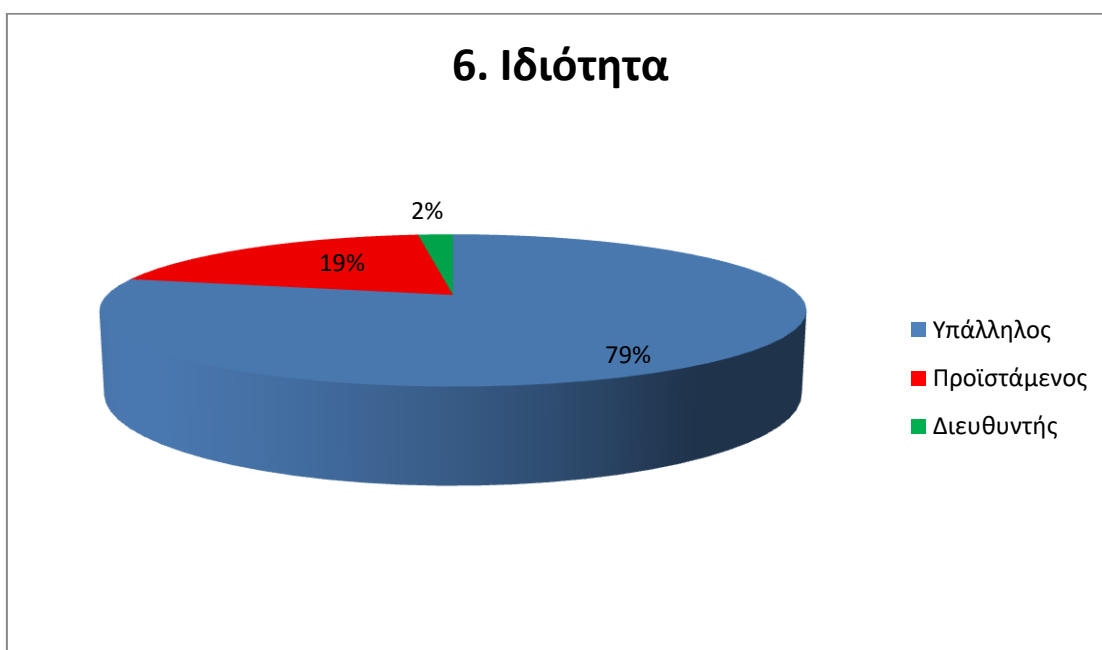
Από τους ερωτηθέντες 19 άτομα είχαν προϋπηρεσία από 1-7 (ποσοστό 18%), 21 άτομα με έτη υπηρεσίας 8-15 (ποσοστό 20%), 31 άτομα με υπηρεσία 16-23 (ποσοστό 30%) , 24 άτομα με υπηρεσία από 24-31 έτη (ποσοστό 23%) , και 9 άτομα με έτη 32 και άνω (ποσοστό 9%).

Διάγραμμα 5 : Έτη υπηρεσίας στο Δημόσιο

Ερώτηση 6: Ιδιότητα

Στο σύνολο των ερωτηθέντων οι περισσότεροι είχαν την ιδιότητα του υπάλληλου σύνολο 82 άτομα και ποσοστό 79% ,ενώ Προϊστάμενοι ήταν 20 άτομα με ποσοστό 19% και Διευθυντές ήταν 2 άτομα ποσοστό 2%.

Διάγραμμα 6 : Ιδιότητα

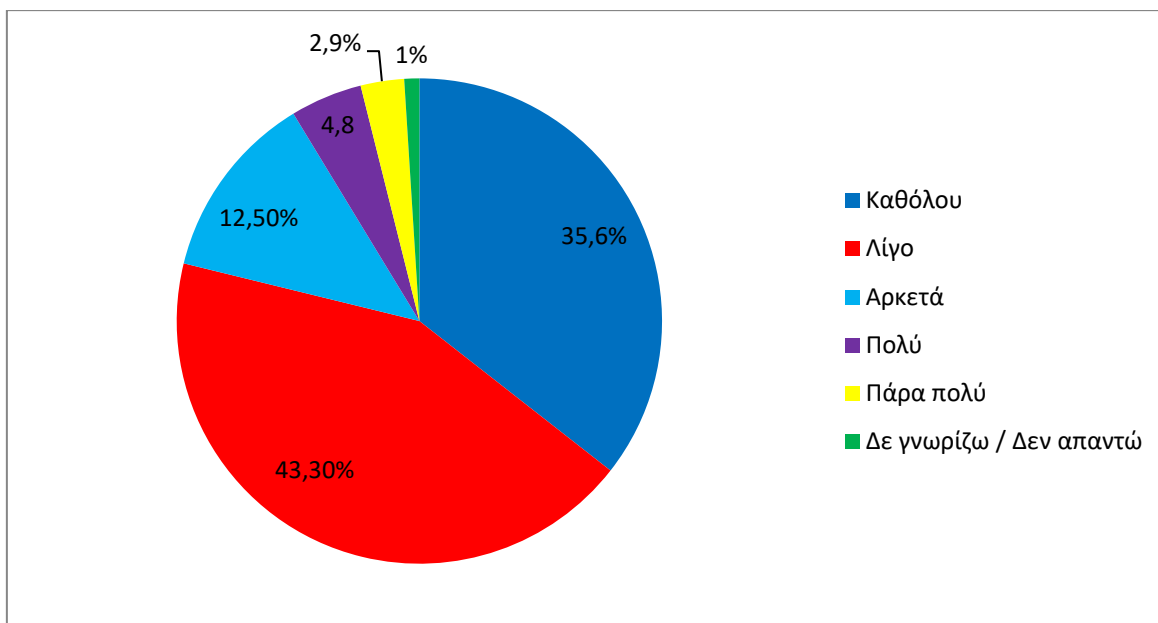
6.3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Ερώτηση 7 : Θεωρείτε ότι οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τις κυβερνήσεις μετά την είσοδο στο ευρώ οδήγησαν στην μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;

Η επιλογή λίγο με ποσοστό 43,30% θεωρεί ότι οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν δεν οδήγησαν στα επιθυμητά αποτελέσματα, η επιλογή καθόλου είναι επίσης σε υψηλό ποσοστό 35,6% και ακολουθεί το αρκετά με ποσοστό 12,50%. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	35,60%	37	Καθόλου	4	16	17
Λίγο	43,30%	45	Λίγο	1	17	27
Αρκετά	12,50%	13	Αρκετά	0	3	10
Πολύ	4,8%	5	Πολύ	0	3	2
Πάρα πολύ	2,9%	3	Πάρα πολύ	0	1	2
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,00	1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικική ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	12	22	2
Λίγο	0	23	18	4
Αρκετά	2	4	7	0
Πολύ	0	2	2	1
Πάρα πολύ	0	1	2	0
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	0	0	1	0
Σύνολο	3	42	52	7

Διάγραμμα 7: Αποτελεσματικότητα πολιτικών κυβερνήσεων μετά την είσοδο στο ευρώ

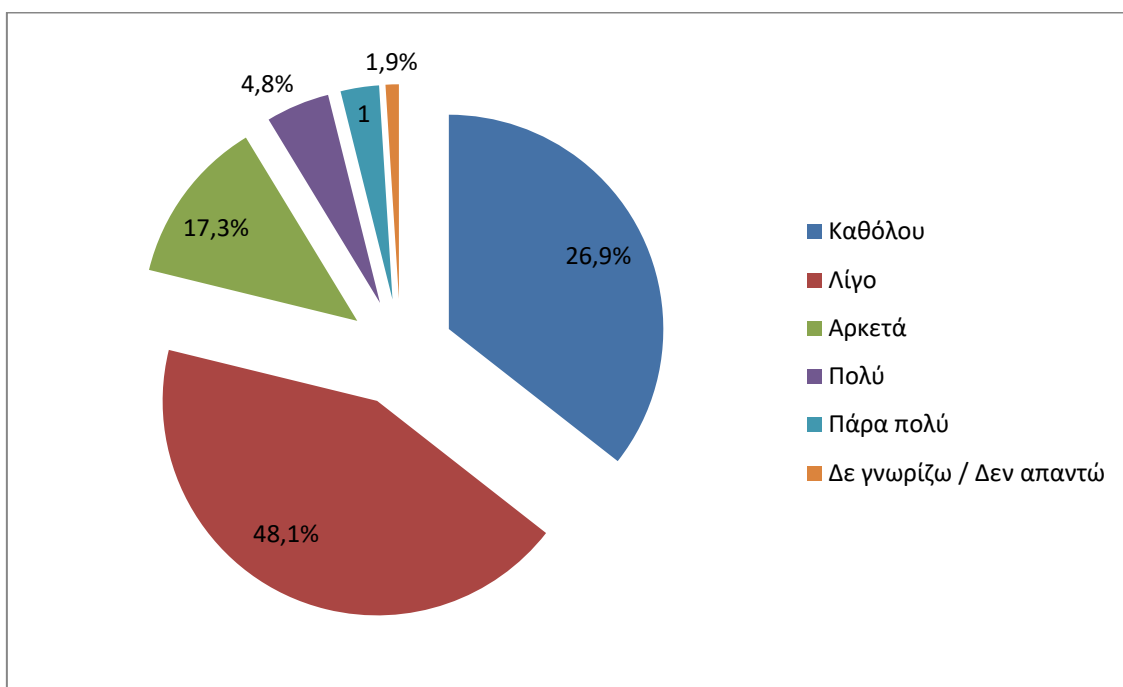
Ερώτηση 8: Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης για μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα ήταν αποτελεσματική;

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	26,90%	28	Καθόλου	4	15	9
Λίγο	48,10%	50	Λίγο	1	15	34
Αρκετά	17,30%	18	Αρκετά	1	6	11
Πολύ	4,8%	4	Πολύ	0	2	2
Πάρα πολύ	1,00%	2	Πάρα πολύ	0	0	2
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,9%	2	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	0	2	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	9	15	4
Λίγο	0	22	28	0
Αρκετά	1	9	7	1
Πολύ	1	1	1	1
Πάρα πολύ	0	1	0	1
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	1	0
Σύνολο	3	42	52	7

Η υλοποίηση των στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης θεωρείτε με ποσοστό 48,1% να μην έχει επιτευχθεί, ακολουθεί η επιλογή καθόλου με υψηλό επίσης ποσοστό 26,9% αλλά και η επιλογή αρκετά με ποσοστό 17,3%. Η πλειοψηφία αυτών

που απάντησαν την επιλογή λίγο είναι μεταξύ 31-60 με το μεγαλύτερο ποσοστό με σπουδές μεταπτυχιακές και τριτοβάθμιας.

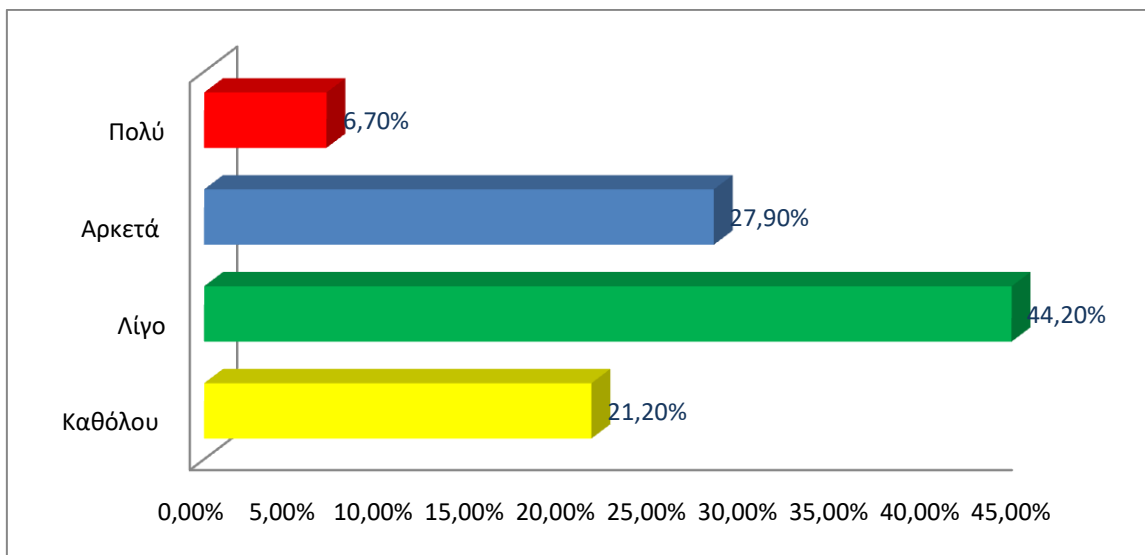
Διάγραμμα 8: Αποτελεσματικότητα υλοποίησης στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Ερώτηση 9: Κατά πόσο θεωρείτε ότι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται για τις πολιτικές που ακολουθούν οι Ελληνικές Κυβερνήσεις για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;

Η ελληνική κοινωνία φαίνεται να μην ενδιαφέρεται για πολιτικές που ακολουθούν οι Ελληνικές Κυβερνήσεις για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 44,20%, η επιλογή καθόλου 21,20% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 27,90% που έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενη επιλογή. Την επιλογή λίγο και αρκετά που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	21,20%	22	Καθόλου	1	9	12
Λίγο	44,20%	46	Λίγο	2	17	27
Αρκετά	27,90%	29	Αρκετά	3	9	17
Πολύ	6,7%	7	Πολύ	0	5	2
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	9	12	1
Λίγο	1	18	23	4
Αρκετά	2	13	12	2
Πολύ	0	2	5	0
Σύνολο	3	42	52	7

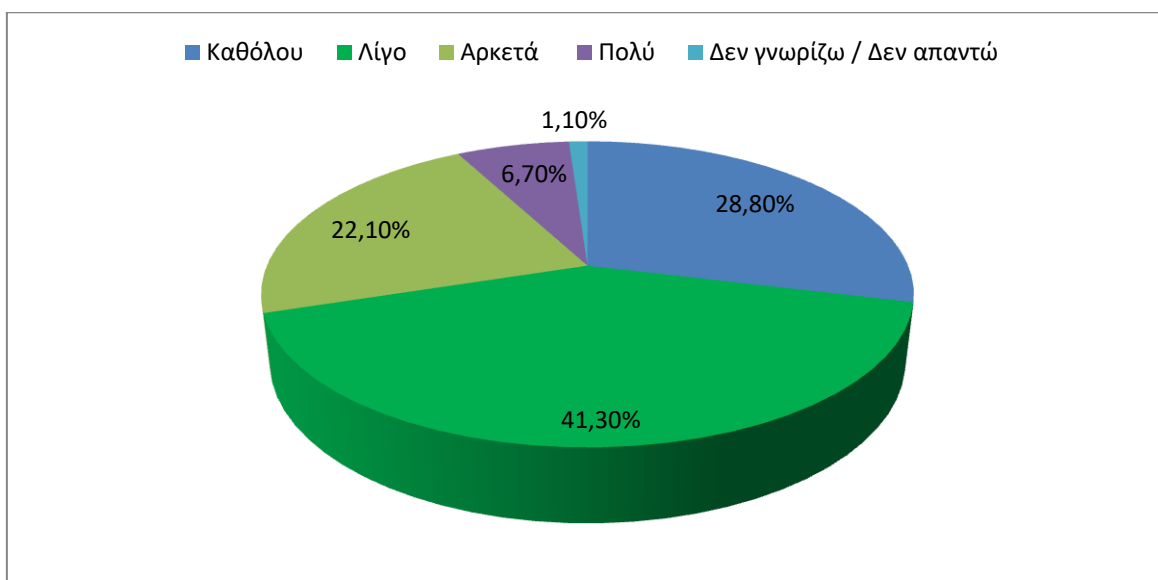
Διάγραμμα 9: Ενδιαφέρον ελληνικής κοινωνίας για τις πολιτικές των Ελληνικών Κυβερνήσεων

Ερώτηση 10: Θεωρείτε ότι οι πολιτικές που ακολουθούνται για το δημόσιο χρέος και το περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων στην Ελλάδα τα καταστούν βιώσιμα;

Οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι οι πολιτικές που ακολουθούν οι Ελληνικές Κυβερνήσεις για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 41,30%, η επιλογή καθόλου 28,80% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 22,10%. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	28,8%	30	Καθόλου	3	12	15
Λίγο	41,30%	43	Λίγο	2	18	23
Αρκετά	22,10%	23	Αρκετά	0	9	14
Πολύ	6,7%	7	Πολύ	0	1	6
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,10	1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικική ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	13	16	0
Λίγο	2	16	20	5
Αρκετά	0	10	11	2
Πολύ	0	2	5	0
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	0	1	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

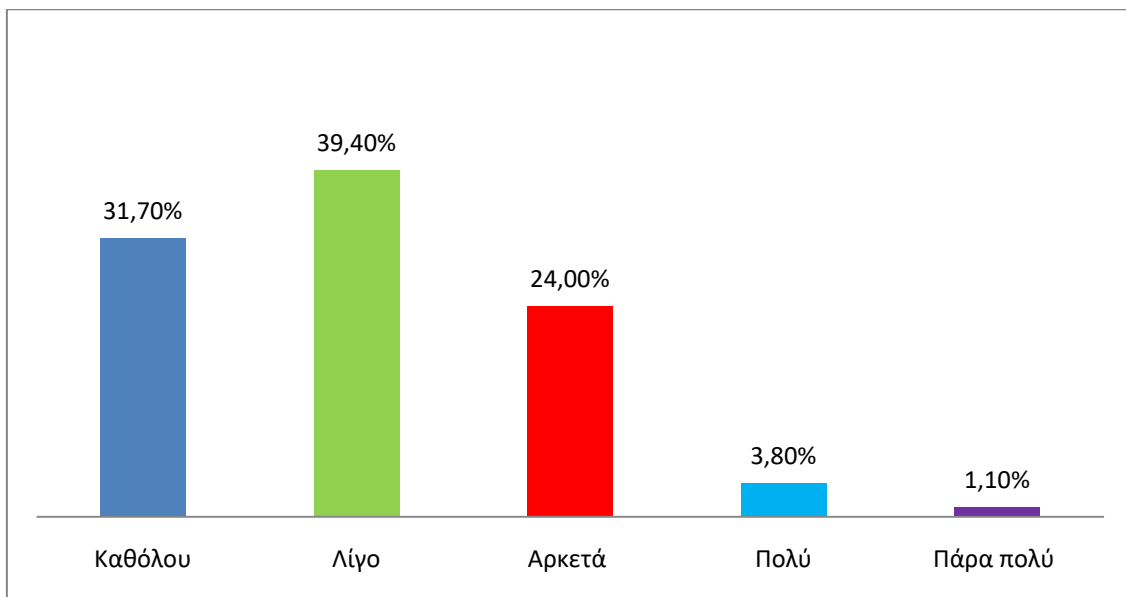
Διάγραμμα 10: Πολιτικές και βιωσιμότητα δημοσίου χρέους

Ερώτηση 11: Κατά πόσο θεωρείτε ότι τελικά τα μνημόνια που εφαρμόστηκαν οδήγησαν στην μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι τα μνημόνια δεν οδήγησαν τελικά στην μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 29,40%, η επιλογή καθόλου 31,70% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 24,00%. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	31,70%	33	Καθόλου	3	16	14
Λίγο	39,40%	41	Λίγο	2	14	25
Αρκετά	24,00%	25	Αρκετά	1	7	17
Πολύ	3,8%	4	Πολύ	0	2	2
Πάρα πολύ	1,10	1	Πάρα πολύ	0	1	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιά ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	11	17	4
Λίγο	1	18	20	2
Αρκετά	1	12	11	1
Πολύ	0	1	3	0
Πάρα πολύ	0	0	1	0
Σύνολο	3	42	52	7

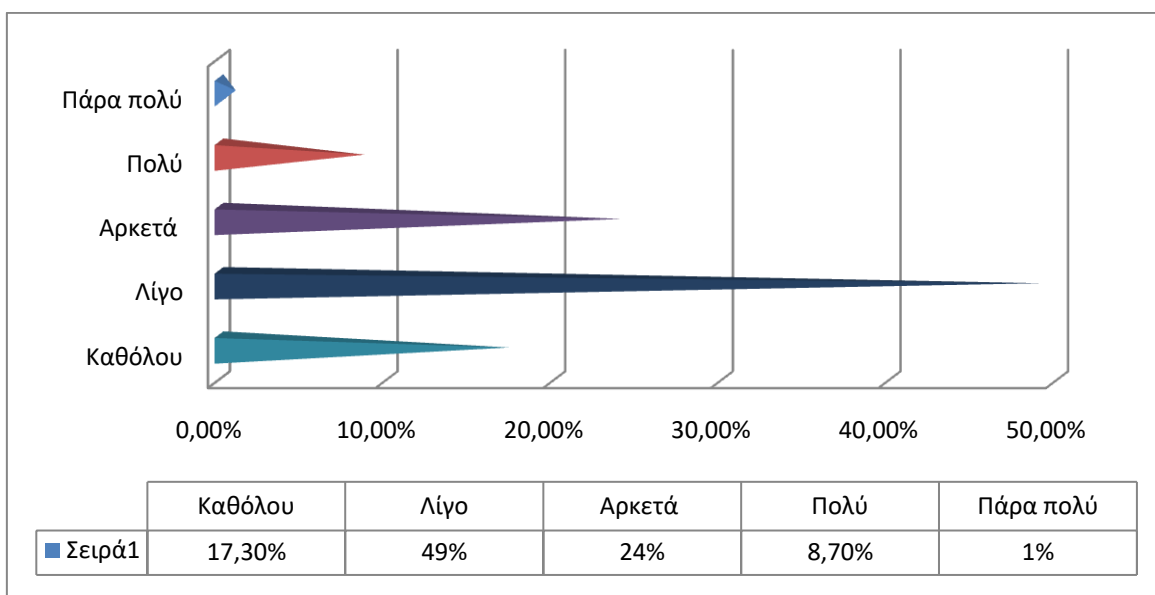
Διάγραμμα 11: Αποτελεσματικότητα εφαρμογής μνημονίων

Ερώτηση 12: Πιστεύετε ότι παρά τις σκληρές μνημονιακές πολιτικές που ακολουθήθηκαν η αξιοπιστία της Ελλάδας στις Διεθνείς Χρηματαγορές αποκαταστάθηκε;

Οι σκληρές τελικά πολιτικές που ακολουθήθηκαν δεν οδήγησαν σε άνοδο της αξιοπιστίας της Ελλάδος αφού η επιλογή λίγο σε ποσοστό 49,00% , η επιλογή καθόλου 17,30%. Έχουμε όμως και ποσοστό της επιλογής αρκετά με ποσοστό 24,00% που θεωρεί ότι υπήρχε θετικό αποτέλεσμα. Την επιλογή λίγο και καθόλου αλλά και την επιλογή αρκετά που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	17,30%	18	Καθόλου	3	6	9
Λίγο	49,00%	51	Λίγο	2	16	33
Αρκετά	24,00%	25	Αρκετά	1	12	12
Πολύ	8,7%	9	Πολύ	0	6	3
Πάρα πολύ	1,00	1	Πάρα πολύ	0	0	1
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικική ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	11	2	4
Λίγο	2	17	30	2
Αρκετά	0	10	14	1
Πολύ	0	3	6	0
Πάρα πολύ	0	1	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

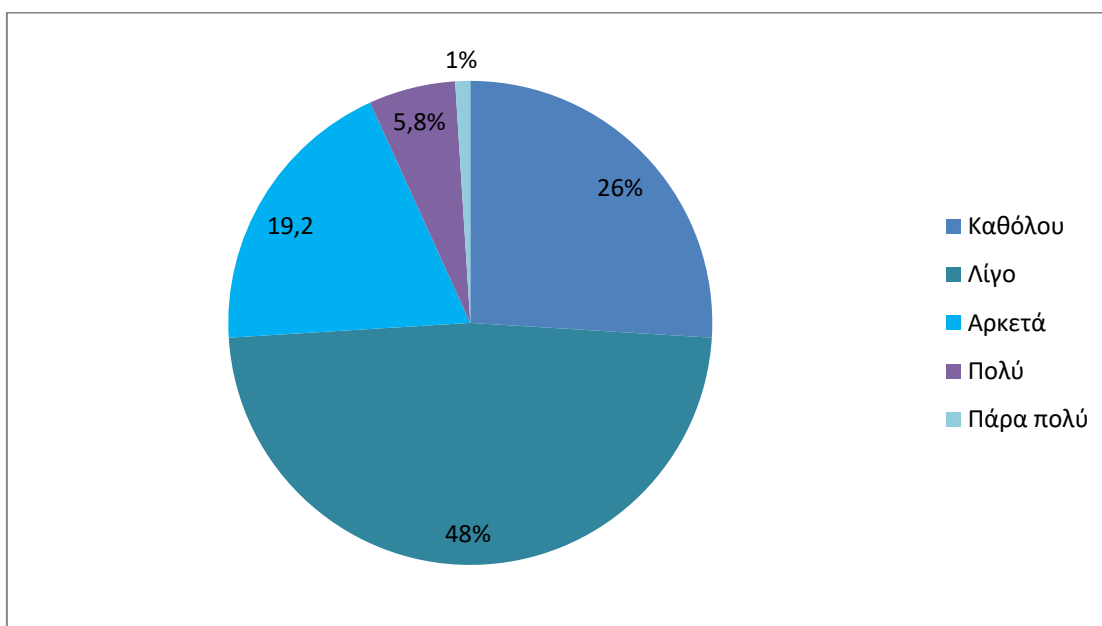
Διάγραμμα 12: Αξιοπιστία της Ελλάδας στις Διεθνείς Χρηματαγορές

Ερώτηση13: Θεωρείτε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με την συμμετοχή του στο πρόγραμμα για την σταθεροποίηση της Ελληνικής Οικονομίας βοήθησε τελικά στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με την συμμετοχή του στο πρόγραμμα για την σταθεροποίηση της Ελληνικής Οικονομίας για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους φαίνεται να μην συνέβαλε τελικά στον περιορισμό καθώς με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 48,00%, η επιλογή καθόλου 26,00% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 19,20%. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	26,00%	27	Καθόλου	4	10	13
Λίγο	48,00%	50	Λίγο	2	20	28
Αρκετά	19,20%	20	Αρκετά	0	7	13
Πολύ	5,8%	6	Πολύ	0	2	4
Πάρα πολύ	1,00%	1	Πάρα πολύ	0	1	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	9	15	2
Λίγο	1	21	24	4
Αρκετά	0	10	9	1
Πολύ	0	2	4	0
Πάρα πολύ	1	0	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

Διάγραμμα 13: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Πρόγραμμα σταθεροποίησης της Ελληνικής Οικονομίας

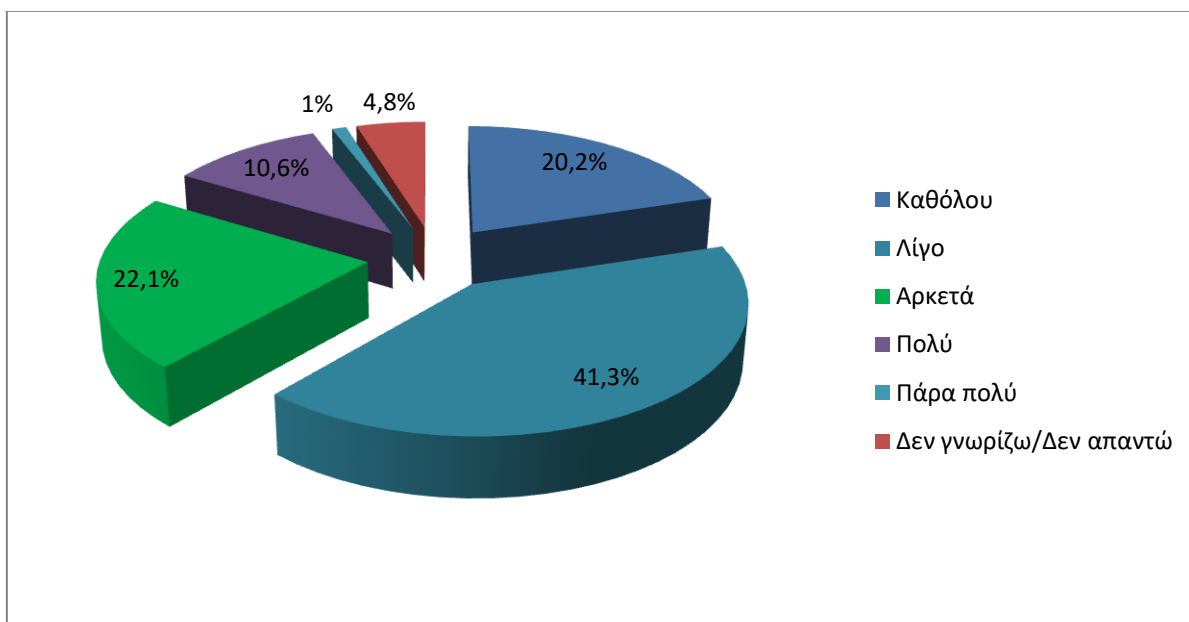
Ερώτηση 14: Οι αλλαγές στην άσκηση της ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής μέσω ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αποφάσεων με συνέπειες στους εθνικούς προϋπολογισμούς συνέβαλαν στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Η ευρωπαϊκή δημοσιονομική πολιτική δεν συνέβαλε στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 41,30%, η επιλογή καθόλου 20,20% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 22,10%. Την επιλογή λίγο

και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις αλλά και την επιλογή αρκετά την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	20,20%	21	Καθόλου	2	8	11
Λίγο	41,30%	43	Λίγο	2	18	23
Αρκετά	22,10%	23	Αρκετά	1	9	13
Πολύ	10,60%	11	Πολύ	0	3	8
Πάρα πολύ	1,00%	1	Πάρα πολύ	0	0	1
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	4,8%	5	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	2	2
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	8	10	2
Λίγο	1	17	21	4
Αρκετά	0	11	12	0
Πολύ	0	3	8	0
Πάρα πολύ	0	1	0	0
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	2	1	1
Σύνολο	3	42	52	7

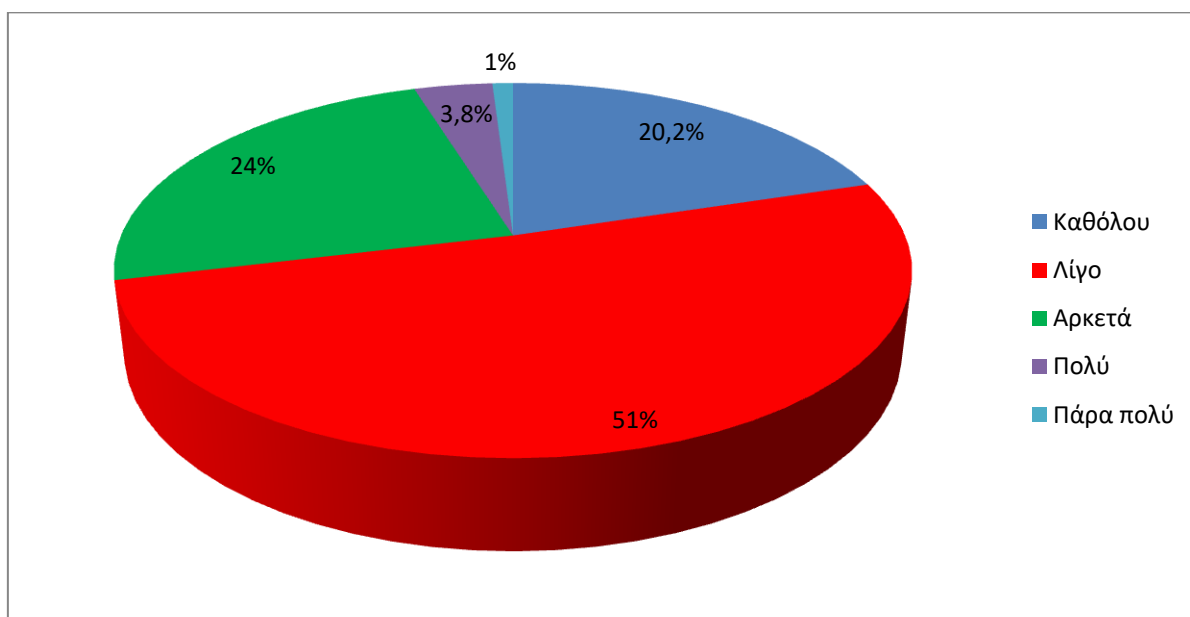
Διάγραμμα 14: Άσκηση της ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής και εθνικοί προϋπολογισμοί

Ερώτηση 15: Οι πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας συνέβαλαν καθόλου στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας ;

Οι πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας δεν συνέβαλαν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας με την επιλογή λίγο σε ποσοστό 51,00% , η επιλογή καθόλου 20,20% αλλά και την επιλογή αρκετά με ποσοστό 24,00%. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις αλλά και την επιλογή αρκετά την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	20,20%	21	Καθόλου	2	8	11
Λίγο	51,00%	53	Λίγο	2	22	29
Αρκετά	24,00%	25	Αρκετά	0	10	14
Πολύ	3,8%	4	Πολύ	0	0	4
Πάρα πολύ	1,0%	1	Πάρα πολύ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	6	11	3
Λίγο	1	22	27	3
Αρκετά	0	11	13	1
Πολύ	0	3	1	0
Πάρα πολύ	1	0	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

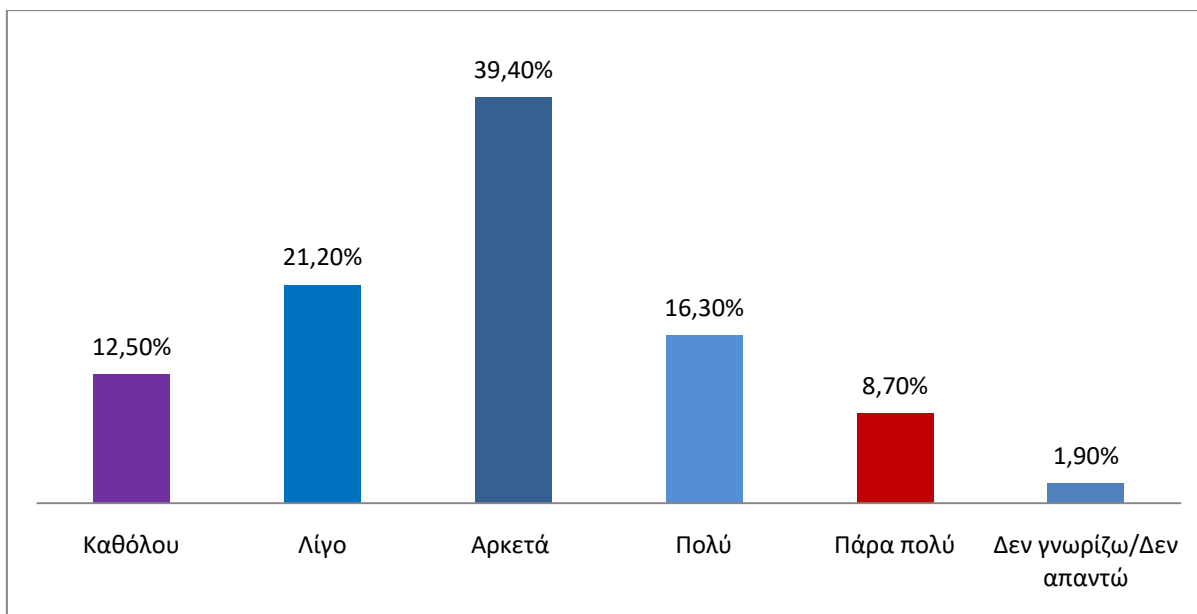
Διάγραμμα 15: Οι πολιτικές και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας ;

Ερώτηση 16: Κρίνετε απαραίτητη την προσαρμογή στις ανάγκες του κάθε κράτους των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης) αναφορικά με τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος;

Οι ερωτηθέντες θεώρησαν ότι είναι απαραίτητη η προσαρμογή στις ανάγκες του κάθε κράτους των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης) αναφορικά με τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Η επιλογή αρκετά σε ποσοστό 39,40%, και η επιλογή πολύ με ποσοστό 16,30%. Ακολουθούν οι επιλογές λίγο με ποσοστό 21,20% και η επιλογή καθόλου με ποσοστό 12%. Την επιλογή αρκετά και πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	12,50%	13	Καθόλου	2	4	7
Λίγο	21,20%	22	Λίγο	2	8	12
Αρκετά	39,40%	41	Αρκετά	0	14	27
Πολύ	16,30%	17	Πολύ	0	10	7
Πάρα πολύ	8,70%	9	Πάρα πολύ	0	4	5
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,90	2	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	2	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλική ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	5	8	0
Λίγο	0	9	13	0
Αρκετά	1	17	20	3
Πολύ	1	6	8	2
Πάρα πολύ	0	5	3	1
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	1
Σύνολο	3	42	52	7

Διάγραμμα 16: Προσαρμογή στις πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης)

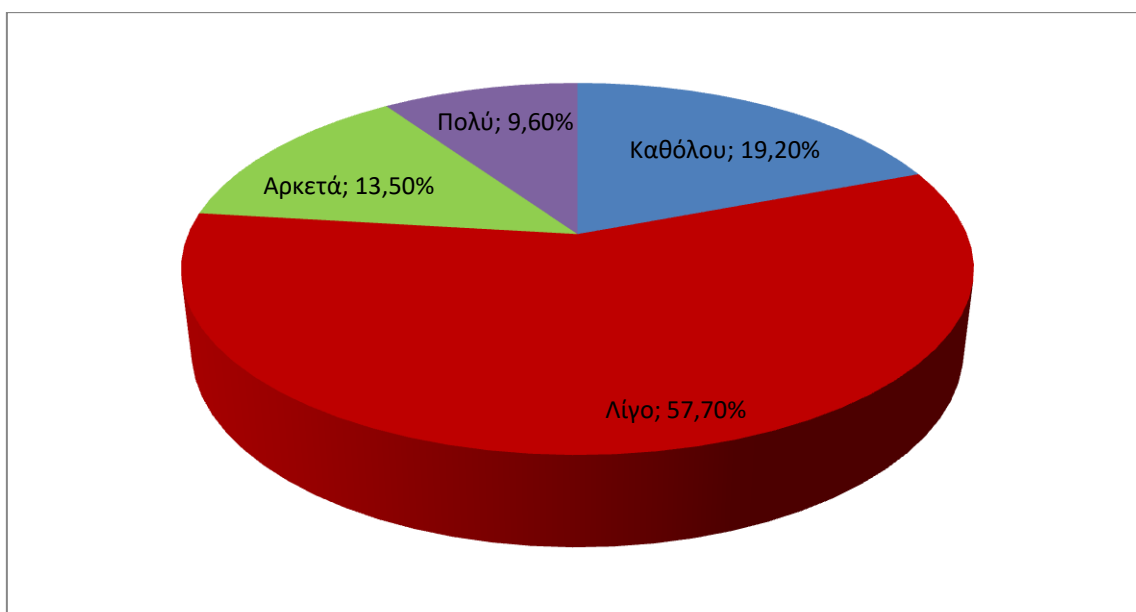
6.3.3 ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ερώτηση 17: Θεωρείτε ότι οι έννοιες του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους είναι κατανοητές από την Ελληνική κοινωνία;

Οι έννοιες του δημοσίου ελλείμματος και χρέους δεν είναι έννοιες που μπορούν να κατανοηθούν εύκολα από όλους σύμφωνα με τις επιλογές λίγο στην πρώτη θέση με ποσοστό 57,70%, στην δεύτερη επιλογή καθόλου 19,20%. Η επιλογή αρκετά με ποσοστό 13,50% θεωρεί τους οικονομικούς όρους πιο κατανοητούς. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις αλλά και την επιλογή αρκετά την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	19,20%	20	Καθόλου	1	8	11
Λίγο	57,70%	60	Λίγο	4	23	33
Αρκετά	13,50%	14	Αρκετά	1	7	6
Πολύ	9,6%	10	Πολύ	0	2	8
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	8	9	2
Λίγο	2	25	31	2
Αρκετά	0	5	7	2
Πολύ	0	4	5	1
Σύνολο	3	42	52	7

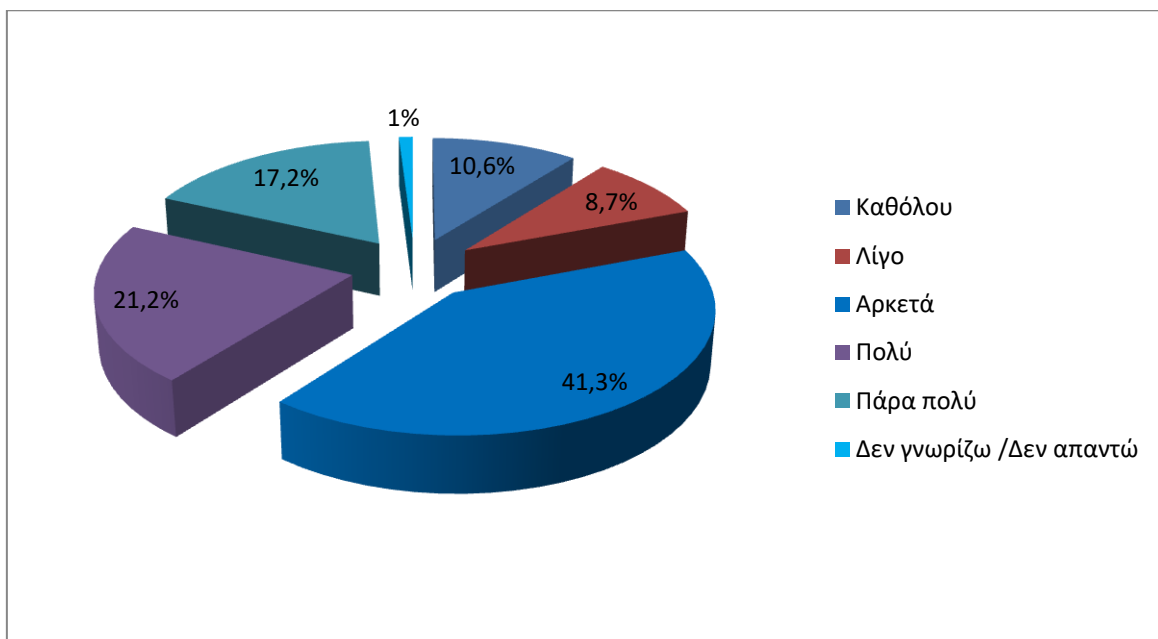
Διάγραμμα 17: Κατανόηση εννοιών από την Ελληνική κοινωνία;

Ερώτηση 18: Εκτιμάτε ότι η εφαρμογή των πολιτικών για περιορισμό του δημόσιου ελλείμματος και του δημόσιου χρέους επηρέασε αρνητικά τις εργασιακές σχέσεις στη χώρα;

Ποσοστό 41,30% με πρώτη επιλογή αρκετά και ακολουθούν οι επιλογές πολύ με 21,20% και πάρα πολύ 17,20% θεωρείτε ότι οι προσπάθειες της Ελληνικής Κυβέρνησης του περιορισμού του δημοσίου ελλείμματος και χρέους λειτουργούν αντίθετα με τις αυξήσεις σε μισθούς, συντάξεις και γενικότερων παροχών – επιδομάτων αλλά και την κατάρτιση συλλογικών συμβάσεων εργασίας που να προστατεύουν τις εργασιακές σχέσεις. Την επιλογή αρκετά και πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	10,60%	11	Καθόλου	2	4	5
Λίγο	8,70%	9	Λίγο	3	2	4
Αρκετά	41,30%	43	Αρκετά	0	18	25
Πολύ	21,20%	22	Πολύ	0	9	13
Πάρα πολύ	17,20%	18	Πάρα πολύ	0	7	11
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,00	1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	5	6	0
Λίγο	0	4	5	0
Αρκετά	1	20	22	0
Πολύ	1	7	11	3
Πάρα πολύ	0	6	8	4
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

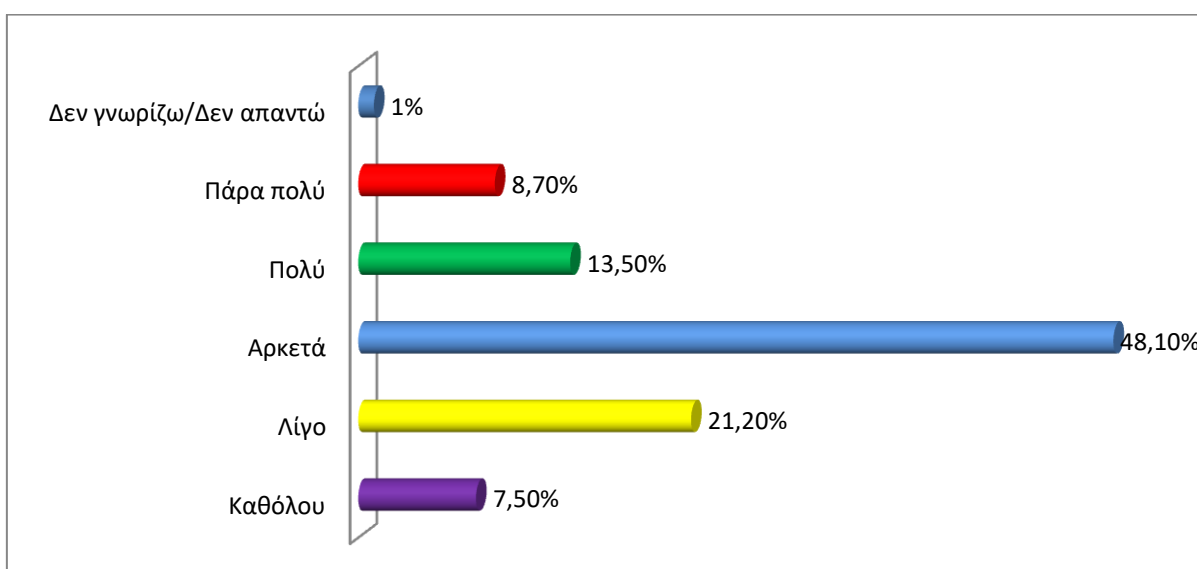
Διάγραμμα 18: Εφαρμογή των πολιτικών και εργασιακές σχέσεις στη χώρα;

Ερώτηση 19: Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις (Covid -19 και ο πόλεμος Ρωσίας – Ουκρανίας) επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της ελληνικής κυβέρνησης για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;

Μέσα σε ένα διεθνές τοπίο ιδιαίτερα ευμετάβλητο και ασταθές μετά τις τελευταίες διαδοχικές κρίσεις του κορονοϊού και του πολέμου Ρωσίας Ουκρανίας σε συνδυασμό με τον υψηλό πληθωρισμό και την αύξηση των επιτοκίων θεωρείτε βέβαιο ότι οι στόχοι της ελληνικής κυβέρνησης για περιορισμό των ελλειμμάτων και χρεών δύσκολα θα επιτευχθούν σε ποσοστό 48,10% με επιλογή αρκετά ως πρώτη επιλογή και με ποσοστό 21,20% στην επιλογή πολύ. Την επιλογή αρκετά και πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	7,50%	8	Καθόλου	1	2	5
Λίγο	21,20%	22	Λίγο	4	9	9
Αρκετά	48,10%	50	Αρκετά	0	22	28
Πολύ	13,50%	14	Πολύ	0	6	8
Πάρα πολύ	8,70%	9	Πάρα πολύ	0	1	8
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,00	1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	3	5	0
Λίγο	1	8	12	1
Αρκετά	1	24	22	3
Πολύ	0	4	7	3
Πάρα πολύ	0	3	6	0
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

Διάγραμμα19:Κρίσεις και στόχοι της ελληνικής κυβέρνησης

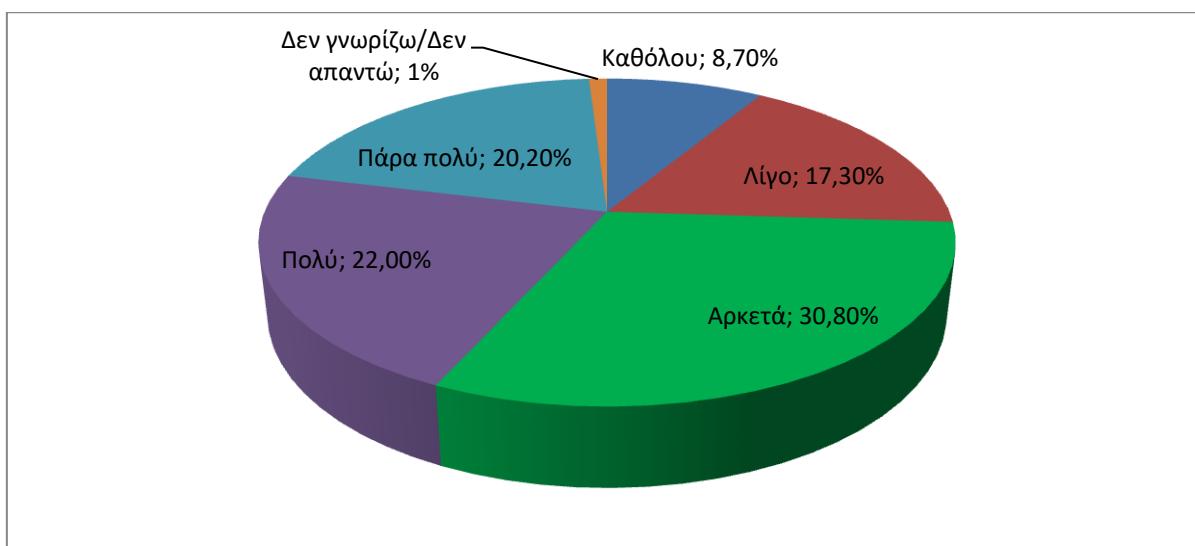
Ερώτηση 20: Κατά πόσο οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκιάπουν τις προσπάθειες για μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους στη χώρα μας

Οι κυβερνήσεις καθώς πλησιάζουν οι εκλογές προσπαθούν να τονώσουν την οικονομία αυξάνοντας την απασχόληση και τα εισοδήματα με διάφορες παροχές, δημιουργώντας ένα κλίμα οικονομικής άνθησης και για να το πετύχουν αυτό ακολουθούν επεκτατικές

δημοσιονομικές πολιτικές με αρνητικές επιπτώσεις στο δημόσιο χρέος και έλλειμμα. Ποσοστό 30,80% με πρώτη επιλογή αρκετά και ακολουθούν οι επιλογές πολύ με 22,00% και πάρα πολύ 20,20%. Την επιλογή αρκετά και πολύ και πάρα πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	8,70%	9	Καθόλου	2	3	4
Λίγο	17,30%	18	Λίγο	3	5	10
Αρκετά	30,80%	32	Αρκετά	0	9	23
Πολύ	22,00%	23	Πολύ	0	11	12
Πάρα πολύ	20,20%	21	Πάρα πολύ	0	12	9
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,00%	1	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	4	5	0
Λίγο	0	7	11	0
Αρκετά	1	14	9	3
Πολύ	1	9	14	2
Πάρα πολύ	0	8	12	1
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	0
Σύνολο	3	42	52	7

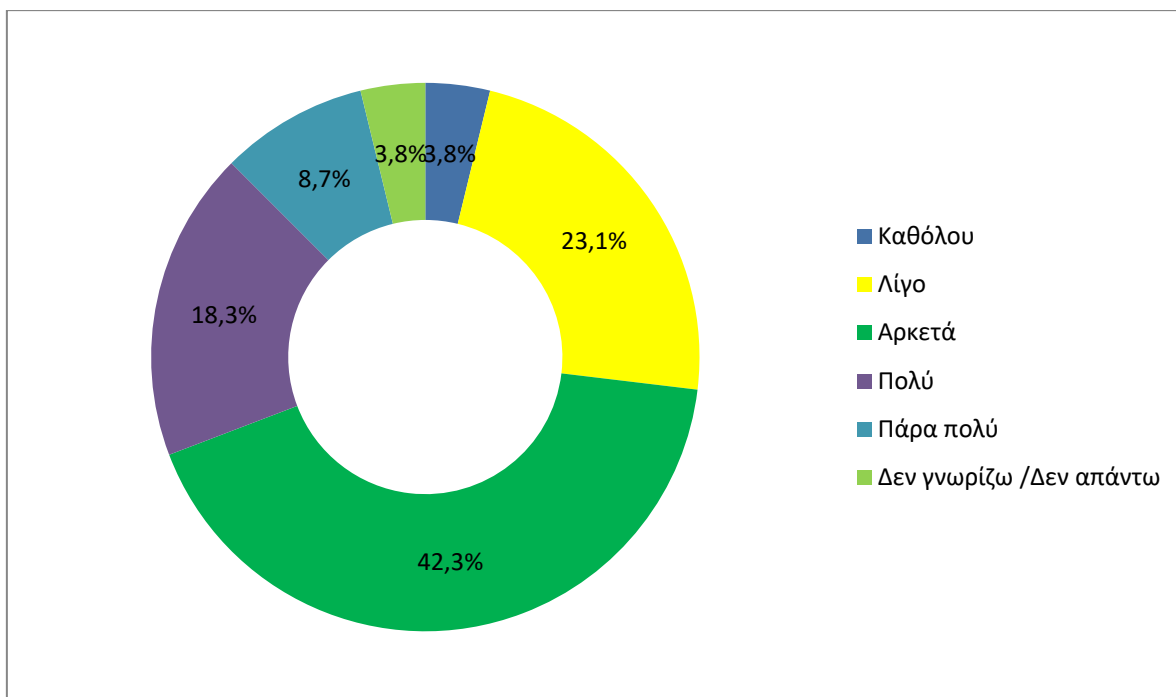
Διάγραμμα 20: Επηρεασμός Πελατειακών σχέσεων

Ερώτηση 21: Πόσο πιθανό θεωρείτε ότι η Ελλάδα θα ξαναβρεθεί στην ίδια δυσχερή θέση των μνημονίων μελλοντικά;

Οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα και χρέη της Ελλάδας είναι πιθανό να οδηγήσουν στην δημιουργία μιας νέας κρίσης λόγω αδυναμίας εξυπηρέτησης τους και να ξαναβρεθεί η χώρα μελλοντικά σε δυσχερή θέση σε ποσοστό 42,30% με πρώτη επιλογή αρκετά και ακολουθούν οι επιλογές λίγο με 23,10% και πολύ με 18,30%. Την επιλογή αρκετά ,λίγο και πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	3,80%	4	Καθόλου	1	1	2
Λίγο	23,10%	24	Λίγο	3	8	15
Αρκετά	42,30%	44	Αρκετά	0	20	22
Πολύ	18,30%	19	Πολύ	0	8	11
Πάρα πολύ	8,70	9	Πάρα πολύ	0	3	6
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	3,80	4	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	2	0	2
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικική ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	1	3	0
Λίγο	0	14	10	0
Αρκετά	1	16	24	3
Πολύ	0	8	9	2
Πάρα πολύ	0	3	6	0
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	2	0	0	2
Σύνολο	3	42	52	7

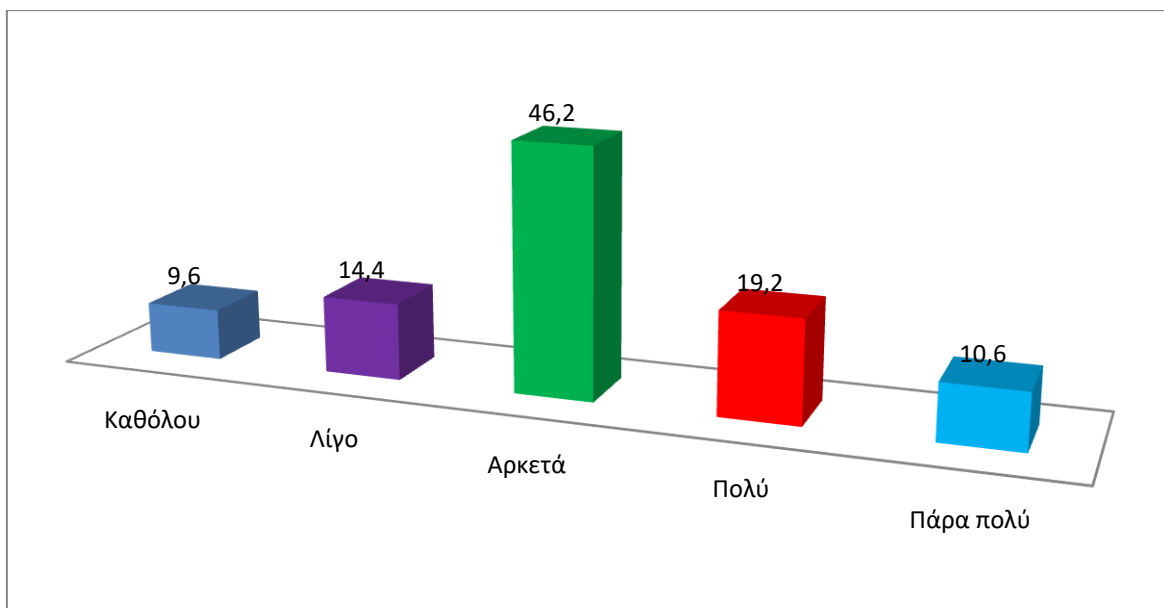
Διάγραμμα 21: Πιθανότητα για νέα δυσχερής θέσης μελλοντικά;

Ερώτηση 22: Κατά την άποψη σας η Ελλάδα παραμένει ως χώρα υψηλού κινδύνου ως προς το δημόσιο χρέος και τα δημόσια ελλείμματα;

Με ένα μεγάλο ποσοστό 46,20% στην επιλογή αρκετά και ακολουθεί ποσοστό 19,20% η επιλογή πολύ και 10,6% η επιλογή πάρα πολύ θεωρείτε βέβαιο ότι η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα υψηλού κινδύνου. Την επιλογή αρκετά και πολύ και πάρα πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	9,60%	10	Καθόλου	1	4	5
Λίγο	14,40%	15	Λίγο	1	5	9
Αρκετά	46,20%	48	Αρκετά	4	21	23
Πολύ	19,20%	20	Πολύ	0	8	12
Πάρα πολύ	10,60%	11	Πάρα πολύ	0	2	9
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	4	6	0
Λίγο	1	6	8	0
Αρκετά	1	20	23	4
Πολύ	1	8	9	2
Πάρα πολύ	0	4	6	1
Σύνολο	3	42	52	7

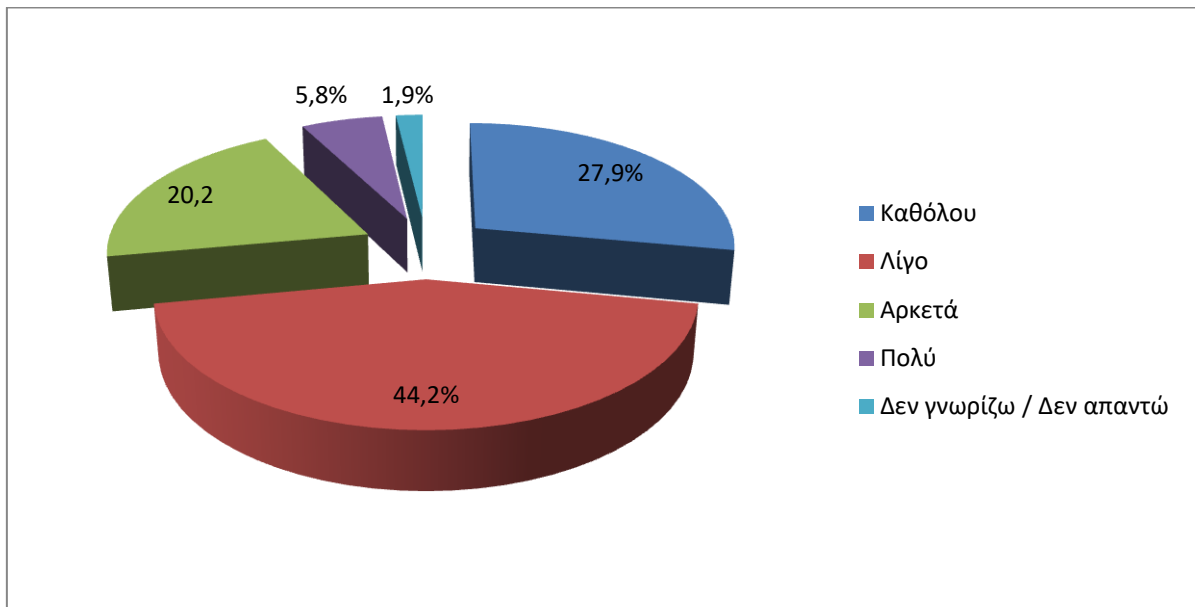
Διάγραμμα 22: Παραμονή ως χώρα υψηλού κινδύνου

Ερώτηση 23: Εκτιμάτε ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης των δημόσιων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους της χώρας που ακολουθήθηκαν ήταν οι περισσότερες αποτελεσματικές;

Σε μεγάλο ποσοστό 44,2% η επιλογή λίγο και η επιλογή καθόλου 27,9% αποτυπώνεται η αρνητική γνώμη ότι ο τρόπος αντιμετώπισης των δημοσίων χρεών και ελλειμμάτων δεν ήταν αποτελεσματικός. Η επιλογή αρκετά και πολύ συνολικά 26% πιστεύει στην αποτελεσματικότητα των μέτρων της Ελληνικής Κυβέρνησης. Την επιλογή λίγο και καθόλου που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις αλλά και την επιλογή αρκετά την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	27,90%	29	Καθόλου	2	6	21
Λίγο	44,20%	46	Λίγο	2	21	23
Αρκετά	20,20%	21	Αρκετά	0	9	12
Πολύ	5,80%	6	Πολύ	0	4	2
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,90	2	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	2	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιακή ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	1	9	18	1
Λίγο	1	23	19	3
Αρκετά	0	8	12	1
Πολύ	0	2	3	1
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	1
Σύνολο	3	42	52	7

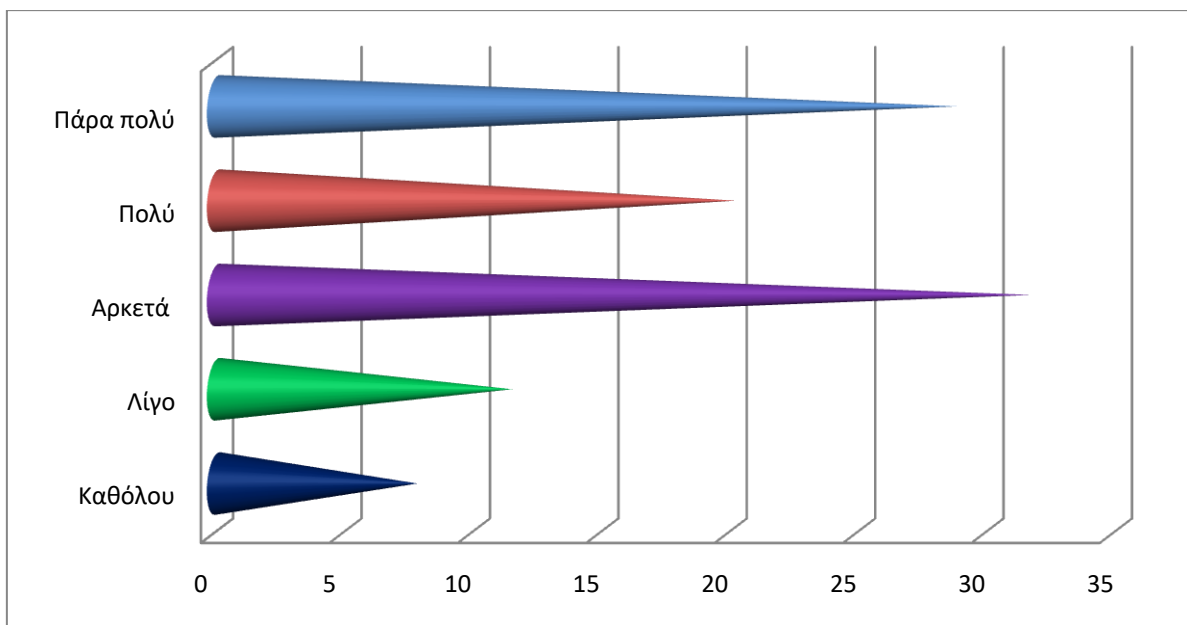
Διάγραμμα 23: Αποτελεσματικότητα των πολιτικών αντιμετώπισης

Ερώτηση 24: Κατά πόσο η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή οδηγούν στη διόγκωση του δημοσίου χρέους και των δημοσίων ελλειμμάτων της χώρας ;

Η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή δυστυχώς υπάρχει σε όλες τις χώρες και ειδικά στην Ελλάδα σε μεγάλη έκταση .Η επιλογή αρκετά σε ποσοστό 31,7% και οι επιλογές πολύ και πάρα πολύ σε ποσοστό 20,20% και 28,80% αντίστοιχα δηλώνει το μεγάλο ρόλο που παίζουν στην διόγκωση του δημοσίου χρέους και ελλειμμάτων . Την επιλογή αρκετά και πολύ και πάρα πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιες και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	7,70%	8	Καθόλου	2	2	4
Λίγο	11,50%	12	Λίγο	2	3	7
Αρκετά	31,70%	33	Αρκετά	1	12	20
Πολύ	20,20%	21	Πολύ	1	8	12
Πάρα πολύ	28,80%	30	Πάρα πολύ	0	15	15
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικιά ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	3	5	0
Λίγο	0	5	7	0
Αρκετά	1	14	16	2
Πολύ	1	13	5	2
Πάρα πολύ	1	7	19	3
Σύνολο	3	42	52	7

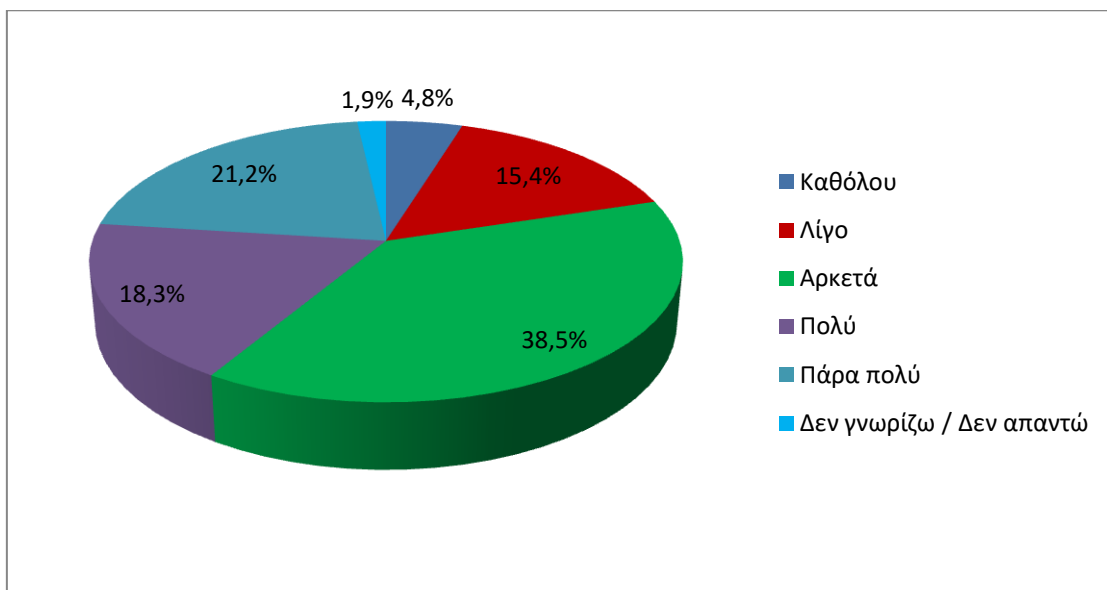
Διάγραμμα 24: Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή

Ερώτηση 25: Θεωρείτε ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης των δημόσιων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους της χώρας που ακολουθήθηκαν είχαν αρνητικές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος στη χώρα;

Η επιλογή αρκετά με ποσοστό 38,5% και οι επιλογές πολύ και πάρα πολύ με συνολικό ποσοστό 39,5% θεωρούν ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης που ακολουθήθηκαν είχαν αρνητικές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος στην χώρα (δεν μπορούν να ξεχαστούν οι σκληρές πολιτικές των μνημονίων με τις δραματικές μειώσεις μισθών και συντάξεων). Την επιλογή αρκετά και πολύ και πάρα πολύ που είναι οι επιλογές με τις περισσότερες απαντήσεις την επέλεξαν κυρίως άτομα με τριτοβάθμιας και μεταπτυχιακές σπουδές μεταξύ 31 και 60 ετών.

Επιλογή	Ποσοστό %	Κατανομή δείγματος	Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΔΕ	Τριτ/θμια	Μετ/κό
Καθόλου	4,8%	5	Καθόλου	1	2	2
Λίγο	15,40%	16	Λίγο	1	7	8
Αρκετά	38,50%	40	Αρκετά	2	16	22
Πολύ	18,30%	19	Πολύ	0	8	11
Πάρα πολύ	21,20%	22	Πάρα πολύ	0	7	15
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1,90	2	Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	2	0	0
Σύνολο	100%	104	Σύνολο	6	40	58

Ηλικία ομάδα	18-30	31-45	46-60	61 και άνω
Καθόλου	0	2	3	0
Λίγο	0	6	10	0
Αρκετά	0	16	22	2
Πολύ	1	5	11	2
Πάρα πολύ	1	13	6	2
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1	0	0	1
Σύνολο	3	42	52	7

Διάγραμμα 25: Πολιτικές αντιμετώπισης και αρνητικές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι λέξεις χρέος , έλλειμμα , δανεισμός, σκάνδαλα, με τόσες αλλαγές στις κυβερνήσεις φαίνεται σαν να μην πέρασε μια μέρα . Διαρκώς η Ελλάδα χρεωμένη και να ζητά βοήθεια από τις άλλες χώρες της Ευρώπης για να διασωθεί. Οι Έλληνες διαρκώς αντιμέτωποι με φόρους που αποτελεί και μια από την σημαντικότερη πηγή εσόδων για την χώρα.

Παρατηρώντας κανείς τα διαγράμματα της πορείας του δημοσίου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ από το 1974 και μετέπειτα βλέπει ξεκάθαρα την εκτίναξη του κατά το διάστημα μεταξύ 1981-1993 ξεκινώντας από 31,2% να φτάνει στο 111% του ΑΕΠ το 1993. Αυτή την περίοδο την χαρακτηρίζουμε ως περίοδο αλόγιστου δανεισμού , κατασπατάλησης του δημοσίου χρήματος ,αμέτρητων πολιτικών σκανδάλων , αλόγιστη εκμετάλλευση κοινοτικών επιδοτήσεων και προγραμμάτων για την στήριξη μιας ανάπτυξης που κυρίως βασίζονταν στην κατανάλωση. Η περίοδος όμως που εκτινάχθηκε το χρέος ήταν το διάστημα 1993-2007 καθώς υπήρχε μια ψευδαίσθηση με υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και μιας μακροχρόνιας ευμάρειας η οποία όμως στηρίχθηκε αποκλειστικά στην εγχώρια ζήτηση, χωρίς να συνεισφέρει η παραγωγή στην οικονομία.

Η ανυπαρξία της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, η εκτίναξη των κρατικών δαπανών, ο τεράστιος δανεισμός λόγω των χαμηλών επιτοκίων δανεισμού, οι αισιόδοξες προβλέψεις για την οικονομία, οδήγησαν στην αύξηση της εγχώρια ζήτησης και στην αύξηση των εισαγωγών αλλά και στην δημιουργία ενός ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών φτάνοντας και ως 14% του ΑΕΠ.

Το κράτος αδυνατούσε να εισπράξει τους αναλογούντες φόρους εξαιτίας και της εκτεταμένης φοροδιαφυγής, οι μεγάλες δημόσιες δαπάνες οδήγησαν στην παραγωγή δημοσιονομικών ελλειμμάτων ακόμα και μέσα στην περίοδο της μεγάλης οικονομικής ανάπτυξης τα οποία οδήγησαν και στην διόγκωση του δημοσίου χρέους. Η συνέπεια η προσφυγή της Ελλάδας στο ΔΝΤ και την εποχή των μνημονίων.

Κάτι ανάλογο παρατηρούμε κατά την διάρκεια του 2020 ,την περίοδο της πανδημίας με την συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας με την εκτίναξη του λόγου χρέους προς ΑΕΠ σε επίπεδα του άνω του 200% του ΑΕΠ. Η Ελλάδα αντέδρασε με πρωτοφανή δημοσιονομικά επεκτατικά προγράμματα αλλά και νομισματική χαλάρωση που επιδείνωσε περισσότερο τους δημοσιονομικούς δείκτες μεταξύ άλλων, το λόγο

δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ. Η εικόνα αυτή αρχίζει σιγά σιγά να αντιστρέφεται κατά το τελευταίο διάστημα όχι βέβαια γιατί λόγω μείωσης του χρέους αλλά λόγω της ανάπτυξης που αυξάνει τον παρονομαστή δηλαδή το ΑΕΠ της χώρας. Ας ελπίσουμε ότι αυτή η τάση θα συνεχιστεί και στα επόμενα χρόνια.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας διενεργήθηκε έρευνα σχετική με το δημόσιο χρέος της Ελλάδος τα τελευταία χρόνια και τα πιθανά αίτια της διαχρονικής εξέλιξης τους. Για την δημιουργία του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε η εφαρμογή της Microsoft Forms και μοιράστηκε στο μεγαλύτερο ποσοστό του ηλεκτρονικά σε άτομα που εργάζονται σε αντικείμενα της έρευνας, με μεταπτυχιακά και οικονομικές σπουδές. Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος ήταν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, στο δεύτερο οι οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και η αποτελεσματικότητα αυτών και στο τρίτο μέρος οι σκέψεις τις Ελληνικής κοινωνίας, την ικανοποίηση από την αντιμετώπιση της κρίσης.

Σχετικά με την πορεία υλοποίησης των στόχων και γενικότερα για τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τις Ελληνικές Κυβερνήσεις, την ένταξη της χώρας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θεωρούν οι συμμετέχοντες στο ερωτηματολόγιο ότι δεν είχαν αποτελέσματα μάλιστα σε υψηλά ποσοστά και ότι η χώρα παραμένει ως χώρα υψηλού κινδύνου αλλά και ότι η αξιοπιστία της Ελλάδας στις Διεθνείς Χρηματαγορές δεν αποκαταστάθηκε, και ότι η Ελλάδα θα ξαναβρεθεί στην ίδια δυσχερή θέση των μνημονίων μελλοντικά. Θεωρείτε ότι η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή είναι μάστιγες που υποσκάπτουν τις προσπάθειες για σταθεροποίηση της οικονομίας, αλλά και ότι οι πρόσφατες κρίσεις (Covid -19 και ο πόλεμος Ρωσίας – Ουκρανίας) δυσκόλεψαν τους στόχους της ελληνικής κυβέρνησης για περιορισμό των ελλειμμάτων και χρεών και θα υπάρχει δυσκολία στην επίτευξη αυτών.

Η ύφεση στην ελληνική οικονομία μεταξύ των άλλων ανεπτυγμένων χωρών δυστυχώς κρατάει αρκετά χρόνια. Ο υπερβολικός δανεισμός με την ταυτόχρονη σπατάλη του δημοσίου τομέα που οδήγησε στα πρωτοφανή επίπεδα κατανάλωσης ευνόησε μεν τους υψηλούς ονομαστικούς ρυθμούς μεγέθυνσης, είχε όμως σαν αποτέλεσμα την σημαντική διεύρυνση των ελλειμμάτων. Η Ελληνική Οικονομία είναι μια ευάλωτη οικονομία, με παθογένειες όπως η ανίσχυρη παραγωγική της βάση και την έλλειψη της ανταγωνιστικότητάς της. Η χώρα μας είναι και η μοναδική χώρα που

βίωσε κρίση δημοσίου χρέους, τραπεζική κρίση και κρίση πραγματικής οικονομίας και ανταγωνιστικότητας.

Μέθοδοι περιορισμού του δημοσίου χρέους που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν από τις χώρες με μεγάλα προβλήματα είναι η αύξηση των δημοσίων εσόδων, καθώς χωρίς δημόσια έσοδα έχουμε και την εμφάνιση δημοσιονομικών ελλειμμάτων και κατά συνέπεια αύξηση του δημοσίου χρέους. Η αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών μέσω θέσπισης θεσμών για τον έλεγχο τους, οδηγούν στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας των κοινωνικών δαπανών και των μισθολογίων του δημοσίου, τα οποία αποτελούν κύρια στοιχεία των προϋπολογισμών. Οι ιδιωτικοποιήσεις της δημόσιας περιουσίας συμβάλλουν στην οικονομική βελτίωση της χώρας, καθώς οδηγούν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων και ενισχύουν τον ανταγωνισμό και την ανάπτυξη.

Σε ομιλία της η πρόεδρος φον ντερ Λάιεν, για την κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2022 σημείωσε ότι θα δημιουργηθούν νέοι κανόνες που θα διευκολύνουν τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις και θα συμβάλουν στη μείωση των υψηλών δεικτών δημοσίου χρέους με ρεαλιστικό, σταδιακό και σταθερό τρόπο. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα μπορέσουν να καταστήσουν την οικονομική διακυβέρνηση πιο απλή.

Τα κράτη μέλη θα μπορούν να σχεδιάζουν και να υποβάλουν σχέδια που θα καθορίζουν τους δημοσιονομικούς στόχους τους για περίοδο τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Τα σχέδια αυτά θα αξιολογούνται από την Επιτροπή και θα εγκρίνονται από το Συμβούλιο βάσει κριτηρίων της ΕΕ. Η δημοσιονομική κατάσταση, οι προκλήσεις και οι οικονομικές προοπτικές διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ. Συνεπώς δεν μπορεί να λειτουργεί μια προσέγγιση ενιαία. Τα κράτη μέλη θα καθορίζουν την πορεία της δημοσιονομικής τους προσαρμογής. Θα διατυπώνουν στόχους και δαπάνες κάνοντας πιο εύκολη την δημοσιονομική εποπτεία, απλουστεύοντας έτσι τους δημοσιονομικούς κανόνες.

Η Επιτροπή για κάθε κράτος μέλος με δημόσιο έλλειμμα άνω του 3 % του ΑΕΠ ή δημόσιο χρέος άνω του 60 % του ΑΕΠ, θα δίνει ειδική για τη χώρα «τεχνική πορεία». Η πορεία αυτή θα επιδιώκει να διασφαλίσει ότι το χρέος θα τίθεται σε πτωτική τροχιά ή θα παραμείνει σε συνετά επίπεδα, και ότι το έλλειμμα θα παραμείνει ή θα μειωθεί και θα διατηρηθεί κάτω από το 3 % του ΑΕΠ μεσοπρόθεσμα.

Για τα κράτη μέλη με δημόσιο έλλειμμα κάτω του 3 % του ΑΕΠ και δημόσιο χρέος κάτω του 60 % του ΑΕΠ, η Επιτροπή θα τους παράσχει τεχνικές πληροφορίες για να διασφαλιστούν αυτά τα επίπεδα.

Οι προτάσεις έχουν ως στόχο να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν σημαντικά μεταρρυθμιστικά και επενδυτικά μέτρα και να επωφεληθούν από μια πιο σταδιακή πορεία δημοσιονομικής προσαρμογής εάν δεσμευτούν στα σχέδιά τους για ένα σύνολο μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που συμμορφώνονται με συγκεκριμένα κριτήρια.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- 1.Αναγνωστόπουλος Γ. Λ (2021), «Οι μύθοι του χθες και οι άνθρωποι του σήμερα», Εκδόσεις Γράφημα, Θεσσαλονίκη
- 2.Αργείτης Γ. (2011), «Οικονομική πολιτική σταθεροποίησης και αστάθεια στην ΟΝΕ», Παπαζήσης, Αθήνα
- 3.Abel,A.,Bernanke B, & Croushore D. (2010) Μακροοικονομική β΄τόμος (μετάφραση) Λαντούρης Γ., εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- 4.Βαβούρας.Ι.Σ (1993), «Δημόσιο χρέος-θεωρία και ελληνική εμπειρία», Παπαζήσης, Αθήνα
- 5.Βαβούρας Ι.Σ (1995), «Προβλήματα οικονομικής πολιτικής», Παπαζήσης, Αθήνα
- 6.Βαβούρας Ι.Σ. (2019), «Οικονομική Πολιτική (Επίτομο)», Παπαζήσης, Αθήνα
- 7.Βάμβουκας Α. Γ (1997) «Ελληνική Οικονομία: Πολιτική για την Ανάπτυξη και την Εξυγίανση των Δημοσίων Οικονομικών», Εκδοτικές Επιχειρήσεις Το Οικονομικό, Αθήνα
- 8.Βασιλείου Δ. και Ηρειώτης «Ν. Ανάλυση Επενδύσεων και Διαχείριση Χαρτοφυλακίου», εκδόσεις Rossili 2009
- 9.Γεωργακόπουλος Α. Θ (2012), «Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
- 10.Γιάνναρης Ν.Β. (1988) «Το Εξωτερικό Χρέος στην Ελλάδα και οι Επιπτώσεις στην Εθνική Οικονομία» Βιβλιοπωλείο της Εστίας Ι.Δ. Κολλάρου και Σια Αθήνα
- 11.Δαλαμάγκας Β. «Εισαγωγή στην Δημόσια Οικονομική» Εκδόσεις Κριτική 2010
- 12.Δερτιλής Π.Β. «Το δημόσιο Χρέος της Ελλάδας και Απόψεις περί του Διακανονισμού του» Εκδόσεις Π. Σάκουλα 1960
- 13.Καραβίτης Η. Ν (2008) «Δημόσιο χρέος και έλλειμμα», Διόνικος, Αθήνα
14. Καραβίτης Ν. (2007) «Η ΟΝΕ και η Δημοσιονομική Πορεία της Ελλάδας» Εκδόσεις Διόνικος Αθήνα
- 15.Καράντζαλη Ε. (2023) «Δημόσια ελλείμματα και δημόσιο χρέος: Διερεύνηση των αιτιών της διαχρονικής εξέλιξης και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών αντιμετώπισης τους», ΠΜΣ Δημόσιας Οικονομικής και Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αθήνας, Αθήνα
- 16.Κουτάντος Ι (2014), «Δημόσιο χρέος σύμφωνα με το ΕΣΛ 95». Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, ΤΕΙ Κρήτη
- 17.Λιανός Θ. (2005), «Απλά Μαθήματα Οικονομίας», Παπαζήσης, Αθήνα

- 18.Μοδιάτη Μ. (2022) «Μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής (ΜΠΔΣ). Έννοια, περιεχόμενο και ελληνική εμπειρία». ΠΜΣ Δημόσιας Οικονομικής και Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αθήνας, Αθήνα
- 19.Μπάρμπας Ν. (2022) «Στοιχεία Δημοσιονομικού Δικαίου», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- 20.Μόσχος Δ. (1991) «Δημοσιονομικά Ελλείμματα και Νομισματική Πολιτική» Εκδόσεις Σμπλίκας Αθήνα
- 21.Mankiw N.G. (2002) «Μακροοικονομική Θεωρία (Επίτομο), Gutenberg, Αθήνα
- 22.Παπαμιχαλοπούλου Α (2018), «Παθογένειες της Ελληνικής Οικονομίας που εξακολουθούν να υφίστανται ως αιτίες της κρίσης» ΠΜΣ Τραπεζικής, ΕΑΠ, Αθήνα
- 23.Rosen S. H , Gayer T, Ράπανος Θ. Β , Καπλάνογλου Γ, (2015), «Δημόσια Οικονομική (Επίτομο), Σύγχρονη Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα», ΚΡΙΤΙΚΗ, ΑΘΗΝΑ
- 24.Τράπεζα της Ελλάδας (2009), Έκθεση του Διοικητή, Αθήνα
- 25.Χολέβας Ι. (2006), «Σύγχρονο εγκυκλοπαιδικό λεξικό οικονομικών επιστημών» Γ΄Τόμος, εκδόσεις Πάμισος, Αθήνα

Ξενόγλωσση

- 1.Argitis, G., Nikolaidi, M. (2011) «Debt crisis, fiscal austerity and the financial fragility and instability in the Greek economy» διαθέσιμο στο https://www.boeckler.de/pdf/v_2011_10_27_argitis_nikolaidi.pdf
- 2.Cecchetti G.S , Mohanty M. S. & Zampolli F., (2011), : «The real effects of debt», BIS , Working Paper, No 352.
- 3.Jeanne, O, (2005) «Why Do Emerging Economies Borrow in Foreign Currency?» in Other People’s Money, ed. by Barry Eichengreen and Ricardo Hausmann (Chicago: University of Chicago Press), pp. 190–217
- 4.Guscina, A (2006) «Guide to the Jeanne-Guscina Dataset» (unpublished; Washington: International Monetary Fund)
- 5.Callan, T., Nolan, B., Keane, C., Savage, M., & Walsh, J. R. (2014). Crisis, response and distributional impact: The case of Ireland. IZA Journal of European Labor Studies.
- 5.Fitzgerald, J. (2014). Ireland’s Recovery from Crisis. CESifo Forum
- 6.Ibrahimov, O. (2021). Spain Financial Crisis; Causes, Results, and Implemented Policies.

7. Nickel C., Rother P., & Zimmermann L., (2010), «Major Public Debt Reductions Lessons From The Past, Lessons For The Future», ECB, Working Paper No.1241
8. Nikiforos, M., L. Carvalho, and C. Schoder. 2014. «Twin Deficits' in Greece: In Search of Causality.» IMK Working Paper No. 143. Dusseldorf: Macroeconomic Policy Institute (IMK).
9. Orsi, Roberto. «The Demise of Italy and the Rise of Chaos». London School of Economics.
10. Praussello, F. (2015). The Impact of the Eurozone Crisis on a Periphery Country: The Case of Italy
11. Romano, S. (2021). The 2011 Crisis in Italy: A Story of Deep-Rooted
- 12.
13. Sinha P., Arora V. & Bansal V., (2011), «Determinants of Public Debt for middle income and high income group countries using Panel Data regression» MPRA, Paper No. 32079
14. Sundaram J. K. & Chowdhury A., (2013), «Tackling Unemployment and Growing Public Debt» , Global Labour Column, No 130
15. Goldman Sacks (2013) European Economics Analyst Issue N.13/18

Νόμοι-Διατάγματα

NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2362 ΦΕΚ Α' 247/23.11.1995 «Περί Δημοσίου Λογιστικού, ελέγχου των δαπανών του Κράτους και άλλες διατάξεις».

NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3845/2010 (ΦΕΚ Α' 65/6.5.2010) «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο».

NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4046/2012 (ΦΕΚ Α' 28/14.2.2012) «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας».

NOMOS ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4093/2012 (ΦΕΚ Α' 222/12.12.0212) «Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 - Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του

Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016».

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4270/2014 ΦΕΚ Α'143/28.6.2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ΕΕ) - δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις».

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4336/2015 (ΦΕΚ Α 94/14.8.2015) «Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης».

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4472/2017 (ΦΕΚ Α' 74/19.05.2017) «Συνταξιοδοτικές διατάξεις Δημοσίου και τροποποίηση διατάξεων του ν. 4387/2016, μέτρα εφαρμογής των δημοσιονομικών στόχων και μεταρρυθμίσεων, μέτρα κοινωνικής στήριξης και εργασιακές ρυθμίσεις, Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2018-2021 και λοιπές διατάξεις».

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4549/2018 ΦΕΚ Α' 105/14.06.2018 «Διατάξεις για την ολοκλήρωση της Συμφωνίας Δημοσιονομικών Στόχων και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2019-2022 και λοιπές διατάξεις».

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4813/2021 (ΦΕΚ 111/Α/2-7-2021) «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2022-2025».

Ο.Δ.ΔΗΧ (2023), «Σκοπός Ο.Δ.ΔΗΧ», διαθέσιμο στο <https://www.pdma.gr/el/organismos/purposeogr>

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 113 (ΦΕΚ Α' 194/22.11.2010) «Ανάληψη υποχρεώσεων από τους Διατάκτες».

Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης (2014), «Μητρώο Υπηρεσιών και Φορέων της Ελληνικής Κυβέρνησης», διαθέσιμο στο https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2019/09/20140626_organosi_mhtrwo_foreon_2014.pdf

Στατιστικά στοιχεία

ΕΛΣΤΑΤ, Η Ελληνική Οικονομία, διαθέσιμο στο <https://www.statistics.gr/the-greek-economy>

Eurostat, Provision of deficit and debt data, Διαθέσιμο στο <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/16349856/2-21042023-AP-EN.pdf/6c5d7d4d-1988-dd8b-ea8e-7af2f5049031>

Διαδικτυακές Πηγές- Δημοσιεύσεις –Άρθρα

1. Αλογοσκούφης Γ. (2022), «Πως θα Αντιμετωπίσουμε το Πρόβλημα του Χρέους;», Άρθρο στα ΝΕΑ, Διαθέσιμο στο <https://alogoskoufisg.org/2022/10/29/%CE%80%CF%89%CF%82-%CE%B8%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%89%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B2%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF/>
2. Alogoskoufis G. (2012) “Greece's Sovereign Debt Crisis: Retrospect and Prospect”, GreeSE Paper No.54 Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. Διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/265891999_Greece's_Sovereign_Debt_Crisis_Retrospect_and_Prospect
3. Antonio Maqueda (28 July 2017). «EPA: El PIB crece un 0,9% y recupera lo perdido con la crisis» El País, Ανακτήθηκε στις 28 Ιουλίου 2023.
2. Auret, Lisa (2010). «Could Italy Be Better Off than its Peers?». CNBC. Ανακτήθηκε στις 30 Μαΐου 2023.
4. Bolaños, Alejandro (2016-02-29). «El superávit exterior de la economía española supera el 1,5% del PIB en 2015» (στα es). El País. ISSN 1134-6582, Ανακτήθηκε στις 26 Ιουνίου 2023.
5. Cyprus successfully exits ESM programme». Luxembourg: European Stability Mechanism. 31 Μαρτίου 2016, Ανακτήθηκε στις 31 Μαρτίου 2023.
6. Κουτεντάκης Φ. (2023) « ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΙΙ, Ενότητα 6: Δημόσιο Χρέος και Ελλείμματα του Κρατικού Προϋπολογισμού» διαλέξεις μαθημάτων, διαθέσιμο στο https://opencourses.uoc.gr/courses/pluginfile.php/12113/mod_resource/content/1/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%82%20%CE%95%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82%206.pdf
- 7.«At-risk-of-poverty rate». ec.europa.eu. Eurostat. Ανακτήθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 2023.

8. European Commission. https://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/mou/2012-07-20-spainmou_en.pdf European Commission. (2021). Report from the commission, Italy, Report prepared in accordance with Article 126(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union. Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2023
9. European Union. (2021). Financial assistance to Spain. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/which-eu-countries-have-received-assistance/financial-assistance-spain_en Eurostat. (20). Archive: Στατιστικές δημοσίων οικονομικών, Ανακτήθηκε 21 Ιουλίου 2023
10. FocusEconomics. (2014) Italy. FocusEconomics Economic Forecasts from the World's Leading Economists. <https://www.focus-economics.com/countries/italy>, Ανακτήθηκε 23 Αυγούστου 2023
11. «Κ. Καραμανλής: Τεράστιο βάρος το δημόσιο χρέος». Ναυτεμπορική. 2008-1216. <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/184320/k-karamanlis-terastiobaros-to-dimosio-xreos>
<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/I-Bibliothiki/Koinovouleftiki-Syllogi/Syntagmata/>
12. Ναυτεμπορική Εφημερίδα - Οικονομία & Αγορές (05/01/2023)
13. Kathimerini, <https://www.kathimerini.gr/economy/local/484510/irlandia-epistrotistin-anartyxi-alla-me-ypsilo-dimosio-chreos/> Ανακτήθηκε στις 23 Ιουνίου 2023,
14. Krugman, Paul (2013). «Austerity, Italian-Style». The New York Times. Ανακτήθηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2023.
15. «Milan, Italy's Industrial and Financial Capital». Ανακτήθηκε στις 28 Μαΐου 2023. <https://www.capital.gr/in-the-money/1296304/i-diafora-tis-irlandias-apo-tin-ellada/> Ανακτήθηκε στις 27 Ιουλίου 2023.
16. Maria Tadeo; Sharon R. Smyth (21 July 2017). «The Spanish Housing Market Is Finally Recovering». Bloomberg, Ανακτήθηκε στις 28 Ιουνίου 2023.
17. «Poverty in Italy». ISTAT. Ανακτήθηκε 5 Σεπτεμβρίου 2023.
18. <https://www.capital.gr/in-the-money/1296304/i-diafora-tis-irlandias-apo-tin-ellada/> Ανακτήθηκε 7 Σεπτεμβρίου 2023.
19. Royo, S. (2020). From Boom to Bust: The Economic Crisis in Spain 2008–2013. Why Banks Fail, 119–140. https://doi.org/10.1057/978-1-137-53228-2_4, Ανακτήθηκε στις 27 Ιουλίου 2023.

20.Sanderson, Rachel (10 January 2011). «Italian deficit narrows in third quarter». Financial Times. Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2023.

21.«Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey». ec.europa.eu. Eurostat. Ανακτήθηκε στις 20 Αυγούστου 2023

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΕΥΝΑΣ

Δημόσια ελλείμματα και δημόσιο χρέος στην Ελλάδα : Διερεύνηση των αιτίων της διαχρονικής εξέλιξης και της αποτελεσματικότητας τω πολιτικών αντιμετώπισης τους που ακολουθήθηκαν

Δημογραφικά στοιχεία

1.Φύλο

Άντρας

Γυναίκα

2.Ηλικία

18-30

31-45

46-60

61 και άνω

3.Οικογενειακή Κατάσταση

Άγαμος

Έγγαμος

4.Κατηγορία Εκπαίδευσης

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μεταπτυχιακό - Διδακτορικό

5.Έτη Υπηρεσίας στο δημόσιο

1-7

8--15

16-23

24- 31

6.Ιδιότητα

Υπάλληλος

Προϊστάμενος

Διευθυντής

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

7.Θεωρείτε ότι οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τις κυβερνήσεις μετά την είσοδο στο ευρώ οδήγησαν στην μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

8.Εκτιμάτε ότι η μέχρι σήμερα πορεία υλοποίησης των στόχων του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης για μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους στην Ελλάδα ήταν αποτελεσματική;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

9.Κατά πόσο θεωρείτε τι η ελληνική κοινωνία ενδιαφέρεται για τις πολιτικές που ακολουθούν οι Ελληνικές Κυβερνήσεις για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους ;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

10.Θεωρείτε ότι οι πολιτικές που ακολουθούνται για το δημόσιο χρέος και το περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων στην Ελλάδα τα καταστούν βιώσιμα;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

11.Κατά πόσο θεωρείτε τι τελικά τα μνημόνια που εφαρμόστηκαν οδήγησαν στην μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

12.Πιστεύετε ότι παρά τις σκληρές μνημονιακές πολιτικές που ακολουθήθηκαν η αξιοπιστία της Ελλάδας στις Διεθνείς Χρηματαγορές αποκαταστάθηκε;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

13.Θεωρείτε τι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με την συμμετοχή του στο πρόγραμμα για την σταθεροποίηση της Ελληνικής Οικονομίας βοήθησε τελικά στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

14.Οι αλλαγές στην άσκηση της ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής μέσω ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αποφάσεων με συνέπειες στους εθνικούς προϋπολογισμούς συνέβαλαν στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και δημοσίου χρέους;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

15. Οι πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας συνέβαλαν καθόλου στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας ;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

16. Κρίνετε απαραίτητη την προσαρμογή στις ανάγκες του κάθε κράτους των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης) αναφορικά με τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος;

Καθόλου

- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

17. Θεωρείτε ότι οι έννοιες του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους είναι κατανοητές από την Ελληνική κοινωνία;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

18. Εκτιμάτε ότι η εφαρμογή των πολιτικών για περιορισμό του δημόσιου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους επηρέασε αρνητικά τις εργασιακές σχέσεις στη χώρα; Καθόλου

- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ
- Πάρα πολύ
- Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

19. Θεωρείτε ότι οι πρόσφατες κρίσεις (Covid -19 και ο πόλεμος Ρωσίας – Ουκρανίας) επηρέασαν αρνητικά τους στόχους της ελληνικής κυβέρνησης για περιορισμό του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους;

- Καθόλου
- Λίγο
- Αρκετά
- Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

20. Κατά πόσο οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ ψηφοφόρων και πολιτικών υποσκάπτουν τις προσπάθειες για μείωση του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους στη χώρα μας

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

21. Πόσο πιθανό θεωρείτε ότι η Ελλάδα θα ξαναβρεθεί στην ίδια δυσχερή θέση των μνημονίων μελλοντικά;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

22. Κατά την άποψη σας η Ελλάδα παραμένει ως χώρα υψηλού κινδύνου ως προς το δημόσιο χρέος και τα δημόσια ελλείμματα ;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

23. Εκτιμάτε ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης των δημόσιων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους της χώρας που ακολουθήθηκαν ήταν οι περισσότερο αποτελεσματικές;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

24. Κατά πόσο η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή οδηγούν στη διόγκωση του δημοσίου χρέους και των δημόσιων ελλειμμάτων της χώρας ;

Καθόλου

Λίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ

25. Θεωρείτε ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης των δημόσιων ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους της χώρας που ακολουθήθηκαν είχαν αρνητικές επιδράσεις στη διανομή του εισοδήματος στη χώρα;

ΚαθόλοΛίγο

Αρκετά

Πολύ

Πάρα πολύ

Δε γνωρίζω /Δεν απαντώ